

FÖRSVARSHÖGSKOLAN
C-uppsats

<i>Författare</i>		<i>Kurs</i>
Mj Johan von Knorring		ChP 99-01
<i>FHS handledare</i>		<i>Tel</i>
Doktorand Lars Maddox, överstelöjtnant Göran Bäck		
<i>Uppdragsgivare</i>	<i>Beteckning</i>	<i>Kontaktman</i>
SI/FHS	19100:1027	Doktorand Lars Maddox

USA, Europeiska Unionen och geopolitik

-motiven bakom argumenten

Uppsatsen kartlägger det amerikanska agerandet i fråga om EU: s skapande av en militär krishanteringsförmåga. Dessutom görs ett försök att med hjälp av en teori vars födelse ägde rum före det kalla kriget, förklara USA:s säkerhetspolitiska beteende gentemot Europa. Huvudsyftet med uppsatsen är att ur ett geopolitiskt-realistiskt perspektiv belysa hur USA betraktar den Europeiska Unionens säkerhetspolitiska utveckling.

I uppsatsen kan det konstateras att USA:s officiella syn på den europeiska utvecklingen i huvudsak har varit positiv och att man välkomnar att de europeiska allierade staterna satsar mer på sin respektive försvarsförmåga vilket ger en mer jämbördig fördelning av kostnaderna. USA välkomnar europeiska utvecklade förmågor för att förbättra NATO:s kapacitet. Det föreligger en amerikansk oro för att den europeiska uppbyggnaden skall leda till att NATO:s betydelse minskar. Av denna anledning är kravet från USA att den europeiska utvecklingen skall byggas inom NATO:s ram.

Det amerikanska agerandet mot Europa har i huvudsak kunnat förklaras med den valda geopolitiska-realistiska teorin i vilken USA:s intresse att kvarstå som den viktigaste aktören i de transatlantiska relationerna dominerar.

Nyckelord:

USA, Europeiska Unionen, NATO, geopolitik, realism, ESDI, ESDP

Innehåll:

1	BAKGRUND	4
2	UPPGIFTEN	5
2.1	SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING.....	5
2.2	FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
2.3	CENTRALA BEGREPP.....	7
2.4	METOD.....	10
2.5	MATERIAL.....	12
2.6	AVGRÄNSNINGAR.....	13
3	BESKRIVNING AV SYSTEMTEORI	13
3.1	GEOPOLITIK.....	14
3.2	GEOPOLITIKENS KOPPLING TILL REALISMEN.....	17
3.3	PRAKTISK TILLÄMPNING, ANALYTISKT RAMVERK OCH HYPOTES.....	24
4	BAKGRUND 1990 -1995	30
5	ANALYS	31
5.1	USA:S EUROPAPOLITIK 1996-2001	31
5.1.1	<i>Inledning</i>	32
5.1.2	<i>Transatlantisk enighet 1996 - 1998</i>	32
5.1.3	<i>Européerna tar egna initiativ 1998-2001</i>	36
5.1.4	<i>Slutsatser</i>	43
5.2	HYPOTESPRÖVNING.....	45
5.2.1	<i>Eftersträvar USA balans & geopolitisk pluralism i Eurasien?</i>	46
5.2.2	<i>Motarbetar USA en europeisk försvarsidentitet?</i>	54
5.2.3	<i>Ökar USA sitt eget inflytande i Europa?</i>	60
5.2.4	<i>Hypotesutvärdering</i>	65
5.2.5	<i>Slutsatser</i>	69
6	RESULTATUTVÄRDERING	72
7	REFLEKTION	73
8	SAMMANFATTNING	74
9	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	77

Figurer:

Figur 1	Praktisk tillämpning, analytiskt ramverk och hypotes	28
----------------	---	-----------

Bilagor:

- Bilaga 1 Centrala transatlantiska aktörer
- Bilaga 2 Empiriskt underlag
- Bilaga 3 Brittisk-fransk deklARATION från möte i Saint-Malo, 1998
- Bilaga 4 Abstract

Förkortningar:

- CESDP* Common European Security and Defense policy
- CFDP* Common Foreign and Defense Policy
- CFSP* Common Foreign and Security Policy
- CJTF* Combined Joint Task Force
- EAPC* The Euro-Atlantic Partnership Council
- EMU* European Monetary Union
- ESDI* European Security and Defense Identity
- ESDP* European Security and Defense Policy
- ESFP* Europeisk säkerhets- och försvarspolitik
- GESFP* Gemensam europeisk säkerhets- och försvarspolitik
- GUSP* Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik
- IFOR* Implementation Force
- NACC* North Atlantic Cooperation Council
- NATO* North Atlantic Treaty Organization
- NMD* National Missile Defense
- NTA* New Transatlantic Agenda
- OSSE* Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
- PFF* Partnerskap för fred
- RMA* Revolution in Military Affairs
- VEU* Western European Union
- QDR* Quadrennial Defense Review

1 BAKGRUND

USA är idag utan tvivel världens dominerande makt vars samlade styrka – ideologiskt, kulturellt, ekonomiskt och militärt aldrig tidigare har varit så stor i jämförelse med andra stater. Inte heller den Europeiska Unionen har varit starkare än idag. Unionens samlade bruttonationalprodukt är lika stor som USA:s¹ och införandet av euron som gemensam valuta för tolv av femton medlemsstater har också ökat den ekonomiska integrationen inom unionen. Även utvecklingen på den säkerhetspolitiska arenan har blivit allt mer integrerad med den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken i centrum och med EU: s utrikesminister som pådrivare. Mellan dessa stora aktörer finns det spänningar som kan sätta den transatlantiska länkens hållbarhet på prov.²

Den mellanstatliga och alltmer överstatliga integrationen inom den Europeiska Unionen är dock ett uttryck för att strävandena efter en internationell rättsordning vuxit både på bredden och på djupet. De internationella beroendeförhållandena har lett till regelsystem som berör praktiskt taget alla områden av mänsklig verksamhet.³

Stater med stora resurser, stormakter av olika dignitet, eller supermakter, kan ofta ha en negativ inställning till förändringar. Under det kalla kriget vakade supermakterna länge svartsjukt över sina satelliter – även om de ibland taktfullt nog inte kallades så – och över den rådande internationella maktbalansen i stort. Sovjetunionen höll benhårt fast vid sina strategiska intressen ända tills Gorbatsjovs öppenhets- och förändringspolitik ledde till deras upplösning. Det skall bli intressant att studera hur ”förändringsbenägen” supermakten USA är i sitt förhållande till den starkt växande Europeiska Unionen.⁴

Den uppsats Mike Winnerstig publicerat i boken europeisk säkerhetspolitik från år 2000 grundas på tre hypoteser: två realpolitiska och en geopolitisk. Winnerstigs alster berör det transatlantiska förhållandet från 1990 till 1997 och speglar två säkerhetspolitiska policyområden - NATO:s utvidgning och GUSP.

¹ Ståle Ulriksen, *USA og EU - Hvor hender det?*, 11 maj, 1999: nr 12-13; Norsk utrikespolitisk institutt

² Ibid

³ Nils Andréén, *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar*, Norstedts juridik, 1997, s 9

⁴ Nils Andréén, 1997, s 23

Mike Winnerstig framlade också en akademisk avhandling med namnet "A World Reformed", för avläggande av filosofie doktorsexamen vid Stockholms Universitet den 2 februari år 2001. Avhandlingen berör relationen mellan USA och Europa inom tidsspannet 1981 - 1997 och har som övergripande mål att besvara frågan om vilken säkerhetsstrategi USA har använt sig av gentemot Europa under den aktuella perioden och varför denna inriktning valdes? Winnerstig har baserat sitt underlag på i huvudsak egen forskning och ger en god bild av den amerikanska politiken utifrån två systemteorier, geopolitisk-realistisk och liberal-konstruktivistisk.

Avhandlingens sammanfattande resultat är att geopolitiska - realistiska faktorer har spelat en stor roll för den amerikanska politiken under perioden som har analyserats. Vidare framkommer också att det liberala - konstruktivistiska synsättet är användbart för att lyfta fram vikten av stöd till demokratier. Min C-uppsats berör endast den amerikanska synen på en europeisk process, den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, och det tidsmässiga omfånget utgörs av perioden 1996 till i början av 2001.

Följaktligen kan denna uppsats, i detta avseende, fungera som ett tidsmässigt komplement till Winnerstigs två alster när det gäller den geopolitiska dimensionen eftersom denna uppsats i princip börjar där Winnerstigs alster avslutades. Denna uppsats utgår till skillnad från Winnerstigs alster endast från en systemteori, den geopolitiska - realistiska.

2 UPPGIFTEN

2.1 Syfte och problemformulering

Vid EU:s toppmöte i Helsingfors den 10 och 11 december, 1999, togs ett avgörande steg i utvecklingen av en gemensam europeisk utrikes- och säkerhetspolitik. Anser USA att det enbart är av godo att Europa tar sitt säkerhetspolitiska ansvar genom att utveckla en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik och på längre sikt kanske även försvarspolitik?

Finns det amerikanska motiv för att de europeiska staterna *enbart* bör samarbeta politiskt- och ekonomiskt och genom detta undvika ett konkurrensförhållande med USA på den militära arenan? *Huvudsyftet med*

uppsatsen är att ur ett realistiskt - geopolitiskt perspektiv belysa hur USA betraktar den Europeiska Unionens säkerhetspolitiska utveckling i form av ESDI och CESDP. Anledningen till detta ämnesval är att jag vill göra en ansats att finna vilka övergripande faktorer som påverkar relationen mellan USA och Europa idag och i någon mån även i framtiden.

2.2 Frågeställningar

För att komma åt problemformuleringen har jag funnit två frågor som jag skall svara på. Dessa är:

- *Vad har USA:s politik gentemot Europa kännetecknats av när det gäller EU: s utveckling mot en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik från NATO-toppmötet i Berlin 1996 fram till idag?*
- *Hur kan USA:s förda politik i Europa förklaras?*

För att klarlägga om det empiriska materialet⁵ stödjer den geopolitiska - realistiska systemteorin för att förklara den förda amerikanska politiken gentemot Europa, prövas en hypotes. Hypotesen lyder som följer:

USA:s politik i Europa präglas av strävan att undvika en enskild aktör som dominerar Eurasien genom att på olika sätt stödja jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna⁶. USA känner sin hegemoni hotad av den växande Europeiska Unionen och söker därför motarbeta de försök att bygga upp en från USA oberoende europeisk militär kapacitet. USA eftersträvar att förstärka sin position på det eurasiska hjärtlandet och kan genom detta balansera ekonomiska, politiska och militära hot mot amerikanska intressen. USA:s politik mot Europa förs med påverkan av faktorer som hör samman med såväl USA:s som Europas geografiska betingelser.

⁵ En förteckning över det empiriska underlaget framgår av bilaga 2

⁶ Här avses Europeiska Unionen men också enskilda stater i form av Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Ryssland.

2.3 *Centrala begrepp*

Vid de tillfällen i uppsatsen som jag berör begreppet *säkerhetspolitik*⁷ används detta uttryck som en sammanfattande beteckning på en stats (aktörs) politiskt styrda aktiviteter i syfte att kunna förverkliga sina mål också i situationer där den ställs inför hot från andra aktörer i det internationella systemet.

Med benämningen, det *internationella systemet*,⁸ menas hela världen betraktat som ett politiskt interaktionssystem. Dess aktörer utgörs av alla som har möjlighet att påverka detta globala system, och som själva påverkas av det. Detta innebär att systemets viktigaste aktörer utgörs av stater eller sammanslutningar av stater. Den dramatiska internationaliseringen har medfört att aktörer har gjort sammanslutningar inom flera andra områden såsom det ekonomiska området, bankväsende, produktion, handel mm. Olika aktörers styrka beror på en rad olika faktorer.

Av hävd är begreppet *den transatlantiska länken* liktydigt med förbindelser och relationer mellan Europa och USA inom de politiska, ekonomiska och militära intresseområdena. Uppsatsen kommer att fokuseras mot den militära delen, varvid det är viktigt att tydligt precisera vad som i militära termer avses med denna länk. För att den militära aspekten av den transatlantiska länken skall kunna fungera och vara trovärdig, krävs det att två kriterier uppfylls. För det första skall USA ha en tillräckligt stor militär styrka i Europa och för det andra skall USA kvarstå som "ledare" för det militära samarbetet mellan Europa och USA genom NATO. Om de amerikanska trupperna i Europa understiger 50 000 man, eller om en ny huvudman tar över USA:s ledarroll i Europa - betraktas den transatlantiska länken som bruten.⁹

⁷ Nils Andrén, 1997, s 16

⁸ Ibid. s 15

⁹ Hallenberg Jan och Huldt Bo, *Will the United States Remain an Actor in European Security?* Opublicerad uppsats, Strategiska Institutionen, Försvarshögskolan, Stockholm, 2000

Om en aktör handlar i enlighet med sina *nationella intressen* menas att denne har undersökt sitt behov av säkerhet, och med olika medel försöker tillfredsställa detta behov.¹⁰ USA:s nationella intressen indelas i tre kategorier. Den första inkluderar *de vitala intressena* vilka omfattar de som berör överlevnad, säkerhet och vitalitet för staten USA:s vidkommande. Bland dessa är den rent fysiska säkerheten för det egna och allierades territorium prioriterat, liksom säkerheten för de egna medborgarna, den ekonomiska välfärden och skyddet av viktig infrastruktur. Benämningen på den andra kategorin av USA:s intressen är *viktiga nationella intressen*. Dessa omfattar sådana intressen som inte påverkar den nationella överlevnaden men de påverkar det nationella välbefinnandet liksom karaktären på världsutvecklingen. Den tredje typen av nationella intressen som USA nämner i sin långsiktiga strategi är - *humanitära eller andra intressen*.¹¹

Om allianser skriver Kenneth Waltz, att ju större en allians är - i desto mindre utsträckning kommer denna grupp stater att driva alliansens gemensamma intressen. Ju större den relativa storleken är hos en aktör, i jämförelse med övriga i denna grupp, i desto högre utsträckning tenderar denna stora aktör att identifiera sina egna intressen med alliansens intressen. Utvecklingen av aktörer inom en allians riskerar att utmynna i att en av aktörerna blir starkare än de övriga varvid gruppens intressen försvinner, till förmån för den starkaste aktörens intressen.¹² Detta system, när en kraftfull stat kontrollerar eller dominerar svagare stater i ett system - benämns som *hegemoniskt*.¹³

Det finns enligt den offensiva realistskolan endast ett sätt att garantera staters säkerhet - genom att bli den mäktigaste aktören på den internationella arenan, och därmed uppnå *hegemoni*. Detta förhållande kännetecknar USA:s ställning i världen idag. Argumenten för hegemoni är framförallt grundade i nackdelar med en bi- eller multipolär värld. Ett bi- eller multipolärt globalt system ökar risken för konflikter mellan aktörerna inom systemet genom intressekonflikter

¹⁰ Waltz Kenneth N; *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, US, 1979, s 134

¹¹ The White House, *A National Security Strategy for a new century*, (1999 December) s 1

¹² Waltz Kenneth, 1979, s 198

¹³ Gilpin Robert, *War and change in world politics*, Cambridge:Cambridge Univ. Press, 1983

dem emellan eller genom att de inte förstår varandras avsikter. Flera supermakter på den internationella arenan riskerar att leda till konflikter dem emellan. Fördelen för USA att vara hegemon är att dess säkerhet uppnås först när dess makt är så stor att andra aktörer avskräcks från att angripa.¹⁴

Det råder i den transatlantiska säkerhetspolitiska debatten oklarheter beträffande begreppen *ESDI* och *ESDP*. Framför allt amerikanska debattörer förefaller ha svårt att skilja dessa företeelser åt med ett utbrett och felaktigt användande av *ESDI*, när man egentligen menar *ESDP*. Dess innebörd i uppsatsen är därför viktig att förklara. *ESDI* är förkortningen för European Security and Defence Identity och används i Nato-sammanhang för att beskriva utvecklingen av en självständig europeisk försvarskapacitet inom NATO. Begreppet myntades på Nato-mötet i Berlin, 1996, där det deklarerades att som ett led i den interna anpassningsprocessen av alliansen avsåg man att inom NATO, bygga upp en europeisk försvarsidentitet¹⁵. Syftet med utvecklingen av *ESDI* inom NATO var att för samtliga europeiska medlemsstater möjliggöra ett mera ändamålsenligt och effektivt bidrag till NATO:s strukturer och aktiviteter. *ESDI* var ett uttryck för deras vilja att ta sin del av ansvaret för att stärka det transatlantiska partnerskapet och samtidigt möjliggöra för dem att agera tillsammans inom den europeiska kontexten i andra operationer än vad som avses i artikel 5 i Washingtonfördraget.¹⁶ Vid NATO:s toppmöte i Washington i april 1999 bekräftade de allierade staterna på nytt sitt åtagande att utveckla *ESDI* inom ramen för alliansen. Denna gång noterades dock särskilt att processen skulle komma att kräva ett nära samarbete mellan NATO, WEU och, om och i så fall när det bedömdes lämpligt, med EU.¹⁷

¹⁴ Layne, Christopher; *US Hegemony and the Perpetuation of NATO, NATO Enters the 21st Century*, editor Ted Galen Carpenter, Frank Cass, London, 2001, s 65

¹⁵ NATO Paliamentary Assembly, Defence and Security Sub-Committee on Transatlantic Defence and Security Co-operation: *Interim Report: Building European Defence: NATO'S ESDI and The European Union's ESDP* International Secretariat November 2000.

¹⁶ NATO Office of Information and Press: *The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington*, Bryssel, 1999.

¹⁷ NATO Paliamentary Assembly, 2000.

ESDP står för European Security and Defence Policy och är en officiell term som används i EU-sammanhang när man talar om den del av den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken som har försvars- och säkerhetspolitiska konsekvenser. ESDP är alltså den del av EU-samarbetet som utgår ifrån artikel 17 i EU-fördraget. Denna process kan sägas ha sin utgångspunkt i de så kallade Petersbergsuppgifterna. I december 1998 gjorde Frankrikes president Jacques Chirac och den brittiske premiärministern Tony Blair ett gemensamt uttalande i St Malo om att EU måste, för att kunna ingripa i kriser av internationell karaktär, ha en kapacitet för genomförande av autonoma operationer stödda av militära styrkor med hög beredskap. Detta innebar att utvecklingen av ESDP tog ordentlig fart.¹⁸

Vid EU:s toppmöte i Köln juni 1999 tog EU ett historiskt steg mot etablerandet av en egen militär kapacitet och vid toppmötet i Helsingfors fastställdes i "Headline Goal" den konkreta målsättningen med EU:s militära krishanteringsförmåga. Processen att utveckla ESDP inom EU fortgår allt jämt och utrikesminister Anna Lind sammanfattar det aktuella innehållet i ESDP enligt följande: "Den europeiska säkerhets- och försvarspolitikens vilar på tre ben: militär krishantering, civil krishantering och konfliktförebyggande åtgärder." ESDP har med tiden fått prefixet C vilket står för Common. Betydelsen av ESDP och CESDP är i allt väsentligt den samma. CESDP förekommer företrädesvis i europeiska dokument och artiklar av senare datum.¹⁹

2.4 Metod

För att besvara frågeställningarna i uppsatsen använder jag två metoder. Den första frågan är av enklare karaktär, och syftar till att ge svar på **hur** den amerikanska inställningen har varit till Europas utveckling på det säkerhetspolitiska området. För att svara på denna fråga använder jag en *kartläggande, deskriptiv metod* där jag söker i det empiriska underlaget efter vändpunkter i europeisk säkerhetspolitisk utveckling, till vilka jag relaterar amerikanska uttalanden. Slutsatserna presenteras därefter kortfattat och avses

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Tal av utrikesminister Anna Lind i Europaparlamentet 14 mars 2001.

ligga till grund för besvarandet av den andra frågan, vilken har en mer komplicerad karaktär då jag skall söka ge svar på frågan **varför** USA:s inställning har varit enligt svaret på första frågan.

För att besvara den andra frågan, som är av analytisk karaktär, använder jag en *kvalitativ, hypotesprövande metod*. Den systemteori som används vid denna analysdel är geopolitisk - realistisk. Frågorna som ställs i samband med hypotesprövningen har ställts i syfte att definiera indikatorer i form av *hypotesens observerbara implikationer*, vilka kan ge stöd vid bearbetningen av det empiriska materialet. Ursprunget till dessa indikatorer återfinns i det tillämpade teoretiska avsnittet. Genom detta undersöks om en geopolitisk - realistisk hypotes, med stöd av empirin, kan användas för att förklara den amerikanska politiken. Tillvägagångssättet presenteras närmare under avsnittet *praktisk tillämpning, analytiskt ramverk och hypotes*. Texterna och argumenten tolkas insatta i ett sammanhang och inte efter en exakt ordalydelse.

Det underlag som framkommer vid analysens två delar använder jag mig av i det avslutande avsnittet där jag med hjälp av en resultatutvärdering söker klarlägga problemformuleringen och ge svar på uppsatsens frågeställningar. Här diskuterar jag kring de konklusioner som tidigare framkommit och reflekterar över, huruvida den valda metoden och systemteorin lyckats förklara problemställningen.

För att underlätta för läsaren att förstå teoriens ansats och hur jag avser koppla denna mot det empiriska underlaget kommer jag inledningsvis att redovisa den geopolitiska systemteorin. Efter det att jag har satt in läsaren i den geopolitiska - realistiska sätten att betrakta säkerhetspolitiken, kommer jag att koncentrera mig på att förklara hur jag praktiskt avser tillämpa teorin i uppsatsen - detta gör jag under rubriken "*analytiskt ramverk och praktisk tillämpning och hypotes*".

En beskrivning av de centrala transatlantiska aktörerna i form av USA, Europeiska Unionen, NATO och VEU presenteras i bilaga 1. Med denna presentation har jag som främsta mål att ge läsaren ett ramverk inom vilken den kommande analysen skall förstås. Karaktären på frågeställningarna i uppsatsen medför att tyngdpunkten i denna presentation läggs vid aktörernas utveckling inom den säkerhets- och försvarspolitiska sfären men den valda

teorins holistiska karaktär medför att även andra viktigare processer kommer att beröras - främst inom den Europeiska Unionen. I detta avsnitt belyses även Amerikas Förenta stater geopolitiskt och jag redovisar exempel på vilken sätt som geopolitiken har applicerats på den amerikanska utrikespolitiken i ett historiskt perspektiv. Detta görs i syfte att låta läsaren förstå att geopolitiken är ett tankesätt som sedan länge tillämpats i amerikanskt säkerhetspolitiskt tänkande. Den välinformerade läsare som anser denna redovisning överflödig, har möjlighet att "hoppa över" bilaga 1, och fortsätta till avsnittet som innehåller uppsatsens analys.

2.5 Material

Det empiriska underlag som används för att fylla uppsatsens syfte och ge svar på frågeställningarna är hämtat från perioden 1996 - 2001. Årtalet 1996 är valt av den anledningen att vid NATO-mötet i Berlin var det första gången som de närvarande EU-medlemmarna tillsammans var överens om att EU skulle skapa en egen förmåga inom det säkerhetspolitiska området. Årtalet är också en viktig tidpunkt för USA eftersom de då ansåg att man var överens med européerna att ESDI skulle skapas inom NATO:s ram.

De dokument som analyseras är officiella uttalanden från *den amerikanska presidenten, utrikesministern och försvarsministern och deras ställföreträdare* samt kommunikéer, tal och sammanfattningar från NATO-toppmöten hämtade från NATO:s officiella hemsida. Ovan nämnda källor utgör uppsatsens empiriska underlag.²⁰ När det gäller NATO-dokumentens möjligheter att spegla USA:s vilja i EU-frågan är jag medveten om att de inte enbart behandlar USA:s vilja utan även de europeiska NATO-medlemmarnas inställning. Jag anser dock att eftersom NATO är ett av USA:s viktigaste verktyg för att tillvarata sina intressen i Europa kan dessa inte helt bortses ifrån. De EU-dokument som jag använt i form av Ordförandeskapets slutsatser är att bedömas som sakriktiga och pålitliga då de utgör viktiga kanaler för EU att nå ut med sitt budskap.

²⁰ Det empiriska underlaget framgår av bilaga 2

I dokumentet "A National Security Strategy for a new Century" deklarerar USA sin offentliga syn på sin säkerhet och sina nationella intressen i stort och jag har utgått från denna då jag fastställer uppsatsens relation till amerikanska nationella intressen. Amerikanskt material från internet har huvudsakligen hämtats med hjälp den amerikanska administrationens officiella sökmotor²¹ vilken omfattar huvuddelen av de officiella amerikanska dokumenten. Även hemsidan U.S. Policy Issues Archive där samtliga tal och kommunikéer som berör USA:s policy samlats i kronologisk ordning. Sökningar har även gjorts i fulltextdatabaserna Military Library FullTEXT²², Academic Search Elite²³ och ERIC²⁴.

Sammantaget är jag medveten om det officiella material som använts i uppsatsen vid tillfället det skapades tjänade ett särskilt syfte. Oavsett om det är ett referat från en presskonferens eller en officiell kommuniké kan syftet varit att förtydliga någon särskild policyfråga eller att markera en viss ståndpunkt. Detta medför att underlaget kan uppfattas som tendensiöst och måste tolkas för att appliceras inom ramen för uppsatsen.

2.6 Avgränsningar

Jag avser inte att analysera någon annan tidsperiod än den från 1996 till mars 2001 då omfattningen på uppsatsen inte ger möjlighet till detta.

3 BESKRIVNING AV SYSTEMTEORI

Geopolitiken som teori för att kunna förklara statsvetenskapliga och säkerhetspolitiska fenomen har från dess födelse i början på 1900-talet återkommit i cykler. Uppsatsens grundtanke består i att genom att ta avstamp i en teorimodell som idag i huvudsak inte används för att förklara relationer mellan aktörer, belysa förhållandet mellan Amerikas Förenta Stater och den Europeiska Unionen. Uppsatsen är ett försök att se på säkerhetspolitiken genom geopolitiska linser.

²¹ www.first.gov

²² Databas omfattande 240 tidskrifter med militär anknytning

²³ Databas omfattande 1340 tidskrifter innehållande allmän vetenskap

²⁴ ERIC, the U.S. Department of Education - Educational Resource Information Center database, innehållande citat och sammanfattningar från 980 utbildningsrelaterade tidskrifter

3.1 Geopolitik

Geopolitik bör betraktas som en teori bland flera andra som kan förklara aktörers policy gentemot andra aktörer.²⁵ Denna uppsats med geopolitik - realism som systemteori gör inte anspråk på att utgöra den enda korrekta bilden av verkligheten utan enbart ett sätt bland flera att förklara en komplex situation som upptäcks i samband med en analys. Med en annan systemteoretisk ansats förutsätts slutresultatet också förändras. Geopolitik är en benämning på studier om staters agerande utifrån geografiska förhållanden.

Denna teori skall inte förväxlas med ”*politisk geografi*”, som behandlar staterna och deras administrativa indelning. Idén om staten som biologisk organism, vilken söker expandera i rummet härrör från den tyske geografen Friedrich Ratzels ’*Politische geografi*’ från 1897. Svensken Rudolf Kjellén utvecklade sedan tanken och införde termen geopolitik som beteckning på en ny vetenskap.²⁶

Anglosaxisk geopolitik som har utvecklats oberoende av Kjellén bygger i modern form bl a på teoretikerna Halford Mackinder och amerikanen Nicholas Spykman och har från 1980-talet utvecklats och uppmärksammats i betydande omfattning. Sir Halford J. Mackinder (1861-1947) gäller som den egentlige grundaren av den operativa geopolitiken. Han införde idén om att den centrala geopolitiska konflikten stod mellan det eurasiska kontinentala "kärnlandet" och de angloamerikanska sjömakternas "ring av öar". Den kan betecknas av en studie av rumsliga fenomen med syfte att förstå de geografiska orsakerna till makt.

Staters uppträdande studeras utifrån territorium, läge, resurser, befolkningsfördelning, ekonomi och politisk struktur i ett internationellt sammanhang. Detta ger den moderna geopolitiken en holistisk karaktär vilket betyder att helheten är mer än summan av delarna. Som logisk och kunskapssteoretisk uppfattning innebär detta i ett geopolitiskt sammanhang att

²⁵ Kegley & Wittkopf, World politics, - Trend and Transformation, s 46 - 47

²⁶ Winnerstig, Mike; *A World Reformed - The United States and European Security from Reagan to Clinton*, Stockholm Studies in Politics 75, Stockholm University - Department of Political Science, 2000, s 44

helheten är primär i förhållande till delarna, och att delarna måste förstås utifrån helheten, snarare än tvärtom.

Utgångspunkten att alla stater utövar någon form av kontroll över sitt eget territorium, och att alla delar av detta territorium kan vara en källa till konflikt, är vital för förståelsen av teoriansatsen i denna uppsats.²⁷ Jag tar således avstamp i påståendet om att även om alla stater på jordklotet benämns som stater slutar likheterna här. En sak har de dock som gemensam karaktäristika – samtliga består fysiskt av en del av jordens landmassa. Utifrån detta tankesätt skall analysen och problemformuleringen betraktas.

En annan aspekt av geopolitiken behandlar territoriets omgivning (eller miljö) vilket omfattar de särskilda drag som går att urskilja av territoriets fauna, flora, terräng eller klimat. Till den geografiska miljön kan kopplas en historisk vinkling vilken består av begreppet *lång varaktighet* (*longue dureé*). Denna aspekt av geopolitiken behandlar strukturer och traditioner som är okänsliga för yttre påverkan över tiden – med andra ord är det ett beständigt fenomen omfattande geografi, biologiska förhållanden, kollektiv psykologi och sociologi som beskrivs. Till skillnad från ”lång varaktighet” nämns även *medellång- och kort varaktighet* som begrepp där den förstnämnda sällan har en bibehållen effekt som varar längre än en livslängd och den sistnämnda endast har en momentan effekt på omgivningen. Begreppet lång varaktighet inför den historiska dimensionen till säkerhetspolitiken och även om detta kan vara svår att använda sig av i en aktuell situation så ger det dock analytikern en möjlighet att studera människan och samhället genom kopplingen till territoriet.²⁸

Geografi kan också användas som en arena för militära insatser. När geopolitiken används på det här sättet förändras sättet att se på omgivningen. Territoriet betraktas ur ett mer abstrakt, schematiskt och förenklat perspektiv med de militära möjligheterna till insats i fokus. Endast de geografiska faktorer som är relevanta för den militäre befälhavaren mål beaktas. I detta läge spelar

²⁷ Geoffrey Sloan, *Sir Halford J. Mackinder: The Heartland Theory Then and Now*, *International Affairs* 76, 3 (2000) 459-474,

²⁸ F.Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, rev, edn, trans. By S. Reynolds (London:Collins 1972)

faktorer såsom lång varaktighet en underordnad roll. Ett perspektiv som omfattar flera hundra år har ingen betydelse för en befälhavare vars långsiktiga planering i bästa fall sträcker sig över en eller flera veckor. Redan Tzun Tzu skrev 400 – 320 före Kristus födelse att ”en general skall betrakta terrängen i förhållande till de syften som skall uppnås”.²⁹ Ett sådant resonemang medför att det militära taktiska och operativa tänkandet kan sägas frångå den holistiska synen på de geografiska förhållandena och i stället koncentreras till det för situationen vitala.³⁰

Halford Mackinder lanserade tillsammans med den amerikanske historikern Fredrick Jackson Turner tanken att det fysiska utrymmet skall ses som ett viktigt behov för staten – utrymme är något för staten att ständigt sträva efter. Detta faktum innebär enligt teorin, att det kommer ständigt pågå en kamp om utrymmet mellan aktörer där alltid den starkaste vinner – och därigenom överlever. Om utrymmet redan är uppfyllt och det inte finns möjligheter för en stat att växa och expandera i rummet, uppkommer spänningar som på sikt kan resultera i konflikter. Enligt Mackinder är balansen av politisk makt i ett område produkten av geografiska förutsättningar – både ekonomiska och strategiska och den faktiska numerären, kraftfullheten, utrustningen och organisationen hos de ”tävlande” staterna.³¹

1904 när teorin om ”the geografic pivot” publicerades av Mackinder var det första gången som en teori om det globala säkerhetspolitiska systemet presenterades där det var möjligt för en stat att ha ”världsdominans” som politiskt mål. Resonemanget byggde i stort på att det fanns områden på jordklotet som kunde betraktas som viktigare än andra att behärska och dessa var en förutsättning för att en stat skulle kunna utverka världsherravälde.³²

²⁹ Beng, Ooi Kee, Petterson, Bengt; *Sun Tzu Krigskonst*, Stockholm, Gotab, 1999, s 116 – 130

³⁰ Geoffrey Sloan, *Sir Halford J. Mackinder: The Heartland Theory Then and Now*, *International Affairs* 76, 3 (2000) 459-474,

³¹ G. Kearns, *Closed Space and Political Practice: Fredrick Jackson Turner and Halford Mackinder*. *Environment and Planning, Society and Space* 1 (1984) sid 27

³² H.J Mackinder, *Democratic Ideals and Reality: A study in the Politics of Reconstruction* (1919) (Suffolk:Penguin Books 1944) sid 86

1919 gjorde Mackinder vissa förändringar i sin geopolitiska teori och i samband med detta gav han de viktiga "pivoter" namnet – hjärtland (heartland). Det strategiska hjärtlandet definierades till: Östersjön, Svarta havet, Donau, Mindre Asien, Armenien, Persien, Tibet, Mongoliet, Ryssland, Brandenburg, Preussen, Österrike och Ungern. Enligt Mackinder är hjärtlandet det område där sjömakterna kan nekas tillträde av landmakterna.³³

Följande geopolitiska påstående sammanfattar en stor del av den "Mackinderska" geopolitikens grundvalar:

*"Who rules East Europe controls the heartland: Who rules the heartland commands the World-Island: Who rules the World-Island commands the World"*³⁴

Med detta vill Mackinder betona vikten av geografins betydelse genom att utse Östeuropa som ett strategiskt mycket centralt område. Med begreppet "världsön" menar Mackinder det eurasiska landmassivet som kan ses som en ö för sig. Denna enorma landyta med en stor befolkning och god tillgång till naturresurser, behärskad av en aktör, möjliggör världsherravälde.

3.2 Geopolitikens koppling till realismen

Den geopolitiska teorin är nära besläktad med det realistiska sättet att se på internationella relationer.³⁵ Släktskapet består främst i att när man resonerar om en geografisk region är detta ett av de viktigaste momenten identifieringen av maktfaktorerna i området.³⁶ En geografisk analys av internationella relationer medför att de viktigaste aktörerna i det valda området spelar en nyckelroll för analysens resultat. Geopolitisk teori kan ses som ett sätt att applicera vissa grunddrag i realistisk teori på en konkret geografisk-politisk verklighet. Det som skiljer denna skola från realismen är i första hand dess synnerligen starka betoning på att det är det geografiska läget ett folk och en stat innehar som avgör vilka beslut som man fattar i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.³⁷

³³ Ibid

³⁴ Mackinder, *Democratic ideals* (note 38), sid194

³⁵ G.R. Sloan, *Geopolitics in United States Strategic policy 1890-1987*, St Martins Press, New York 1988, viii

³⁶ Ibid

³⁷ Winnerstig, Mike: *Kapitel 6, Allians eller maktbalans?*, Europeisk säkerhetspolitik av Aggestam, Engelbrekt, Wagnsson, Winnerstig, Lund, Studentlitteratur, 2000, s 206

Genom att Eurasien med Afrika i runda tal är dubbelt så stort som Nord- och Sydamerika tillsammans har den landbaserade makt som behärskar denna geografiska enhet, möjlighet att i slutändan dominera de två sjömakterna - USA och Storbritannien. Teorin understryker vikten av att hindra Tyskland och Ryssland från att enas och därigenom bilda en eurasisk stormakt, vilken i praktiken skulle kunna behärska hjärtlandet. För att nå denna målsättning borde Västeuropa och USA inse att de behöver samarbeta för att möta hotet från tysk och rysk expansionism. Mackinder menade också att en buffertzona av stater måste skapas mellan Ryssland och Tyskland för att hindra dessa försök att dominera hjärtlandet. Mackinders resonemang innehar utöver de geografiska tyngdpunkterna även realistiska inslag.³⁸

Den holländsk- amerikanske professorn Nicholas Spykman försökte under 1930- och 40-talen att vidareutveckla Mackinders argument. Nicholas Spykman betraktas som en geopolitisk teoretiker men hans insatser präglas också av tydliga realistiska drag. Spykmans bild av internationell politik, där avsaknaden av en central auktoritet som skulle kunna upprätthålla lag och ordning tvingar varje stat att själv sörja för sin säkerhet, främst genom att bevara och helst förbättra sin relativa maktposition i världen, är i allt väsentligt identisk med den tredje "bild" av internationell politik som Kenneth Waltz framfört i slutet på 50-talet.³⁹ Medan Waltz räknas som en förespråkare för den defensiva realismen betraktas Spykman som en offensiv realist, vilket innebär att han ser staterna som inblandade i en evighetslång maktkamp där makt eftersträvas i första hand för att uppnå en säkerhetsmarginal för den egna staten. Resonemanget bygger på en maktmässig överlägsenhet som i sin tur riskerar att leda till att övriga aktörer på arenan efterhand förbättrar sina egna positioner. Winnerstig hävdar att Spykmans realpolitiska syn tydliggörs av

³⁸ Ibid. s 209

³⁹ Doyle, Michael W; *Ways of War and Peace*, s 28 där referenser finns till Waltz, Kenneth; *Man, the State and War. A Theoretical Analysis* i vilken han presenterar tre "bilder" där bild 1 försöker förklara krigets uppkomst genom människornas egenheter, bild 2 förklarar krigets uppkomst som ett resultat av relationen mellan stater och bild 3 där kriget förklaras av internationell anarki

hans syn på alliansers varaktighet med påståendet att dagens allierade kan vara morgondagens fiende.⁴⁰

Den offensiva realismen kan sägas förklara två saker. För det första söker den svar på frågan varför stora säkerhetspolitiska aktörer uppträder expansionistiskt. För det andra ger den även svar på frågan om varför dessa stormakter strävar efter hegemoni eller dominans. Sammanfattningsvis kan förklaringen på den första frågan, enligt offensiva realister lyda, att efterhand som aktörer får större makt utökas även dess intressesfär. Ett exempel på detta är att om en aktör uppnår en stor ekonomisk styrka väcks också behovet av en militär förmåga vilket på längre sikt även leder till en mer aktiv roll på den internationella arenan.

Resonemanget kan utvecklas genom påståendet att ju mer en stat kan göra på den internationella arena desto mer kommer den att göra; och ju mer som aktören är kapabel att uträtta desto mer kommer den uppfatta att den behöver göra. Detta sätt att se på säkerhetspolitik har sin grund i att det internationella anarkiska systemet gör att alla stater känner osäkerhet inför sin omgivning och att den bästa metoden för att råda bot på detta är att öka sin egen makt.⁴¹

När det gäller hur de offensiva realisterna svarar på frågan om aktörers strävan efter dominans finns det enligt dem, endast ett sätt som kan garantera en stats säkerhet - genom att bli den mäktigaste aktören på den internationella arenan. En stat kan uppnå denna "hegemonstatus" antingen genom att eliminera sina konkurrenter eller att reducera deras förmåga att konkurrera till en nivå, där de ej utgör något hot.⁴²

⁴⁰ Winnerstig, Mike: Kapitel 6, *Allians eller maktbalans?*, 2000, s 210

⁴¹ Layne, Christopher; *US Hegemony and the Perpetuation of NATO*, NATO Enters the 21st Century, London, 2001, s 64

⁴² Winnerstig, Mike: Kapitel 6, *Allians eller maktbalans?*, 2000, s 65

För de offensiva realisterna finns tre starka skäl till varför de förespråkar hegemoni som "grand strategy". Det första av dessa argument bygger på att multipolära internationella system anses vara mindre fredliga och stabila än unipolära och bipolära system. Det andra kan sägas utgå från att en hegemon uppnår säkerhet först när dess makt är så stor att andra aktörer avskräcks från att angripa. Eftersom en aktör aldrig kan vara säker på vilka intentioner andra aktörer har, ger hegemoni en trygghet även när det gäller en framtida utveckling - detta utgör det tredje argumentet. Vidare bygger denna realistiska skola på att även om en aktör har uppnått fullständig hegemoni, fortsätter dess strävan att maximera sin makt.⁴³

Vidare påstår Winnerstig att Nicholas Spykman lade mycket möda på att klargöra kopplingen mellan realistisk maktpolitik, maktbalanser och geografiska faktorer och genom detta utveckla en geopolitisk ansats. I den internationella anarkins konstanta maktkamp innehåller geografin ledtrådarna till staternas militärpolitiska strategier därför att geografin är den mest fundamentala faktorn i utrikespolitiken genom att den är den mest varaktiga.⁴⁴

Spykman ansåg att Eurasien och Nordamerika var de viktigaste områdena i världen, och Storbritannien i egenskap av sjömakt som en mycket viktig komponent i den amerikanska Europapolitiken. Han vände på Mackinders argumentation om Hjärtlandet och hävdade att det var det område av randstater (rimland) som hade den största betydelsen. Dessa områden som också fungerade som buffert utgjordes av Västeuropa, Mellanöstern, Indien och Sydostasien. Den aktör som innehar dominans över detta randområde kan indirekt styra Hjärtlandet och behärskar därmed hela världen. Spykman var medveten om hur en amerikansk strategi borde se ut i den värld han såg framför sig. Det övergripande amerikanska målet måste vara att hindra den Gamla världens maktcentra i Europa och Asien att förenas mot den nya världen (USA). Detta resonemang överensstämmer i stora drag med det Mackinder framförde. Som en konsekvens av detta är det därför i USA:s intresse att stödja

⁴³ Layne, Christopher; *US Hegemony and the Perpetuation of NATO*, s 65

⁴⁴ Winnerstig, Mike: Kapitel 6, Allians eller maktbalans?, 2000, s 65

en maktbalans mellan de starkaste makterna i Euroasien, Ryssland, Tyskland, Kina och Japan.⁴⁵

Balansen i Eurasien krävde enligt Spykman, en amerikansk närvaro på den europeiska kontinenten vilket i sin tur leder till att interventionism, snarare än isolationism, är den väg som USA skall välja för sin politik. Om Europa enades efter andra världskriget framstod det som ett hot mot amerikanska intressen. USA borde främja balanserad och inte integrerad makt i den Gamla världen, och ett federalt eller på annat sätt enat Europa skulle drastiskt minska USA:s inflytande på kontinenten. Detta aktualiserar frågan om den framväxande Europeiska Unionens säkerhetspolitiska roll.⁴⁶

En annan konsekvens av hans geopolitiska analys var också att USA inte kommer att kunna dra sig tillbaka från Europa efter kriget då en tredje parts styrka kommer att fortsätta att behövas för att upprätthålla en fungerande maktbalans i Europa. Med detta resonemang visar Spykman tydliga tecken på att hans tankesätt tydligt är präglad av geopolitik och klassiskt realistiskt maktbalanstänkande. Eftersom USA flera gånger försökt isolera sig från Europas problem för att sedan dras in i dem ändå ansåg Spykman att det skulle bli både billigare och enklare att stanna kvar på kontinenten för att direkt på plats kunna främja de amerikanska intressena. Problem inom den europeiska maktzonen skulle kunna hanteras genom en form av regionalt förbund med USA som extra medlem. Här menar Winnerstig att parallellen mellan Mackinders atlantiska allians och dagens NATO är uppenbar.⁴⁷

Enligt Winnerstig är den tänkare som på senare år ägnat mest intresse åt geopolitiska teorier, Colin S Gray som i sin bok *The Geopolitics of Superpower* från 1988 ger en exposé över geopolitiska idéer i stort och sedan applicerar dessa på efterkrigstidens stormaktskonfrontation. Inspirerad av Mackinder, Spykman och Kjellén, samt av realistiska teoretiker betraktar Gray det kalla kriget som en renodlat geopolitisk konflikt. Ett kommunistiskt Sovjetunionen eller ett Storryssland med ett annat styrelseskick kommer under alla omständigheter att vara potentiell strategisk fiende till USA.

⁴⁵ Ibid. s. 210-211

⁴⁶ Ibid. s. 211

⁴⁷ Ibid.

Detta deterministiska förhållande styrs enligt Grays geopolitiska teori av att landmakten Ryssland och havsmakten USA av geografiska skäl har helt olika utgångspunkter för sin utrikes- och säkerhetspolitik där de olika ländernas nationella intressen spelar en avgörande roll. Landmakten Ryssland har genom sin geografiska placering fått utstå en mängd invasioner landvägen genom historien. Ryskt säkerhetstänkande har därför formats så att man i Moskva blivit inriktad på att skaffa sig starka markstridskrafter i syfte att säkra sina egna gränser. Sjömakten USA har aldrig upplevt en fientlig invasion sedan självständigheten. Detta faktum tillsammans med nordamerikanska kontinentens "ö-karaktär" påverkar amerikanskt tänkande till att eftersträva en status quo-orienterad politik av containmenttyp, där sjöstridskrafter utgör grunden för stridskrafterna.⁴⁸

Före det andra världskrigets utbrott var en stor del av de säkerhetspolitiska ansträngningarna inriktade på att försöka analysera samspelet mellan stormakter. Vid dessa analyser var geopolitiken ett viktigt verktyg. Sedan USA:s kärnvapenbombning av Japan har dock det geopolitiska betraktelsesättet ansetts som mindre dugligt för att beskriva det internationella systemet. Det fanns två skäl till detta; för det första ansågs den tekniska utvecklingen av vapensystem utvecklats så mycket att stater och kontinenters geografiska belägenhet inte längre var avgörande för att kunna dominera en region. Det andra argumentet byggde på det första och gick i stort ut på att det geografiska resonemang som hörde till geopolitiken betraktades som grunden för internationell politik tillsammans med tillgången till naturresurser.⁴⁹

Trots dessa två argument kan det dock framhållas att geopolitiken har fortsatt att spela en stor betydelse för hur internationella relationer betraktas. Oavsett vilket betraktelsesätt som väljs så projiceras politiska mål från en plats till en annan på jordens yta. Genom beslutsfattarnas val kopplas politiska frågor till geografiska platser. Detta påvisar betydelsen av processen som styr och eller påverkar beslutsfattandet. Dessutom innebär innehav att territorium även tillgång till naturresurser vilket med automatik ger kopplingar till ekonomiska

⁴⁸ Ibid. s. 212

⁴⁹ Ibid

intressen. På samma sätt kan en aktörs geografiska placering ha betydelse för närhet till andra aktörer som innehar vitala naturresurser⁵⁰.

Den viktigaste frågan när det gäller geopolitikens roll att förklara internationella relationer är: Hur ser sambandet ut mellan geopolitiska teorier och efterföljande säkerhetspolitiska beslut och policyfrågor? Finns det något sätt att påvisa att dessa finns? Om länkar mellan dessa verkligen existerar - hur kan dessa visas? Enligt G. R. Sloan finns det tre olika typer av samband mellan geopolitik och säkerhetspolitiska beslut.⁵¹

Den första bygger på en fundamentalistisk inställning och kan beskrivas med hjälp av historiska bevis som påvisar direkta kopplingar mellan ett särskilt beslut (policy) och en geopolitisk teori. Den andra typen av samband kan enligt Sloan relateras till att beslutsfattarens uppfattning av "världssystemet" influeras av geopolitiska faktorer, såsom en teori eller särskild karta som är konstruerad för att belysa ett visst fenomen. Denna typ av påverkan kan sägas vara resultatet av att spatiala faktorer tillsammans med historiska orsaker har nedsatt förmågan till varseblivning hos beslutsfattarna. Den tredje och avslutande förklaringen bygger på att det inte finns något reellt samband mellan geopolitisk teori och vilken utrikes politik som en stat agerar utefter. Alla förbindelser eller likheter mellan uttalanden från beslutsfattare och geopolitiska idéer är mer eller mindre en tillfällighet eller ett lämpligt sätt att rättfärdiga politiska beslut som är tagna på andra grunder. Att använda sig av geopolitiska argument kan grunda sig i att vilja påverka delar av en befolkning att tro att vissa politiska åtgärder är nödvändiga.⁵²

I den realistiska världsbilden blir staters relativa makt i regel definierad som summan av statens materiella och immateriella resurser, det helt avgörande för kategoriseringen av staterna - från supermakter till småstater - och deras möjligheter till agerande. Enligt neorealister utgörs dessa resurser av statens

⁵⁰ G.R. Sloan, *Geopolitics in United States Strategic policy 1890-1987*, St Martins Press, New York 1988, viii

⁵¹ Ibid

⁵² Ibid

befolknings- och territoriella storlek, naturresurser, ekonomisk och militär styrka samt politisk stabilitet och effektivitet.⁵³

En dominerande supermakt kommer, enligt detta synsätt aldrig att kunna agera världspolis under någon längre tid utan andra stater kommer förr eller senare att forma en koalition eller en allians föra att möta det hot man upplever från supermakten. Hotet behöver inte alls vara uttalat utan stormakten kan ha de bästa avsikter med sitt agerande, men det faktum att dess samlade makt är större än någon annans är tillräckligt för att en fientlig eller åtminstone balanserande koalition av andra stater. En unipolär värld är således bara möjlig i en övergångsfas.⁵⁴

3.3 Praktisk tillämpning, analytiskt ramverk och hypotes

Detta avsnitt syftar till att ge svaret på hur jag i praktiken avser förhålla mig till det empiriska underlaget under analysen. Med andra ord försöker jag här förklara hur den valda systemteorin tillämpas i uppsatsen. Detta avsnitt utgör en förklaring av de geopolitiska - realistiska teoretikerna som presenteras, och hur de teorier som dessa framför appliceras på det empiriska underlaget. Enligt Mike Winnerstigs avhandling "A World Reformed" hävdade Nicholas Spykman redan 1942 att ett enat Europa skulle kunna utgöra ett strategiskt hot mot amerikanska intressen. I denna framtidsbild skulle Europa enligt Spykman kunna reducera USA:s möjligheter till inflytande i Europa och hans resonemang visar också att USA:s politik redan innan andra världskriget har inriktats mot att motverka uppkomsten av ett enat Europa med potential till hegemoni i Eurasien.⁵⁵

*"If the peace objective of the United States is the creation of a united Europe, she is fighting on the wrong side. All-out aid to Mr. Hitler would be the quickest way to achieve an integrated transatlantic zone"*⁵⁶

⁵³ Winnerstig, Mike: *Kapitel 6, Allians eller maktbalans?*, 2000, Winnerstig, s 200

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Winnerstig, AWR, 2000, s 49-50

⁵⁶ Ibid

Bland de mer sentida geopolitiska-realistiska tänkarna finns Samuel P. Huntington som hävdar att det finns tre övergripande strategiska intressen för USA. Dessa är enligt honom att vidmakthålla USA som ledande global makt; att förhindra uppkomsten av en politisk-militär hegemon i Eurasien och att skydda amerikanska intressen i tredje världen. Om det övergripande strategiska intresset för USA är att skapa ett jämviktsläge bland aktörerna i Eurasien finns det geopolitiska - realistiska nyckelområden i Europa för USA att agera inom.

"To prevent the total disintegration of the Soviet Union and to promote the emergence of a stable, democratic, economically capable successor-state composed of those republics which voluntarily choose to join it (...) to prevent the reimposition of Soviet or Russian military or political control in Eastern Europe, which presumably can best be achieved by NATO guaranteeing the national independence, territorial integrity, political democracy and diplomatic neutrality of the former Soviet-bloc states"⁵⁷

Även om Ryssland idag inte utgör ett direkt hot mot USA på något plan, är det ur geopolitisk synvinkel viktigt för USA att försäkra sig om att inte utvecklingen i Ryssland konfronterar amerikanska intressen i ett längre perspektiv.

"To limit German power in the new Europe, by encouraging German involvement in NATO and European international organizations, while at the same time working with the UK, France and other countries to constrain German control over those organizations (...) promote evolution of the European Community in the direction of a looser, purely economic entity with broader membership rather than a tighter political entity with an integrated foreign policy"⁵⁸

Tysklands roll i skapandet av den europeiska säkerhetsarkitekturen är av historiska skäl både känslig och komplex såväl för EU: s medlemmar som för de transatlantiska parterna. Amerikansk inblandning i europeisk säkerhetspolitik präglas i stor utsträckning av dess relation till Tyskland. Tyskland i egenskap av den starkaste ekonomiska aktören i kombination med Europas största befolkning bedöms vara en nyckelaktör för USA för dess inflytande i Europa. Tysklands militära agerande är som tidigare nämnt belastat

⁵⁷ Huntington, S.P. 1991: *America's changing strategic interests*, Survival, vol.XXXII, no 1, january/February, s 13

⁵⁸ Ibid

med bördor från andra världskriget. Detta faktum formar det tyska militära internationella agerandet, vilket präglas av försiktighet som utmynnar i att landets styrkor ofta ingår som en komponent i multinationella styrkor och inte som en fristående tyska enhet.

"At the end of 1990, indeed, the principal threat to stability and the balance of power in Eurasia appeared to be the possibility of a major vacuum of power emerging in Mackinders heartland"⁵⁹

Inom den militära sfären har NATO genom sin utvidgning österut fyllt ut det tomrum som Warszawa-pakten lämnade efter sig. Genom detta har USA genom Alliansen flyttat fram sin position i Eurasien. Uppenbarligen har även den Europeiska Unionen fyllt ut en del av det vakuum som uppstod efter Sovjetunionens fall. Särskilt omfattar detta den politiska och den ekonomiska arenan och med detta resonemang som grund kan antas att EU oavsiktligt fått axla det amerikanska intresse som USA tidigare riktade mot Sovjet. Integrationen inom den Europeiska Unionen kan på sikt skapa en synnerligen kraftfull aktör på det eurasiska landmassivet vilken skulle kunna utgöra ett hot mot amerikanska intressen.

Även Mike Winnerstig hänvisar till Harvard-professorn Huntington, vilken hävdar att det är ett övergripande amerikanskt intresse är att förhindra uppkomsten av en hegemonisk makt i Eurasien. Det framkommer i avhandlingen "A world Reformed" att Huntington påstår att USA alltid har varit medvetna om, men nästan aldrig öppet talat om detta mål - men de har ofta indirekt motverkat denna uppkomst i den dagliga politiken.⁶⁰ I publikationen - "A National Security Strategy" från 1990, framgår det att USA ser det som ett vitalt intresse att förhindra fientligt sinnade makter från att dominera den Eurasiska landmassan.⁶¹

Även Zbigniew Brzezinski har utvecklat tankar som jag anser särskilt väl passar in i uppsatsens kontext. Brzezinski hävdar att, likt ett schackparti, måste amerikanska planerare tänka flera steg framåt. En bärkraftig strategi måste därför uppdelas i en kortsiktig planering, en planering på medellång sikt och en

⁵⁹ Ibid. s. 12

⁶⁰ Winnerstig, Mike, AWR., 2000, kap 4, s 50

⁶¹ The White House. (March 1990). *National Security Strategy of the United States*. p 1

långsiktig planering. Dessa tre moment i planeringsprocessen måste utgöra en enhet med kommunicerande kärn där det ett planeringsmoment utgör en förutsättning för ett annat.⁶²

*"In the short run, it is in America's interest to consolidate and perpetuate the prevailing geopolitical pluralism on the map of Eurasia. That puts a premium on maneuver and manipulation in order to prevent the emergence of a hostile coalition that could eventually seek to challenge America's primacy, not to mention the remote possibility of any one particular state seeking to do so. By the middle term the foregoing should gradually yield to a greater emphasis on the emergence of increasingly important by strategically compatible partners who, prompted by American leadership, might help to shape a more cooperative trans - Eurasian security system. Eventually, in the much longer run still, the foregoing could phase into a global core of genuinely shared political responsibility"*⁶³

Brzezinski hävdar bestämt att det primära målet på kort sikt är att verka för att ingen enskild aktör i Eurasien uppnår en sådan maktposition att den kan utestänga USA från den transatlantiska arenan. Enligt det tidigare förda resonemanget har dock inte detta kortsiktiga mål något egenintresse utan har till uppgift att möjliggöra genomförandet av målen på medellång- och lång sikt. Även Christopher Layne har formulerat på vilket sätt som USA i realistisk offensiv anda borde utforma sin politik i Europa. Detta gör han samtidigt som han påpekar att denna strategi kan kopplas till det faktum att USA:s relativa makt ökade betydligt när Sovjetväldet kollapsade.

*"The United States would seek to extend its influence in, and control over, the European security environment (...) this extension of US control would be manifested by both the geographical and ideological extension of US interests (...) Washington's perception of its European security interests would expand"*⁶⁴

Detta påstående torde kunna kopplas till NATO:s utvidgning i Europa. Med tre nya medlemmar i alliansen och med uttalanden om att möjligheter finns för ytterligare medlemmar i framtiden fokuseras den europeiska säkerhetsarkitekturen på frågor som berör NATO:s artikel V. Detta kan i

⁶² Brzezinski, Zbigniew; *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York, Basic books/Harper Collins, 1997, s 198

⁶³ Ibid

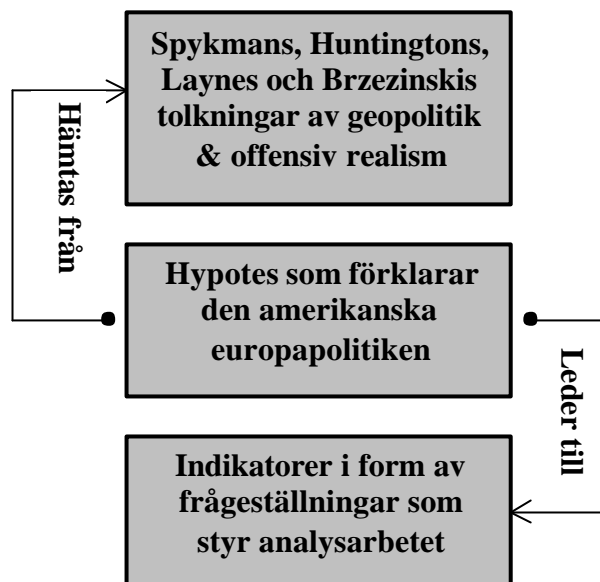
⁶⁴ Layne, Christopher; *US Hegemony and the Perpetuation of NATO, NATO Enters the 21st Century*, editor Ted Galen Carpenter, Frank Cass, London, 2001, s 66

geopolitiska - realistiska termer tolkas som en metod för USA att öka intresset för NATO i Europa - och därmed minska betydelsen av ESDP utanför NATO:s ram.

Konsekvensen av detta resonemang är att USA utökar sin makt i Europa och därmed förstärker sin ställning som europeisk hegemon. USA ser det som viktigt att inte Europeiska Unionen erhåller förmågan till strategisk autonomi och strävar efter att behålla Europa som underordnad till USA i dessa sammanhang.

Despite public assurances from the EU that the proposed European Security and Defense Identity (ESDI) will complement NATO rather than compete with it, many American policymakers fear that ESDI, in fact, will come to be a rival of the alliance (...) to ensure that ESDI does not undercut NATO, Washington has proclaimed the so-called "Three D's: ESDI must not diminish NATO's role, must not duplicate NATO's capabilities, and must not discriminate against the United States"⁶⁵

Det finns inte på samma sätt som under det kalla kriget ett gemensamt hot för USA och EU. Frånvaron av detta hot innebär att det finns andra orsaker som styr hur dessa aktörers politik förs.

Figur 1 Praktisk tillämpning, analytiskt ramverk och hypotes

⁶⁵ Ibid. s 78

Som en direkt följd av Spykman, Huntingtons, Laynes och Brzesinskis slutsatser, formuleras nedan en hypotes som jag särskilt väl anser överensstämma med den geopolitiska - realistiska systemteorin. I den efterföljande hypotesprövningen avser jag att undersöka om det empiriska materialet stödjer min förklaringsmodell. Hypotesen är formulerad som följer:

USA:s politik i Europa präglas av strävan att undvika en enskild aktör som dominerar Eurasien genom att på olika sätt stödja jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna⁶⁶. USA känner sin hegemoni hotad av den växande Europeiska Unionen och söker därför motarbeta de försök att bygga upp en från USA oberoende europeisk militär kapacitet. USA eftersträvar att förstärka sin position på det eurasiska hjärtlandet och kan genom detta balansera ekonomiska, politiska och militära hot mot amerikanska intressen. USA:s politik mot Europa förs med påverkan av faktorer som hör samman med såväl USA:s som Europas geografiska betingelser.

Med hypotesen som grund formuleras nedan ett antal påståenden vars syfte är att dels utgöra en styrning för hypotesprövningen men dessa skall också utgöra det teoretiska ramverk inom vilket det empiriska underlaget bearbetas. Efter genomförd analys skall dessa "indikatorer" särskilt behandlas under hypotesprövningens slutsatser. Påståendena som jag låter inrikta mitt kommande arbete är följande:

Eftersträvar USA balans & geopolitisk pluralism i Eurasien?

Enligt ett geopolitiskt synsätt är det övergripande strategiska intresset att verka för balans mellan aktörer i Eurasien, där USA innehar ett starkt inflytande. Detta uppnås genom att övriga aktörers försök till ökat inflytande motverkas och att hot mot den amerikanska säkerhetspolitiska hegemonin reduceras.

Motarbetar USA en europeisk försvarsidentitet?

Enligt ett geopolitiskt - realistiskt synsätt använder sig USA av försvarsalliansen NATO som instrument för att utöva hegemoni på det eurasiska landmassivet i syfte att tillgodose sina politiska, ekonomiska och militära intressen och därför motarbetar USA en egen europeisk försvarsidentitet.

⁶⁶ Här avses Europeiska Unionen men också enskilda stater i form av Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Ryssland.

Ökar USA sitt inflytande i Europa?

Enligt ett offensivt realistiskt synsätt är det centralt för USA att öka sitt eget inflytande i Europa samtidigt som USA verkar för ett Europa som är ekonomiskt inriktat och motverkar en politisk aktör med integrerad utrikespolitik. Utvidgningen av NATO är ett redskap för USA:s strävan mot större inflytande i Europa.

4 BAKGRUND 1990 -1995

Inom dåvarande EG debatterades, 1990, de fransk - tyska förslagen om att reformera den europeiska gemenskapen till en politisk union (EU), med en egen säkerhets- och försvarsidentitet. Vid denna tidpunkt var tanken att VEU⁶⁷ skulle utgöra den militära "armen" och från Frankrike kom också propåer om betydelsen av att skapa en oberoende europeisk försvarsförmåga utanför USA:s kontroll. Den franska motiveringen för skapandet av en sådan enhet var att det inte längre gick att lita på USA:s vilja att försvara Europa, sedan Warszawapakten hade fallit. Den amerikanska grundinställningen var att NATO fortsättningsvis måste utgöra den dominerande säkerhets- och försvarsorganisationen i Europa, men under året beslutades att reducera USA:s militära närvaro i Europa till 225 000 man.⁶⁸

Efter Gulfkriget 1991 var de flesta bedömare ense om att kriget entydigt hade dominerats av USA och inför EG-mötet i Maastricht inkom många förslag om en europeisk gemensam utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP). Maastrichtfördraget blev dock en kompromiss mellan de stater som önskade ett oberoende europeiskt försvar och mellan de stater som föredrog den transatlantiska linjen, med NATO som huvudkomponent.⁶⁹

Under 1992 avspeglade sig problemet med Jugoslavienkriget, tydligt i det amerikanska ställningstagandet till Europa. Amerikanska signaler antydde att detta var ett internt europeiskt problem som USA inte ville blanda sig i. 1993 ingicks ett avtal mellan NATO, Tyskland och Frankrike om att Eurocorps i händelse av krig eller kris skulle hamna under NATO:s ledning. Den nyttillträdde Clintonadministrationen visade under 1993 att man höll fast vid att NATO fortfarande var navet kring vilken europeisk säkerhetspolitik skulle

⁶⁷ Se bilaga 1 - Centrala transatlantiska aktörer

⁶⁸ Winnerstig Mike. (2000). Kapitel 6, Allians eller maktbalans?, s 218-219

⁶⁹ Ibid.

fokuseras. Den amerikanska militära närvaron i Europa beslutades minska från 200 000 till 100 000 man.⁷⁰

Under 1994 fördes förhandlingar inom NATO angående CJTF-konceptets beslutsprocess, där USA krävde vetorätt över alla CJTF-operationer. Frankrike ville frånhända USA denna rätt, samtidigt som man ville ha möjligheten att disponera amerikanska och andra resurser för dessa operationer. Året 1995 kretsade relationerna mellan Europa och USA kring kriget i fd Jugoslavien vilket slutade med att USA gick med på att IFOR skulle skickas till konfliktområdet i enlighet med Daytonavtalet. Frankrike meddelade att de åter skulle besätta en post i NATO:s högsta beslutande militära organ - den Militära kommittén. Denna pånyttfödda franska NATO-integration avstannade dock i samband med en långdragen konflikt med USA om vem som skulle besätta positionen som chef för NATO:s Sydkommando - AFSOUTH.⁷¹

5 ANALYS

5.1 USA:s europapolitik 1996-2001

Den kartläggande, deskriptiva analys som här genomförs av den amerikanska europapolitiken syftar till att ge svar på uppsatsens första frågeställning:

Vad har USA:s politik gentemot Europa kännetecknats av när det gäller EU: s utveckling mot en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik från NATO-toppmötet i Berlin 1996 fram till idag?

Presentationen av analysen kommer att styras av de "omslagspunkter" som har identifierats i de transatlantiska relationerna under perioden. Resultatet från denna analys kommer sedan att utgöra grunden för den efterföljande hypotesprövning, som skall svara på hur denna politik kan förklaras, ur ett geopolitiskt - realistiskt perspektiv.

⁷⁰ Ibid. s 219-221

⁷¹ Ibid. s 222-223

5.1.1 Inledning

Under den analyserade perioden har den amerikanska inställningen till den europeiska säkerhetspolitiska fördjupningen indelats i två perioder. Den första perioden sträcker sig från NATO-toppmötet i Berlin, 1996, via mötet i Madrid, 1997, där det offentliggjordes att NATO planerades utökas med tre nya medlemmar, fram till det fransk - brittiska mötet i St Malo, 1998. Den andra perioden sträcker sig från st Malo-mötet via NATO-mötet i Washington, 1999, fram till mars 2001 som utgör den studerade periodens avslutning.

5.1.2 Transatlantisk enighet 1996 - 1998

Warren Christopher deklarerar tydligt att Clintonadministrationen inte avser lyssna till de isolationistiska signalerna som kommer från det egna landet och som syftar till att USA skall minska sin inblandning i Europa. Dessutom kan man tolka budskapet som att denna europainriktade politik inte är något som européerna skall ta för givet.

"... We must continue to engage and to lead in Europe. The Cold War may be over, but American leadership is still critical to transatlantic peace, security, and democracy. America's efforts helped make possible the smooth unification of Germany, the withdrawal of Russian forces from the Baltics, Ukraine's decision to give up nuclear weapons, and now the end of the war in Bosnia. There are isolationists in my country who would weaken our vital historic ties to the continent, but I assure you we will not heed them. It is a central lesson of this century that America must remain a European power."⁷²

Man kan också spåra att USA söker stöd för sin närvaro i Europa genom att referera till tidigare framgångar. Det kanske mest intressanta med de transatlantiska möten som hölls under 1996 var att de länder som både är medlemmar av EU och NATO tillkännagav vid NATO-toppmötet i Berlin att man var redo att bilda en europeisk försvarsförmåga. Årtalet är också en viktig tidpunkt för USA eftersom att man med all sannolikhet ansåg att man var överens med européerna att ESDI skall skapas inom NATO:s ram.

⁷² Christopher, Warren; Prag 10 March, 1996; A democratic and undivided Europe in our time; http://www.fas.org/man/nato/offdocs/us_96/dos960320.htm 2001-03-17

"Much has been achieved, but now is the moment to take a decisive step forward in making the Alliance increasingly flexible and effective to meet new challenges. Therefore we are determined to adapt Alliance structures. An essential part of this adaptation is to build a European Security and Defence Identity within NATO"⁷³

Trots att dessa framtida planer inte innehöll några konkreta förslag hur denna Europeiska Säkerhets- och Försvarsidentitet (ESDI) skulle byggas upp innebar beslutet en milstolpe för den Europeiska Unionen. Det faktum att denna nya funktion skall skapas som en del inom NATO och formas genom VEU betydde inte att USA avsåg sig möjligheten att fortsätta påverka den militära utvecklingen i Europa. Inom NATO krävs konsensus för beslut och eftersom ESDI skall vara en integrerad del i NATO-strukturen har USA i praktiken vetorätt mot verksamhet som man inte vill stödja. Å andra sidan omfattar denna "vetorätt" även alla andra länder inom NATO. Tanken går då närmast till Turkiet som är NATO-medlem samtidigt som man aspirerar på ett EU-medlemskap.

I praktiken har USA inte reducerat sitt inflytande i Europa men de integrationsvänliga krafterna inom EU har fått potential att agera inför framtiden. NATO tydliggör syftet med ESDI genom argumentet att de allierade europeiska länderna på detta sätt *kan bidra till alliansen på ett mer effektivt sätt* än tidigare. Vid mötet i Berlin fördes även resonemang om reformering av NATO-alliansen och hur den ekonomiska bördan skulle fördelas internt.⁷⁴

Under 1996, efterlystes också särskilda samarbetsformer med Ryssland och Ukraina inom ramen för NATO. Prioriteringarna för NATO detta år uppges vara att för det första säkerställa alliansens militära förmåga och för det andra att vidmakthålla den transatlantiska länken. Som tredje prioritering nämns utvecklingen av en europeisk säkerhets- och försvarsidentitet inom alliansen.⁷⁵

Den amerikanska utrikesministern Madeleine Albright sa i ett tal att USA:s ledarskap i Europa vilar på en solid grund men har utmaningar att möta, för att till fullo nå målet – ett integrerat, stabilt och demokratiskt Europa.

⁷³ Ministerial Meeting, NAC - Berlin 3-4 July, 1996; NATO Ministerial Communiqués 96; online library, www.nato.int/docu/comm, 2000-11-13

⁷⁴ NATO Ministerial Communiqué M-NAC-1, 1996 nr 63, Berlin

⁷⁵ Ibid

Detta uttalande understryker att USA trodde sig ha nått en varaktig överenskommelse med européerna om att ESDI skulle skapas inom NATO och utgöra en integrerad del av dess struktur.⁷⁶

President Bill Clinton höll en presskonferens i Haag, Nederländerna den 28 maj tillsammans med ordförandelandets premiärminister Kok och EU-kommissionens president Santer i samband med undertecknandet av ett avtal mellan EU och USA. President Clinton ansåg *att ju mer integrerat Europa blir, desto bättre partner med USA skulle man utgöra*. Och om denna utveckling var bra för USA var den också bra för hela världen. Clinton underströk att amerikanarna stödjer en europeisk integration och inte skräms av den. Han sa också att det är upp till européerna att bestämma hur detta skall göras och inom vilka tidsramar.⁷⁷

Vid en presskonferens med president Clinton och premiärminister Blair i London den 29 maj 1997, poängterade de båda att NATO är och kommer att förbli hörnstenen för det europeiska försvaret. Clinton talade om vikten att dagens globala utmaningar behöver globala svar. En av anledningarna till att NATO förnyas är att organisationen behöver anpassas efter de nuvarande säkerhetsbehoven vilket överskrider nationsgränserna.⁷⁸

Den 8 juli genomfördes en pressbriefing i Madrid av USA:s utrikesminister Albright och försvarsminister Cohen i samband med offentliggörandet av att Polen, Ungern och Tjeckien planerades att antas som medlemmar i NATO.

⁷⁶ House International Relations Committee Opening Statement by the Secretary of State, Madeleine K. Albright 2 November 1996 (<http://www.nato.int/usa/state/s961102a.htm>) 2000-11-22

⁷⁷ Press Conference by President Clinton, Prime Minister Kok and President Santer, The White House, Office of the Press Secretary, Hague, Netherlands
,www.whitehouse.gov/WH/New/Europe/19970528-4095.html, 2000-11-15

⁷⁸ Press Conference by the President and Prime Minister Blair, The White House, Office of the Press Secretary, London, England ,www.whitehouse.gov/WH/New/Europe/19970530-3336.html, 2000-11-15

"With respect to the Europeans having more of a say in their own affairs, the ESDI is precisely designed to do that, is to give the Europeans greater opportunity and flexibility to call upon NATO assets to perform other types of missions. And so there is a shifting of some responsibility. But ultimately, every member of the NATO Alliance"⁷⁹

På frågor om NATO-utvidgningen och den transatlantiska länken svarade Cohen att det inte var frågan om att USA inte tillvaratog sina egna intressen. Det amerikanska agerandet var helt i samklang med de egna intressena genom att stödja demokrati, stabilitet och välbefinnande i Europa. Att européerna ville ha mer att säga till om i deras egna interna affärer genom att skapa en egen europeisk säkerhets- och försvarsidentitet visade Cohen förståelse för - så länge denna förmåga är planerad att byggas som en integrerad del av NATO. Denna utveckling gav européerna flexibla möjligheter att använda sig av den struktur som byggts upp genom NATO i form av CJTF-konceptet.

Utvidgningen av NATO innebärande att tre före detta Warszawapaktsstater nu skulle ingå som fullvärdiga medlemmar i den västliga försvarsalliansen var föremål för journalisternas intresse. Cohen motiverade det amerikanska ställningstagandet inför den samlade pressen.

"When I was listening to the question of what will the American people say about having to put their lives on the line for Hungary, the Czech Republic, or Poland -- this is the 50th anniversary of George Marshall's plan, his vision for a united and free and undivided Europe. Stalin's slammed the Iron Curtain down on the fingers of those countries that wanted to be part of that 50 years ago. And so the notion that somehow that we are not acting in our own self-interest, as Secretary Albright and Sandy Berger pointed out, we are acting in our self-interest by promoting more democracy, stability, and prosperity in Europe in which we serve."⁸⁰

Utan tvivel ligger det i linje med USA:s nationella intressen att stödja demokratisk utveckling och välbefinnande i Europa. Men utöver denna förklaring kan det finnas motiv som kan kopplas till möjligheter till påverkan i regionen.

⁷⁹ Albright, Cohen pressbriefing, Madrid, 8 July 1997, <http://www.whitehouse.gov/WH/New/Spain/19970709-2913.html>, 2000-11-15

⁸⁰ Ibid.

NATO får i och med utvidgningen fler europeiska länder att utöva sitt ledarskap gentemot. Detta kan i och för sig innebära svårigheter för beslutsprocessen inom alliansen men fördelarna i form av USA:s möjligheter att inverka på den europeiska utvecklingen bedömer jag som större än nackdelarna.

5.1.3 Européerna tar egna initiativ 1998-2001

Förberedelsearbetet för att inrätta en enhet för politisk planering och tidig förvarning inom GUSP och befästa relationerna mellan EU och VEU har långsamt fortskridit fram till EU-mötet i Cardiff den 15 och 16 juni, 1998. I Amsterdamfördraget, som trädde i kraft den 1 maj 1999, fastställs att Rådets generalsekretariat skall lyda under en generalsekreterare, som är den höge representanten för den gemensamma säkerhets- och utrikespolitiken och som skall assisteras av en ställföreträdande generalsekreterare. I enlighet med det åtagande som gjordes i Amsterdam om att säkerställa att det nya fördraget skall kunna tillämpas till alla delar så snart som det träder i kraft.⁸¹

USA:s försvarsminister Cohens tal vid Münchenkonferensen belyste några frågor som kan kopplas till den gemensamma europeiska utrikes- och säkerhetspolitiken. Han påpekade att samtidigt som européerna vill spela en större säkerhetspolitisk roll i det globala sammanhanget genom ESDI och CJTF-konceptet, ligger *intresset i Europa främst på införandet av den gemensamma Monetära Unionen.*

"Today, European allies are spending \$11 billion collectively on research and development, while the United States is spending \$37 billion. Europeans are spending only \$33 billion on procurement, while the United States is spending \$45 billion and we will increase this to more than \$60 billion over the next three years."⁸²

Enligt den amerikanske försvarsministern är det viktigt att alliansens medlemmar i Europa investerar tillräckligt mycket pengar i den befintliga NATO-organisationen i stället för att satsa pengarna på något nytt. Detta för att kraven på framtidens investeringar skall kunna täckas. Enligt Cohen investerar

⁸¹ EU hemsida; Ordförandeskapets sammanfattning; <http://europa.eu.int/council/off/conclu/>, 2000-11-13

⁸² USA:s försvarsminister Cohens tal vid Konferensen om säkerhet i München, NATO at 50, www.defenselink.mil/news/feb_1998/t02121998_t207wehr.html, 2000-11-15

de europeiska länderna för lite pengar och *kostnaderna mellan USA och de europeiska NATO-länderna måste fördelas annorlunda*.⁸³

Denna kritik av hur de europeiska staterna har valt att satsa sina pengar grundas dels på uppfattningen om att USA står för en alltför stor ekonomisk del av de totala kostnaderna för NATO i jämförelse med de europeiska NATO-länderna. Å andra sidan kan detta ekonomiska utspel ha sin uppkomst i att USA försöker få de europeiska ländernas uppmärksamhet att rubbas, från europeisk integrationspolitik genom CESDP till stärkande av de transatlantiska relationerna genom NATO. I ett yttrande i juni 1998 fastslår Cohen att det ligger helt i linje med USA:s intressen *att européerna själva skall ta ett större ansvar för sin egen säkerhet* och att man ser VEU som ett verktyg att använda för detta.⁸⁴

Europeiska Rådet välkomnade den fransk-brittiska förklaring⁸⁵ som gjordes den 4 december 1998 i Saint-Malo. Frankrike och Storbritannien deklarerade att unionen måste ha förmåga att agera autonomt i försvarsfrågor men Storbritannien var noga med att påpeka att banden mellan EU och NATO måste beaktas. Vidare framfördes det i denna gemensamma deklARATION att unionen måste få tillfört en lämplig struktur och kapacitet för militära analyser, underrättelsekällor och möjligheter till strategisk planering. Detta måste uppnås *utan att duplicera sådana resurser* som redan finns inom NATO. De europeiska staternas olika ställningstaganden, bland annat några medlemsstaters skyldigheter inom NATO måste beaktas när den europeiska solidariteten stärks.⁸⁶

⁸³ Ibid

⁸⁴ USA:s försvarsminister Cohens tal vid Transatlantic Forum of the Western European Union, 13 juni 1998, www.defenselink.mil/cgi-bin/dlprint.cgi 2000-11-15

⁸⁵ Denna presenteras i bilaga 3

⁸⁶ EU officiella hemsida; Ordförandeskapets sammanfattning; <http://europa.eu.int/council/off/conclu/>, 2000-11-13

"...European security architecture must always be a Euro-Atlantic architecture. However, if the transatlantic link is to function smoothly in the future, we must not assume that it will indefinitely be "business as usual". On both sides of the Atlantic, a new generation is taking over which no longer views NATO through the prism of personal experience or emotional attachment. On the North American side, they will look towards Europe and naturally ask: "what's in it for us?"⁸⁷

Av NATO:s sätt att reagera kan spåras en rädsla för att européerna upplever den egna organisationen som gammaldags och att det är ett hot mot NATO:s existens som organisation. Av denna anledning framhäver Solana betydelsen av förnyelse, och att NATO:s roll i framtiden kommer att vara en annan än den är idag. Av detta kan tolkas att ytterligare försök att dra uppmärksamheten till ett förnyat och vitalt NATO. Solana verkar också vilja göra européerna uppmärksamma på att det inte är självklart att USA skall fortsätta sitt engagemang i Europa om man ej har något att själva vinna på det.

"Today, the answer is simple and clear. What North America gets in return for its involvement is reliable Allies; Allies who pull their weight when required; Allies who shoulder their fair share of the common burden; Allies who are viable Partners of North America in managing wider contingencies; Allies who play a security role commensurate with their economic strength. We can answer this question in such an affirmative way because, on both sides of the Atlantic, we have made the right decisions. The United States has overcome its latent scepticism of a distinct security role for Europe. It has realised that a stronger Europe is the precondition for managing an ever-growing transatlantic agenda. By the same token, Europe has understood that establishing such a stronger European role is not just about self-assertion. Rather, it is about making a genuine contribution to a new, more mature transatlantic partnership"⁸⁸

Solana tolkar det fransk-brittiska mötet som något positivt för NATO och det transatlantiska framtida samarbetet. Hans åsikter ger intrycket av att försöka medla mellan två parter som inte har exakt samma ståndpunkt. Förklaringen till detta skulle kunna vara att osämja mellan de europeiska NATO-medlemmarna och USA ej skulle gynna institutionen NATO. Grundproblemet för den Europeiska försvarsidentiteten kvarstår fortfarande; är skapandet av en

⁸⁷ NATO generalsekreterare Solana vid konferensen "NATO AT FIFTY", London, 9 mars, 1999; http://www.fas.org/man/nato/news/1999/99030902_tpo.htm (2001-03-18)

⁸⁸ Ibid

europaisk säkerhets- och försvarsidentitet ett europeiskt försök till frigörelse från det inflytande som USA genom NATO har i Europa, eller är det en ansats att förbättra NATO:s totala förmåga att binda samman Europa och Nordamerika?

Vid NATO-toppmötet i Washington tillkännager statsöverhuvudena för NATO-länderna, att en starkare europeisk roll kommer att tillföra vitalitet till alliansen inför 2000-talet och samtidigt godkänns de former för utvecklingen av den europeiska krishanteringsförmågan som tidigare presenterades vid Europeiska Rådets möte i Helsingfors. Här trycker NATO i högre grad än tidigare hårdare på att ESDP utgör en bra säkerhetspolitisk utveckling men att den måste utvecklas som NATO:s europeiska del inom NATO.

*"We welcome the new impetus given to the strengthening of a common European policy in security and defence by the Amsterdam Treaty and the reflections launched since then in the WEU and - following the St. Malo Declaration - in the EU, including the Vienna European Council Conclusions (...) We acknowledge the resolve of the European Union to have the capacity for autonomous action so that it can take decisions and approve military action where the Alliance as a whole is not engaged (...) On the basis of the above principles and building on the Berlin decisions, we therefore stand ready to define and adopt the necessary arrangements for ready access by the European Union to the collective assets and capabilities of the Alliance, for operations in which the Alliance as a whole is not engaged militarily as an Alliance."*⁸⁹

Statsöverhuvudenas officiella kommuniké ger signaler om att ESDP till fullo nu är accepterat hos samtliga medlemmar. Ytterligare en gång har européerna försäkrat USA om att ESDP är en tillgång för alliansen och att den ingår som en naturlig del. De förbehåll som fortfarande tas upp bedöms vara resultatet av de icke europeiska staternas påverkan. Konsekvenserna av att ESDP med sin framtida försvarskomponent inte kan agera i situationer där alliansen NATO redan är inblandad slår fast att det fortfarande är USA som indirekt dikterar villkoren för den Europeiska säkerhetspolitiken. Detta blir indirekt ett instrument för USA att kunna påverka EU:s beslutsprocess i krishanteringsfrågor.

⁸⁹ Washington summit Communiqué, Washington, 24 April 1999, www.whitehouse.gov/WH/New/NATO/statement#.html, 2000-11-15

Clinton håller en presskonferens med Frankrikes premiärminister Chirac där han lovordar alliansens förmåga till sammanhållning under Kosovo-kriget. Vidare säger han att Kosovokriget var den första operation som NATO har varit engagerad i på 50 år och att den goda samarbetsförmågan är frukten av den solidaritetskänsla som finns mellan NATO-länderna. Detta uttalande är ett i raden av de som poängterar hur framgångsrika man varit inom den transatlantiska försvarsorganisationen.⁹⁰

Försvarsminister Cohen säger vid en pressbriefing i Toronto att USA stödjer utvecklingen av ESDI och att USA och de europeiska länderna är överens om att *ESDI inte skall bli någon fristående byråkratisk institution* utan en del av NATO.

*"We won in Kosovo because NATO countries were politically united... But Kosovo also taught us that the alliance must do more to augment its military capability (...) In some cases, countries will have to spend more money. But in many cases, we can achieve improvements by working together and spending our defense budgets more intelligently"*⁹¹

Med bakgrund av vad som hänt inom den Europeiska Unionen i form av förhandlingar inför avslutningen av det finska ordförandeskapet börjar de amerikanska argumenten i frågan om ESDI bli alltmer tydliga. När Cohen talar om att NATO har vunnit kriget i Kosovo tack vare att de var politiskt eniga ger det bilden av att han försöker samla medlemsländerna. Att de Europeiska länderna skall avsätta större resurser i form av försvarsanslag har länge varit en amerikansk önskan. När han påpekar att samverkan kan ge effekter i form av lägre kostnader tolkar jag detta som ett sätt att med ekonomiska argument övertyga européerna om att det är inom NATO som framtiden finns - och genom detta avleda tankarna till en europeisk försvarskomponent utanför NATO.

⁹⁰ The White House, Office of the Press Secretary, Remarks by the president and president Chirac in joint press availability, Elysee Palace, Paris, France 17 juni 1999, www.whitehouse.gov/WH/New/html/19990617.html, 2000-11-15

⁹¹ DoD News Briefing, Secretary of Defense, William S. Cohen; Toronto, Canada 21 september 1999, www.defenselink.mil/cgi-bin/dlprint.cgi, 2000-11-15

I slutet av året, efter det att resultatet från EU-mötet i Helsingfors har publicerats får Cohen frågan om NATO måste släppa på sin auktoritet vad beträffar makt och beslutsfattande när ESDI bildas. Han svarar att från USA:s håll har det inte funnits någon kritik mot ESDI-projektet och att den europeiska förmågan borde vara separat men inte separerad från NATO. Det finns möjligheter att genomföra separata operationer under NATO:s paraply. NATO bör i sådana fall vara en överordnad institution och genom detta en pelare för europeisk säkerhet. Detta har USA förtydligat för beslutsfattarna i Europa. USA vill inte ha en kopia av NATO som är friställd utanför det traditionella transatlantiska samarbetet. *Detta skulle riskera att bryta den transatlantiska länken* – och detta vill inte USA skall inträffa.⁹²

USA får under året många frågor rörande National Missile Defense projektet (NMD) vilket ger anledning för Cohen, att vid den årligen återkommande Münchenkonferensen, motivera varför USA ser det som angeläget att fortsätta projektet. Han fastslår att den inte är bestämt om och när USA skall skaffa ett skydd mot interkontinentala robotar och han säger att presidenten vill invänta och se om de politiska, tekniska och ekonomiska förutsättningarna finns. Cohen vidhåller att USA upplever ett växande hot om angrepp från flera potentiella angripare och att det är ett hot som även riktas mot dess allierade i Europa. Det räcker inte enbart med att använda sig av avskräckande metoder mot den typen av aktörer som USA upplever som hotfulla utan denna typ av hot kräver att något görs i praktiken. Enligt Cohen är det ett begränsat skydd som skall byggas upp för att skydda Nordamerika. Cohen uppmanar européerna till att inse att hotet finns och att USA etablerar ett skydd innebär inte att kommunikationen mellan USA och Europa skall försämrats.

⁹² DoD News Briefing, Secretary of Defense William S. Cohen ; Garmisch, Germany, 1 December, 1999, www.defenselink.mil/news/Dec1999/t12021999_t201mars.html 2000-11-15

Sedan president Bill Clinton lämnat sin post och efterträts av George W Bush som en ny kapten vid rodret finns frågetecken kring den framtida amerikanska politiska riktningen gentemot Europa. Den nyutträdde utrikesministern Colin Powell genomförde en presskonferens i Washington den 6 februari 2001, tillsammans med den brittiske utrikesministern Robin Cook i samband med ett bilateralt möte dessa länder emellan.

Powell försäkrade för den samlade pressen att den nya amerikanska administrationen förstår vad ESDI handlar om; *ett försök att öka Europas förmåga att snabbt reagera och insätta åtgärder* varhelst oroshärdar kan dyka upp. Han underströk att USA stödjer den målsättningen helhjärtat. Vidare fortsatte Powell med att deklarerat att de samtal som han haft med Robin Cook hade övertygat honom om att det intresse som USA har är att denna europeiska utveckling kommer att ske inom ramen för NATO kommer att förverkligas.

"I think if we approach the European Security and Defense Initiative in the way that Robin and I have discussed, with an understanding that it is firmly embedded in NATO and we're not duplicating planning capabilities and that we're adding to the overall capacity of both NATO and the EU countries, then there's no reason to see this as destabilizing NATO in any way. In fact, I think it is our common belief that it will strengthen NATO. And I didn't see Secretary Rumsfeld's exact quote, but I'm sure it was in that context that we don't want to do anything that would lead to the kind of result you suggested. And the potential exists, working together in consultation with candid exchange of views on the different issues, we can strengthen NATO and not weaken NATO. We don't want to do anything that weakens NATO. It is the bedrock of the North Atlantic relationship between Canada, the United States and our friends in Europe."⁹³

I samtalen med Cook hade frågor som berör NATO:s roll som ankaret i den transatlantiska länken avhandlats, tillsammans med de amerikanska farhågorna om att ESDI-projektet riskerar att duplicera förmågor som redan finns i NATO.

Så länge som resonemanget om ESDI bygger på att denna nya europeiska förmåga skall inbäddas i NATO och att det inte finns risk för att skapa dubbelfunktioner kommer den totala förmågan för USA och Europa att ökas. Genom detta förfarande destabiliseras inte NATO:s roll utan snarare stärker

⁹³ US Policy Issue Archive, (<http://www.useu.be/ISSUES/pow0206.html>) 2001-02-20

banden mellan USA och Europa. Powell underströk vikten av den transatlantiska länken vilken enligt hans uppfattning bildade grunden för det nordatlantiska samarbetet mellan USA, Kanada och de europeiska staterna.⁹⁴

Den ny tillträdde amerikanska försvarsministern Donald H Rumsfeld, genomförde sin första resa utomlands i egenskap av sitt nya ämbete då han deltog vid den 37:e konferensen i München om säkerhetspolitik. När Rumsfeld talade om ESDI poängterade han att åtgärder som kunde reducera NATO:s förmåga och därigenom försvaga den transatlantiska länken ej skall ses som något positivt. Vidare fastslog han också att oavsett hur den europeiska försvarsidentiteten kommer att formas, borde alla medlemmar i NATO som ville delta också få göra detta. Han avslutade sitt anförande med orden:

"Weaken NATO and we weaken Europe, which weakens all of us. We and the other nations of the alliance are bound together in pursuit and preservation of something great and good, indeed, something without parallel in history. Our greatest asset still lies in our values -- freedom, democracy, respect for human rights and the rule of law".⁹⁵

5.1.4 Slutsatser

Sammantaget kan de amerikanska *positiva* argumenten om den planerade europeiska militära förmågan sammanfattas enligt nedan. Här är det mycket påtagligt att de positiva kommentarerna i första hand gäller ESDI – en europeisk krishanteringsförmåga inom NATO:s ram.

- De allierade europeiska länderna kan bidra till alliansen på ett mer effektivt sätt.
- Ju mer integrerat Europa blir desto bättre partner till USA utgör man.
- Européerna själva tar ett större ansvar för sin egen säkerhet, såväl ekonomiskt som i praktisk handling.
- Europas förmåga att snabbt reagera och insätta åtgärder ökar.

⁹⁴ Ibid

⁹⁵ US Policy Issue Archive, <http://www.useu.be/ISSUES/rum0203.html>, 2001-02-20

- NATO blir effektivare av att Europa skapar en europeisk förmåga inom NATO.

Det empiriska underlaget ger även uttryck för farhågor och problem i samband med ansträngningarna att skapa en europeisk krishanteringsförmåga. Dessa argument påträffas oftast när ESDP berörs. De huvudsakliga *negativa* argumenten redovisas nedan:

- Ekonomisk obalans mellan NATO och EU när det gäller prioritering av satsning på militära resurser.
- Det föreligger en risk för duplicering av inom NATO befintliga förmågor.
- Det transatlantiska samarbetet äventyras om ESDP skapas utanför NATO
- ESDP riskerar att bli en byråkratisk institution.
- Europa satsar för mycket på den egna integrationen och för lite på det transatlantiska samarbetet.

Som synes kan den amerikanska inställningen till ESDI betraktas såsom tveeggad. Å ena sidan har USA historiskt sett aktivt lämnat stöd till en europeisk integration inom olika områden. Å andra sidan är den europeiska processen idag inriktad mot en *än mer* integrerad union vilken kan utmynna i en superstat som ur olika aspekter kan utmana USA, bilateralt och globalt, inom områdena ekonomi, politik och säkerhet. I detta perspektiv kan en amerikansk oro för att Europa vill släppa en aning på de transatlantiska banden vara befogad.

Efter att ha studerat de amerikanska reaktionerna på den Europeiska Unionens fördjupade samarbete genom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken har jag funnit att USA officiellt ger sitt stöd åt detta europeiska initiativ så länge det planeras som en integrerad del inom NATO. Samtidigt visar man en viss oro för att det traditionella transatlantiska samarbetet främst på grund av att betydelsen av NATO riskerar att minska för de europeiska NATO-länderna om den europeiska försvarsidentiteten byggs upp som en från det transatlantiska samarbetet fristående organisation.

Den hypotesprövning som följer tar avstamp i de slutsatser som här framkommit gällande vad USA:s politik gentemot Europa har kännetecknats av när det gäller EU: s utveckling inom det säkerhetspolitiska området.

5.2 Hypotesprövning

I syfte att analysera det empiriska underlaget utifrån geopolitikens och den offensiva realismens perspektiv, görs här en hypotesprövning med följande påstående som underlag:

USA:s politik i Europa präglas av strävan att undvika en enskild aktör som dominerar Eurasien genom att på olika sätt stödja jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna. USA känner sin hegemoni hotad av den växande Europeiska Unionen och söker därför motarbeta de försök att bygga upp en från USA oberoende europeisk militär kapacitet. USA eftersträvar att förstärka sin position på det eurasiska hjärtlandet och kan genom detta balansera ekonomiska, politiska och militära hot mot amerikanska intressen. USA:s politik mot Europa förs med påverkan av faktorer som hör samman med såväl USA:s som Europas geografiska betingelser.

Kan skillnader i synsätt mellan USA och Europa förklaras av att man har olika uppfattningar om den transatlantiska länken och framförallt NATO:s roll? Den nya geopolitiska kartan som formades under åren efter 1990 har förändrat förutsättningarna för den transatlantiska länkens roll.

Framförallt är det inom tre huvudområden som skilda synsätt kan spåras. För det första kan dessa skillnader relateras till olikheter i utvecklingen av strategiska målsättningar mellan Europa och USA efter andra världskriget. Samtidigt som de västeuropeiska huvudaktörerna drog sig tillbaka från den globala arenan har USA successivt utökat sin närvaro på den internationella arenan. Denna skillnad i utveckling leder med automatik till olika intressen när det gäller utformningen av säkerhetspolitiska instrument och även deras användningsområde.

Det andra området berör institutionella och policyfrågor, där meningsskiljaktigheterna tydligast påvisas genom ESDP/CESDP och ESDI både vad avser utformning och inriktning vilket kommer att beröras ytterligare under den kommande analysen.

Det tredje området som berörs är de militära ekonomiska frågorna som är grundade på militär materiel som blir allt äldre men också på den snabba tekniska utvecklingen som ibland benämns som "Revolution in Military Affairs" (RMA). Inom detta område genomför USA en stor satsning medan en motsvarande europeisk utveckling inte kan spåras.⁹⁶ Denna ekonomiska aspekt på de transatlantiska relationerna avses också granskas i den hypotesprövning som följer. Med målsättningen att pröva den geopolitiska - realistiska hypotesen görs en analys som redovisas med koppling till de indikatorer som närmare presenterades under punkt 3.3.

- Eftersträvar USA balans & geopolitisk pluralism i Eurasien?
- Motarbetar USA en europeisk försvarsidentitet?
- Ökar USA sitt eget inflytande i Europa?

5.2.1 Eftersträvar USA balans & geopolitisk pluralism i Eurasien?

Betydelsen av var på jorden som USA är placerat påverkar hur landets utrikespolitik mot andra regioner utformas. Under kapitlet "*varaktiga beståndsdelar för vår nationella strategi*" i den officiella amerikanska publikationen "*National Security Strategy of the United States*" från 1990, framgår det tydligt att den geografiska kopplingen av politiken är viktig för USA i det långa perspektivet. Särskilt tydligt understryks detta faktum när Eurasien berörs. Härvid belyses problematiken med att projicera makt, för att uppnå ett jämviktsläge och därmed också geopolitisk pluralism.

Ryssland innehar inte den stora säkerhetspolitiska roll i Eurasien som man hade under det kalla kriget. Efter murens fall har det uppkommit en form av säkerhetspolitiskt vakuum i de länder som tidigare ingick i Sovjetunionens omedelbara intressesfär.

⁹⁶ Adams, Gordon; Creating two Fortresses?, The center for Strategic and International Studies (CSIS), www.csis.org/europe/euroforum/v2n8.htm, 2001-04-03

"Our location on the globe has also defined a consistent element of our security strategy. We have been blessed with large oceans east and west and friendly neighbors north and south. But many of our closest friends and allies and important economic and political interests are great distances from the United States. Therefore, in the modern era we have maintained the ability to project American power to help preserve the international equilibrium - globally and regionally - in support of peace and security. In particular, for most of this century, the United States has deemed it a vital interest to prevent any hostile power or group of powers from dominating the Eurasian land mass. This interest remains"⁹⁷

Eftersom Ryssland ej har de säkerhetspolitiska maktmedlen att axla sin föregångares mantel kan det påstås att detta vakuum håller på att fyllas av två aktörer som utgörs av NATO och EU. Dessa två aktörers inbördes relation spelar en stor roll för utvecklingen på det eurasiska landmassivet. Clintonadministrationen argumenterade genom utrikesministern Warren Christopher för vilken betydelse samarbetet med den Europeiska Unionen har.

"In the last few years, some have said that the United States and Europe would inevitably drift apart. We have proved them wrong. Our common action in Bosnia has dramatically reinforced the transatlantic alliance and has opened new prospects for lasting European security cooperation. And the New Transatlantic Agenda agreed by the United States and the European Union in Madrid last month will not only expand our economic ties but enhance coordination on political and security challenges around the world."⁹⁸

När Christopher betygsätter samarbetet med EU i konflikten på Balkan gör han detta med budskapet att det har varit ett ömsesidigt utbyte mellan de transatlantiska samarbetsparterna. Frågan är om detta konstaterande kan delas av de europeiska ledarna. Den bild som EU har, kan med tanke på sin egen oförmåga att i tid ingripa mot krigshandlingarna på Balkan, upplevas som ett mer ensidigt agerande - med USA som den dominerande aktören. Med all sannolikhet var det efter USA:s ingripande i Bosnien som de europeiska ledarna långsamt började inse att de inte hade de militära medel som de borde ha relaterat till de avsikter som de har på den politiska och ekonomiska arenan.

⁹⁷ The White House. (March 1990). *National Security Strategy of the United States*. p 1

⁹⁸ Warren Christopher - Harvard, 19 Jan, 1996

<http://www.usconsulate.org.hk/pas/bkgr/fp/960119.htm>, 2001-03-17

När president Bill Clinton och representanter från Europeiska Unionen undertecknade ett samarbetsavtal mellan de båda aktörerna EU och USA i maj 1997, fick Clinton frågan om hur han såg på den europeiska integrationen.

"I support European integration, and I've wanted to make that clear because we not only are not threatened by it and want to support it. But beyond that, I think it's up to you to decide how to do it and on what timetable." ⁹⁹

Här kan det antas att det som presidenten avsåg med begreppet integration inte i första hand avsåg ESDI utan ett mer allmänt betraktat närmare samarbete mellan EU: s medlemsländer. Denna form av fördjupning av EU: s arbetsformer binder länderna hårdare samman och genom detta ökar det säkerheten i Europa. Clinton deklarerar också att det är européernas eget val vilket ger intrycket att i denna fråga tänker inte USA blanda sig i - men gäller det alla frågor som rör europeisk integration?

Vad i relationerna mellan EU och USA är det som kan uppfattas som en utmaning mot amerikanskt ledarskap i Europa? Enligt min uppfattning är det främst den franska inställningen till det transatlantiska samarbetet som ligger till grund för farhågor om en ökad divergering mellan Nordamerika och Europa. Framförallt upplever USA den starka fokuseringen vid behovet av att sätta Europa i centrum för EU: s utrikespolitiska ansträngningar som ett indirekt hot mot NATO och den transatlantiska länken.

Den franska argumentationen har växlat mellan både försonlighet och opportunism gentemot USA och NATO. Att européerna inte har tillmötesgått de amerikanska önskemålen om att Europa skall ta sin del av ansvaret för det transatlantiska samarbetet i form av en rättvis "burden sharing" kan till del förklaras med att om Europa broderligt skall dela kostnaderna för det transatlantiska samarbetet - skall också påverkansmöjligheterna vid beslutsfattandet delas. De europeiska staternas bedömning kan ha varit att USA inte varit villiga att släppa efter på denna punkt.

⁹⁹ Vita husets hemsida; www.whitehouse.gov/WH/New/Europe/19970528-4095.html 2000-11-15

"Important new opportunities for NATO to carry this process forward exist now because France has opened the door to a fundamental change in its relationship to the alliance. France's new approach is based on a recognition -- that we all share -- that there can be no stable or workable system of European security separate from the trans-Atlantic NATO Alliance. After the Berlin NAC [North Atlantic Council], President [Jacques] Chirac said that France is ready to take its full place in this new alliance, once the Berlin NAC decisions have been implemented."¹⁰⁰

Frankrikes signaler om att de planerade att fullt ut delta i det militära samarbetet inom NATO var ur ett amerikanskt perspektiv ett viktigt steg i stärkandet av alliansen. Med Frankrike som en till fullo integrerad partner i NATO skulle amerikanernas påverkansmöjligheter indirekt öka, eftersom fransmännen ej längre skulle utgöra opposition till det amerikanska militära ledarskapet. Härigenom skulle NATO:s styrka öka och USA:s möjligheter att påverka den Europeiska Unionens utveckling förbättras.

Med facit i hand kan det konstateras att Frankrike inte återgick i det militära samarbetet, på grund av frågan om chefsbefattningen vid Sydkommandot. Med ett cyniskt sätt att tolka Slocombe's uttalande kan det påstås att USA blev lurade att acceptera de europeiska NATO-ländernas krav på att skapa en militär förmåga med förhoppningen om att Frankrike till fullo skulle delta i NATO-samarbetet.

Två år senare, 1998, genomfördes det brittisk - franska mötet i St Malo, där denna överenskommelse också övergavs och istället för att bygga den europeiska krishanteringsförmågan inom VEU övertog EU ansvaret för att skapa denna kapacitet. Ur senare franska uttalanden som berör CESDP kan spåras både opportunist mot USA och en strävan att inte enbart skapa en regional krishanteringsförmåga utan även en global säkerhetspolitisk identitet. Uttalanden av detta slag har inte direkt underlättat för EU att få amerikanskt stöd för en egen förmåga inom området. Amerikanska administrationen bedöms inte ha alltför svårt att tolka denna typ av uttalanden som en utmaning av NATO:s roll.

¹⁰⁰ Slocombe Walter B, U.S. Hopes for NATO's European Security Role Washington, June 14, 1996., <http://www.defenselink.mil/speeches/1996/s19960614-slocombe.html>, 2001-04-11

Det är att notera att det centrala i den franska argumentationen är själva skapandet av en europeisk militär förmåga att använda som säkerhetspolitiskt instrument. Det framstår som att det är av sekundär betydelse, att detta skall ske i dialog med USA och inom NATO:s ram.

Europeiska Unionens utveckling mot integration möjliggör skapandet av en säkerhetspolitisk aktör av en sådan dignitet att den amerikanska hegemonin i Europa hotas. Om utvecklingen inom EU leder till att unionen disponerar en militär förmåga, kompletteras ett område som tidigare saknades för att europeerna skall kunna agera som en global säkerhetspolitisk aktör.

"The new defense strategy (...) says that the U.S. must: Shape the international security environment in ways favorable to U.S. interests. We seek to do this by promoting regional stability, preventing or reducing conflicts and threats, and deterring aggression and coercion. Especially crucial to achieving this are the overseas deployment and superior capabilities of U.S. forces, the strengthening and adapting of international alliances, and peacetime engagement with selected nations with the aim of them being friends, not adversaries, in the future (...) The essence of our new defense strategy is balance. After substantial analysis the QDR recommended a strategy that strikes a balance between current dangers and opportunities and those we might face in the future"¹⁰¹

Detta uttalande från 1998 visar tydligt att USA inser att de måste vara aktiva i sin utrikespolitik för att tillvarata egna intressen på den globala arenan. Viljan att forma den internationella säkerhetsarkitekturen skall prägla det amerikanska agerandet vilket innebär att målsättningen med relationen med EU ter sig som klar. USA:s europapolitik skall utmynna i ett så fördelaktigt läge som möjligt för USA i enlighet med formulerade nationella intressen¹⁰².

Ett fortsatt resonemang torde utmynna i att de negativa argument om ESDI/ESDP som tidigare redovisats utmynnar i denna strategi. I ett vidare perspektiv torde den ovan nämnda målsättningen inte enbart beröra den militära arenan utan även omfatta ekonomiska och politiska hänsynstaganden vilket i synnerhet påverkar EU i egenskap av ekonomisk stormakt. Med ett geopolitiskt - realistiskt sätt att se på denna strategi förefaller det som om den

¹⁰¹ DoD, Prepared statement of Secretary of Defense William S. Cohen to the Senate Armed Services Committee, Feb. 3, 1998; *New Defense Strategy: Shape, Respond, Prepare*

¹⁰² Se centrala begrepp - Nationella intressen

väl överensstämmer med ett hegemoniskt uppträdande i Europa där olika former av hot mot det amerikanska ledarskapet tidigt skall undanröjas.

*"U.S. defense efforts in Europe are aimed at achieving a peaceful, stable region where an enlarged NATO, through U.S. leadership, remains the preeminent security organization for promoting stability and security (...) The importance of European security for U.S. interests is made clear by the approximately 100,000 American servicemen and women stationed on the continent and the continuous presence of U.S. naval forces in the Mediterranean."*¹⁰³

Även om USA reducerat sina militära styrkor i Europa med ungefär 200 000 man, utgör den amerikanska närvaron på den europeiska kontinenten ett konkret bevis på USA:s hegemoni i Europa. Dessa militära styrkor utgör en garanti för att amerikanska intressen tillvaratas och att de investeringar som USA har gjort i Europa skyddas. Dessutom torde dessa styrkors existens också motiveras av att de har en avskräckningseffekt på aktörer som kan tänkas ha expansionistiska ambitioner. Utöver dessa motiv kan det ur ett geopolitiskt - realistiskt perspektiv hävdas att de amerikanska styrkorna i Europa, för USA, utgör ett verktyg som syftar till att säkerställa att det inte bildas någon "ny" aktör genom att två eller flera av de mest tongivande aktörerna¹⁰⁴ ingår en allians.

I Madrid 1997, undertecknade NATO:s samtliga medlemsländer ett samarbetsavtal mellan NATO och Ukraina.

*"The North Atlantic Treaty Organization (NATO) and its member States and Ukraine, hereinafter referred to as NATO and Ukraine (...) are committed, on the basis of this Charter, to further broaden and strengthen their cooperation and to develop a distinctive and effective partnership, which will promote further stability and common democratic values in Central and Eastern Europe"*¹⁰⁵

NATO har också tecknat ett liknande samarbetsavtal med Ryssland. En intressant aspekt av dessa avtal ur ett geopolitiskt - realistiskt perspektiv är att det verkar som NATO är mån om att utan att behöva ansvara för åtaganden i

¹⁰³ Annual report from DoD to the President and Congress, 1999;
<http://www.dtic.mil/execsec/adr1999/msg.html>, 2001-03-17

¹⁰⁴ Här avses Europeiska Unionen, Ryssland, Tyskland, Frankrike och Storbritannien.

¹⁰⁵ Charter on a Distinctive Partnership between The North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, 0385-98 NATO GRAPHICS STUDIO, 1997

enlighet med NATO:s artikel V, utforma samarbete med stater som har en geopolitisk viktig lokalisering i Eurasien. Det är tydligt att dessa avtal i huvudsak bygger på ett bilateralt samarbete mellan NATO (som i sig består av ett flertal stater) och en enskild nation. Detta sätt att bygga upp kontakter kan vara ett sätt för NATO att förhindra att nya fientliga allianser uppstår. Med risk för att övertolka detta beteende torde det latinska talesättet "divide et impera"¹⁰⁶ passa väl in som beskrivning. Detta förfaringssätt ligger väl inom ramen, och stödjer den geopolitiska pluralism som eftersöks som indikator till hypotesen.

USA:s nyttillträdde försvarsminister Donald S. Rumsfeld inledde sitt anförande vid den 37:e konferensen i München om säkerhetspolitik med att slå fast att samarbetet och utbytet mellan USA och Europa är centralt för vad han benämnde som "den nya världen". Det är genom detta samarbete som de nya utmaningarna kan bemötas. Han påminde även åhörarna om att säkerhet inte kan uppnås genom att isolera en del av världen från en annan. Att isolera Europa från Asien ansåg han inte vara en bra metod för att uppnå säkerhet. Uttalandet kan tolkas som om USA:s roll som säkerhetspolitisk ledargestalt kommer att präglas av strävan att påverka de utomeuropeiska aktörerna i Eurasien med syftet att tillgodose egna intressen. När han skulle ge sin uppfattning om det säkerhetspolitiska landskapet var han mycket tydlig och gav signaler om en framtida amerikansk inriktning.

*"As I see it, ensuring our security in the future comes down to four familiar concepts-but cast in a somewhat new light in this new century: deterrence, defense, diplomacy, and intelligence."*¹⁰⁷

Rumsfeld fastslog att avskräckningen måste bevaras och användas för många olika potentiella hot med ett spektrum som är bredare än under det kalla kriget. Denna politik måste kunna stödjas av försvarsförmågor som gör avskräckningen trovärdig. Med denna form av politik försöker Rumsfeld ge bilden av att USA tidigt skall undanröja hot mot vitala intressen. Den försvarsförmåga som krävs för avskräckningen är det enbart NATO som är kapabelt att utföra och detta sätt att resonera utmynnar i att den amerikanske

¹⁰⁶ Latin: att härska genom att söndra/dela

¹⁰⁷ Rumsfeld, Donald, anförande vid den 37:e konferensen i München om säkerhetspolitik, US Policy Issue Archive, <http://www.useu.be/ISSUES/rum0203.html>, 2001-02-20

försvarsministern anser att NATO:s militära styrka måste förstärkas. Detta innebär också att det amerikanska inflytandet ökar.

Avskräckningen och försvarsförmågan understöds i sin tur av de diplomatiska ansträngningarna. Värt att notera är att dessa enbart skall utgöra ett stöd för den överordnade militära avskräckningen. Slutligen fastslog den amerikanske försvarsministern att underrättelseresurser måste finnas tillgängliga så att beslutsfattare på olika nivåer kan göra sitt jobb. Förbättring av underrättelseresurser i ett globalt perspektiv torde innebära att USA i framtiden kommer utöka sin globala närvaro för att tidigt upptäcka och ingripa mot hot. Detta kan tolkas som att den geopolitiska implikationen av säkerhetspolitiken blir större eftersom dessa sensorer kommer att behöva placeras på andra staters territorium. Här berörs inte minst frågan om NMD-systemet vilket kräver förvarningsutrustning i Europa för att kunna ge en erforderlig förvarning om angrepp mot USA:s fastland.

I sitt första tal på utländsk mark 1997, underströk USA:s utrikesminister Madeleine Albright¹⁰⁸ att USA står fast vid sina band med Europa eftersom detta "kompanjonskap" överrensstämmer med de nationella intressen som USA har och med de värderingar som USA och Europa delar. Hon framhävde också betydelsen av att USA:s mål är ett odelat Europa där varje europeisk demokrati oavsett om den väljer att gå med i NATO eller ej, får en roll att spela.

Officiellt har det framförts amerikanska signaler som både tillmötesgår och motverkar Europas utvecklingsplaner inom det säkerhetspolitiska området. De positiva signalerna är som tidigare nämnts förknippade med att ESDI/ESDP skapas som en förstärkning av NATO:s kapacitet och bygger inte på att denna förmåga skall vara ett renodlat europeiskt instrument. I praktiken visar USA inte i någon större utsträckning prov på att de är beredda att låta den Europeiska Unionen spela en större internationell roll. Om ett av USA:s främsta strategiska intressen i Europa är att förhindra att en enskild makt får kontroll över det eurasiska landmassivet, överrensstämmer det amerikanska agerandet gentemot den Europeiska Unionen. Detta kan ur ett geopolitiskt realistiskt perspektiv tolkas som om att USA försöker bevara sin egen

¹⁰⁸Albright, Madeleine; Military Library FullTEXT:U.S. DSD, Feb97, vol.8 Issue 2, p23, 4p
2001-03-01

maktställning och försvara för de europeiska länderna att bli en internationell aktör värd namnet.

Den amerikanska strävan att förhindra uppkomsten av en ny hegemonisk makt i Eurasien talas det sällan öppet om - men de har inte desto oftare indirekt motverkat denna uppkomst i den dagliga politiken. Det är naturligt att USA:s syn på den Europeiska Unionen förändras i takt med att integrationen av olika europeiska policyområden framskrider. Denna process pågår samtidigt som den Europeiska Unionen planerar en utvidgning innehållande upp till tretton nya medlemsstater. Det är inte förvånande att den amerikanska inställningen till Europa förändras efterhand som den geopolitiska spelplanen också ändras. De förändringar som Europa för närvarande genomgår innebär också att det befolkningsmässiga underlaget som bildar en viktig grundkomponent för framförallt ekonomisk tillväxt blir större och att EU som geopolitisk maktfaktor i världen ökar.

5.2.2 Motarbetar USA en europeisk försvarsidentitet?

I december 1998 när Storbritannien i samband med "St Malo-mötet", mellan Frankrike och Storbritannien, offentliggjordes att de nu var beredda att medverka till att EU utvecklade en egen militär förmåga, utgjorde detta en helomvändning i den brittiska inställningen till en europeisk försvarskomponent. Resultatet av detta banbrytande möte i St Malo ledde till att EU, 1999, snabbt tog tre beslut på vägen mot en egen säkerhets- och försvarsidentitet. Det första av dessa beslut var att Javier Solana blev hög representant för den europeiska gemensamma utrikes- och försvarspolitikerna och för det andra framförde EU-ländernas utrikes- och försvarsministrar en gemensam syn på försvarsmaterielanskaffning. För det tredje togs beslut om att sätta upp en europeisk krishanteringsstyrka på 60 000 man. Bakgrunden till dessa viktiga beslut kan spåras till det 78 dagar långa luftkriget mot Jugoslavien i Kosovo, där ett amerikanskt teknologiskt försprång kunde konstateras hos USA, i jämförelse med dess europeiska NATO-allierade. Att den amerikanska administrationen ville ha ett ord med i laget framstod som tydligt.

“We wanted to have a separate capability, but not be separable from NATO itself. And that is the message that we have sent. We do not want to see a duplicative or redundant military capability created in Europe that would mean that it would be a separate and separable. That could break the transatlantic link and we very much do not want to see that take place.”¹⁰⁹

Innan denna utveckling som kan sägas börja med det fransk - brittiska mötet i St Malo hade den europeiska försvarsförmågan bestått av vad som representerades av VEU, vilket i amerikanska ögon torde ha framstått som ett ringa - eller inget hot mot det amerikanska ledarskapet. Med en växande union som efterhand ökar sin mellanstatliga integration kom detta nya initiativ att spela en helt annan roll än vad VEU tidigare hade gjort. Det faktum att om de femton EU-länderna, av vilka elva är NATO-medlemmar lyckades komma överens om en gemensam försvarsidentitet kring vilken de sedan skulle kunna utforma en säkerhetsidentitet, medförde att en militär styrka skulle kunna skapas som är värd namnet. USA:s epitet som "primus inter-pares" inom den transatlantiska sfären skulle på sikt kunna utmanas av EU, i kraft av sin större befolkning och med USA jämbördiga ekonomiska styrka.

Huvudmotiven bakom Cohens formulering i Garmisch, var misstanken mot EU, att skapa en duplicering av planeringsorgan inom ESDP, som redan existerade inom NATO. Trots att företrädare för den Europeiska Unionen vid flera tillfällen har försäkrat både USA och NATO om att det som skapas inom EU är något nytt som inte finns inom NATO, har tvivlet bestått. Men även om européerna skapar militär planeringsförmåga som är avsedd för krishantering och inte för uppdrag som motsvarar NATO:s artikel V, finns det inga garantier för att denna inte kan användas för andra uppgifter. När NATO inte direkt inblandas i denna utveckling riskerar USA att förlora delar av sitt inflytande i Europa.

¹⁰⁹ DoD News Briefing, Secretary of Defense William S. Cohen; Garmisch, Germany, 1 December, 1999(www.defenselink.mil/news/Dec1999/t12021999_t201mars.html 2000-11-15)

När det gäller en framväxande europeisk gemensam utrikes- och säkerhetspolitik med en ingående försvarskomponent har det amerikanska bemötandet som tidigare redovisats, präglats av dubbelhet. Under många år har USA hävdade att de europeiska Nato-länderna måste ta ett större ansvar i form av "burden sharing" inom det ekonomiska området men också att vapensystemanskaffningen måste bli mer synkroniserad med de icke europeiska Nato-länderna bland vilka USA har varit den tongivande parten. USA:s försvarsminister uppmanade de europeiska Natoländerna att börja satsa mer av ekonomiska medel på militära resurser och samtidigt utarbeta en ny form av samarbete mellan EU och USA. Dessa ekonomiska argument kan förklaras med att USA vill rikta om européernas fokusering på integrationen inom EU till att satsa mer på NATO och den transatlantiska länken.

DCI (Defence Capabilities Initiative) lanserades vid NATO:s 50-årsjubileum i Washington 1999 och kan sägas vara en konkret åtgärd från NATO att förmå de europeiska NATO-medlemmarna att satsa mer pengar på militära resurser.

"The Defence Capabilities Initiative is designed to ensure that all Allies not only remain interoperable, but that they also improve and update their capabilities to face the new security challenges."¹¹⁰

Konceptets tillkomst kan också tolkas som om det är ett amerikanskt försök att tvinga européerna att satsa sina resurser på NATO-samarbetet. De europeiska försvarsanslagen tillåter inte både en satsning på att bygga upp en krishanteringsförmåga inom EU och de radikala förbättringar som föreslås inom ramen för DCI.

Vid ett tal vid Münchenkonferensen, 2000, kommenterar Cohen ESDI-projektets utveckling. Han varnar återigen européerna för fortsatta budgetnedskärningar, vilket inte gynnar anskaffning och utveckling inom ramen för NATO. Han säger öppet att han fruktar att ESDI kommer att bli en byråkratisk skapelse som inte är kapabel att uppfylla de planer som beslutsfattarna talar om.

¹¹⁰ Lord Robertson; <http://www.nato.int/docu/facts/2000/nato-dci.htm>, 2001-03-20

" I'd like to turn just quickly to ESDI because this is something that the Europeans feel passionately about, and frankly, we in the United States endorse it and support it, provided it does exactly what Secretary General Robertson has talked about before -- and that is that it maintains the three "I's." Indivisibility: there can be no severance of the linkage between NATO and ESDI. It must be Improvement, and that means improvement in capabilities which we don't have today. And it must be Inclusive: all of the NATO nations, which are not part of the EU, must have access to the planning and preparations part of it or we are going to see some resistance to full cooperation between NATO and the ESDI. So those are critical elements and if those three "I s" are in fact adhered to then we will not have a problem."¹¹¹

Vidare anser han att en sätta upp en snabbinsatsstyrka på 60 000 man är lovvärt och möjligt att uppnå. Men EU måste också sätta upp milstolpar för år 2001 och 2002 – dessa efterlyses. Enligt Cohen är det svårt att förstå att samtidigt som de europeiska staterna upptäcker att de måste öka sin gemensamma militära kapacitet så skärs försvarsbudgetarna i länderna ner. En nyckelfråga för USA torde vara om ESDI/ESDP utgör en förstärkning av försvarsalliansen NATO eller ej.

" I'll tell you what my fear is. My fear is that we will see European nations constructing a new bureaucracy that will be needed to implement some of these reforms in procurement opportunities. In looking at the budgets that I see from our side of the Atlantic, I see countries consistently cutting their budgets at the very same time that there is recognition that you have to improve your capabilities. Now, some of that can be achieved through efficiencies; some of that can be achieved through better allocation of resources from operation and maintenance to procurement; some of that can be done by downsizing. Some of it can be done by base closures and let me tell you, there is no easy road to base closures. Some of that can be done, but you cannot continue to cut budgets and hope to achieve the reforms and the procurement requirements for ESDI and for NATO."¹¹²

Amerikanska farhågor består i att den europeiska försvarskomponenten först tillkom som en del inom NATO och sedan bryts ut och bildar en egen organisation under den Europeiska Unionen. USA vill inte se att ESDI

¹¹¹ William S. Cohen, 36th Munich Conference on Security Policy, Germany; February 5 2000 (www.defenselink.mil/speeches/2000/s20000205-secdef.html) 2000-11-15

¹¹² William S. Cohen, 36th Munich Conference on Security Policy, Germany; February 5 2000 (www.defenselink.mil/speeches/2000/s20000205-secdef.html) 2000-11-15

utvecklas till en "ESDO" (European Defense and Security Organisation)¹¹³ vilken på längre sikt kan komma att utgöra en konkurrent till NATO.

Den amerikanska försvarsministern konfronterar på ett, för européerna utmanande sätt, ESDI-projektet mot samarbetet inom NATO i ekonomiska termer. Han ger signaler om att det inte räcker med att göra besparingar och med andra åtgärder effektivisera de europeiska ländernas militära bidrag till NATO utan det kommer att kräva att försvarsanslagen höjs betydligt. I synnerhet blir detta aktuellt om NATO skall "uppgraderas" samtidigt som ESDI skall byggas upp.

"...And my fear is that we will see a bureaucratic system set up. We will see declining budgets and we will not see the capability to match the words that we have talked about so passionately in Washington and now here today as well. That is my concern about ESDI. I think the EU headline goal of having a rapid-reaction force of fifty to sixty thousand is very commendable and it is achievable, but you have to set some milestones of 2001 and 2002. I haven't seen them yet. So the question is where are the resources to match the rhetoric?"¹¹⁴

I ett amerikanskt perspektiv framstår ESDI som något som måste prioriteras efter en allmän militär kapacitetshöjning inom de europeiska NATO-länderna. Detta uttalande kan tolkas som en direkt amerikansk inblandning i hur Europa fördelar sina ekonomiska försvarsanslag.

Motiven till detta utspel torde kunna finnas i att USA inser att européerna själva vill styra över utformningen av denna nya krishanteringsförmåga. Detta kan tolkas som ytterligare ett amerikanskt försök, att konservera dess egna europeiska maktposition och dämpa EU: s framväxt som en internationell säkerhetspolitisk aktör.

¹¹³ Deputy Secretary of State Strobe Talbott, *Remarks at a Conference on the Future of NATO*, The Royal Institute of International affairs, London, 7 Oct, 1999

www.state.gov/www/policy_remarks/1999/991007_talbott.London.html, 2000-11-15

¹¹⁴ William S. Cohen, 36th Munich Conference on Security Policy, Germany; February 5 2000, www.defenselink.mil/speeches/2000/s20000205-secdef.html, 2000-11-15

"Europe has said it wants to play a larger role in world affairs and in European security, as evidenced by initiatives such as the European Security and Defense Identity (ESDI) and the Combined Joint Task Force (CJTF) concept. But with a larger security role comes the responsibility to put forth the resources and attention to do the job. But many in Europe seem distracted from this task, perhaps, in part, due to the focus on its pending monetary union, a process launched by the signing of the Maastricht Treaty six years ago yesterday"¹¹⁵

Att de europeiska staterna använder sig av CJTF-konceptet, kan ses som ett sätt för USA att förstärka den transatlantiska länken och sin egen position i Europa. Europa kommer inte att behöva införskaffa egna militära resurser inom ett antal viktiga områden, eftersom dessa kan tillhandahållas genom USA:s försorg. Det är USA som bestämmer vilka resurser som får disponeras och européerna kommer att befinna sig i en beroendeposition till USA om ESDI-konceptet skall kunna användas i praktiken. Genom detta ökar USA sitt inflytande i Europa och befäster sin ledarroll. Att tillåta européerna att använda de resurser som NATO förfogar över kan indirekt tolkas som om att en europeisk utveckling mot en egen militär förmåga motarbetas.

På en direkt fråga om USA fortsättningsvis skulle ha kvar sitt intresse för Europa svarade NATO-generalen, Sir Rupert Smith, att oavsett om hårda diskussioner genomförs mellan de europeiska NATO-länderna och USA kommer USA alltid vara intresserade av ett nära samarbete med Europa. Han nämnde att ett framtida exempel på detta är att USA kommer att behöva disponera territorium i Danmark och Storbritannien för att utplacera förvarningssystem som är avsedda att användas för det planerade "National Missile Defense" (NMD). Denna typ av amerikanska intressen bedömer jag som underordnade till de politiska och ekonomiska men har på grund av att vissa europeiska stater har visat tveksamhet till NMD-projektet lyfts fram som en källa till oenighet inom NATO.¹¹⁶

¹¹⁵ USA:s försvarsminister Cohens tal vid Konferensen om säkerhet i München, NATO at 50 www.defenselink.mil/news/feb_1998/t02121998_t207wehr.html, 2000-11-15

¹¹⁶ General Sir Rupert Smith, Deputy SACEUR: UK, föreläsning FHS 2001-01-18

"NATO could become a relic of history if European members of the Atlantic alliance do not sort out their new relationship with it"¹¹⁷

Cohens uttalande kan tolkas som ett förtäckt hot om att amerikanerna inte ser den transatlantiska länken som något som varar i evighet om inte européerna på ett tydligare sätt stödjer den inom ramen för NATO. En utveckling av CESDP som fristående från NATO och utom räckvidd för amerikansk direkt påverkan kan ses som ett hot mot amerikanska intressen i Europa. Ständigt återkommande i det amerikanska bemötandet av ESDI nämns farhågan om att den transatlantiska länken kommer att försvagas om inte européerna väljer att använda sig av NATO-organisationen vid utformningen av en utrikes- och försvarsidentitet.

5.2.3 Ökar USA sitt eget inflytande i Europa?

När Sovjetunionen fortfarande existerade utgjorde de europeiska förbindelserna med Amerika en livförsäkring för Västeuropa och genom detta var det lätt att finna argument för att länken skulle bestå. I dagsläget utgör kontakterna med USA en viktig del av den europeiska säkerhetspolitiken, men eftersom det direkta hotet från öster saknas har betydelsen av dessa band minskat. Den transatlantiska länken i form av NATO, ger USA goda möjligheter att påverka hur den långsiktiga europeiska säkerhetspolitiken förs.

Ett av de starka skäl som EU för fram för att utforma en gemensam utrikes- och försvarspolitik är att denna skall kunna stödja EU:s roll som aktör, regionalt och globalt. Att de marknadsekonomiska krafter som påverkar EU och USA ligger till grund för att USA upplever EU som en ekonomisk konkurrent förefaller naturligt. USA:s "grand strategy" torde bland annat syfta till att se till att EU inte stängs för amerikanska företag och att de "nya" marknader som har öppnats i samband med berlinmurens fall är tillgängliga.

¹¹⁷ DoD: http://www.defenselink.mil/news/Dec2000/n12052000_200012055.html, 2001-01-15

"We must move toward a free and open Transatlantic Marketplace, as the United States and the EU foreshadowed in their summit meeting last December. As barriers fall and momentum builds, the boundaries of what seems feasible will certainly expand. We are already at a stage when we can realistically discuss the true integration of the economies of Europe and North America. We should now pursue practical steps toward even more visionary goals, such as reducing regulatory barriers. Our vision for open trade and investment in the New Atlantic Community must be as broad as our vision of that community itself. In other words, it must extend to central Europe and the New Independent States, including Russia"¹¹⁸

Ett sätt att geopolitiskt förklara USA:s agerande i Europa är att betrakta Europa och Asien som en enhet vilken till folkmängd, yta och naturresurser vida överstiger den amerikanska. En stor del av amerikanska nationella intressen bygger på att ekonomiska förutsättningar för amerikanska företag världen över skall tillvaratas vilket i sin tur syftar till att säkra amerikanskt välstånd och fortsatt tillväxt. I sin tur bygger detta ekonomiska resonemang ur amerikansk synvinkel på att få tillgång till områden för handel - således kommer frågan att handla om geografi.

If the United States were to withdraw from its international commitments, relinquish its diplomatic leadership, or forfeit its military preeminence, the world would become an even more dangerous place, and the threats to the United States, its allies, friends, and interests would be even more severe.¹¹⁹

Den amerikanske försvarsministerns årliga rapport till presidenten och kongressen har under åren 1996 till 2001 tydliga mål för det amerikanska försvaret, *med USA:s globala ledarskap som centralt budskap*. Detta ledarskap syftar enligt rapporterna till att tillgodose amerikanska nationella intressen. Särskilt tydliga är det amerikanska försvarsdepartementet när man beskriver USA:s roll inom NATO, och vikten av militär närvaro i Europa. Denna typ av argumentation ger tydliga signaler om ett hegemoniskt tänkande och som en konsekvens av detta även motviljan att släppa in EU som en aktör med ett ökat säkerhetspolitiskt inflytande.

¹¹⁸ Christopher, Warren; A New Transatlantic Community for the 21st Century, 1996-09-09

¹¹⁹ Annual report from DoD to the President and Congress, *The Imperative of Engagement*, 2000

"Our vision for NATO at 50 is truly an expansive one. Indeed, we see nothing less than a Euro-Atlantic region from Vancouver to Vladivostok bound together by ties of military cooperation and security consultation among over 40 countries - an achievement unprecedented in European history."¹²⁰

När Cohen försöker se in i framtiden så ser han ett stort NATO som sträcker sig från Vancouver till Vladivostok – hårt sammanbundet av militärt samarbete och konsultationer mellan mer än 40 olika länder. Detta uttalande är ett tydligt tecken på att de ambitioner som USA hade för NATO, 1998, vida överstiger det territorium som Europa besitter.

Den unipolaritet som det amerikanska ledarskapet har inneburit sedan Sovjetunionen föll i bitar, har under slutet av 90- talet ifrågasatts av Ryssland,¹²¹ som har menat att en internationell multipolär säkerhetsstruktur är att föredra. Att EU: s gränser förflyttas längre österut innebär bättre möjligheter för utbyte med Ryssland inom alla områden - såväl ekonomiskt, politiskt och militärt. Här har EU en fördel i jämförelse med USA och NATO genom att den bild som Ryssland har av västvärldens avsikter inte på samma sätt färgat av sig på den Europeiska Unionen. Med andra ord vill inte USA att EU och Ryssland bildar en union lika lite som Rysslands vilja är att USA:s och EU: s samarbete fördjupas.

En annan parameter som måste tas med i den totala bilden av USA:s syn på den europeiska utvecklingen är den framtida potential som Europa har, där flera länder som idag inte har uppnått den ekonomiska standarden som kännetecknar Västländer i gemen. Tidigare benämndes de länder som i början av 1990-talet intimt var allierade med Sovjetunionen som länder tillhörande *den andra världen*. Under de tio år som förflutit sedan muren föll har detta begrepp ändrats till *länder under förändring*.¹²² Denna förändring av de före detta Öststaterna sker gradvis och i för staterna individuellt tempo.

Den europeiska potentialen för ekonomisk utveckling på lång sikt är lika god eller kanske till och med bättre än den amerikanska. Europas möjligheter till

¹²⁰ USA:s försvarsminister Cohens tal vid Konferensen om säkerhet i München, *NATO at 50* www.defenselink.mil/news/feb_1998/t02121998_t207wehr.html 2000-11-15

¹²¹ The Russian National Security concept, Rossiiskaya Gazeta, pp.3-4, 18 Januari, 2000

¹²² Kegley & Wittkopf, World politics, - trend and transformation, s 107

kommunikationer till lands med stora och folkrika länder, såsom Ryssland och Kina, där en stark ekonomisk tillväxt är möjlig, förbättrar Europas konkurrenskraft gentemot USA. Således finns det tydliga geopolitiska motiv till att USA vill förbättra möjligheten att genom NATO utöva sitt ledarskap i Eurasien. Med all önskvärd tydlighet har försök från de europeiska staterna att skapa en från NATO oberoende försvarsinstitution motarbetats från amerikanskt håll och dessa har istället framhållit NATO som den centrala institutionen. Det finns både amerikanska och europeiska ekonomiska intressen i relationen mellan dessa aktörer. Geopolitiskt finns det amerikanska motiv till att se till att landet behåller sin särställning som global aktör för att i fortsättningen kunna påverka utvecklingen på ett sätt som gynnar egna intressen.

"reason why enlargement passes the test of national interest is that it will make NATO itself stronger and more cohesive. Our prospective allies are passionately committed to NATO. Experience has taught them to believe in a strong American role in Europe. Their forces have risked their lives alongside ours from the Gulf war to Bosnia. They will add strategic depth to the alliance, not to mention well over 200,000 troops"¹²³

Successivt har USA genom NATO:s utvidgning utökat det territorium inom vilket möjligheter till direkt påverka utvecklingen militärt, men även politiskt och ekonomiskt. USA har genom denna expansion blivit en starkare aktör i Europa och genom detta finner utvidgningen stöd i formuleringen av amerikanska nationella intressen.

Den offensiva realismen kan förklara detta uppträdande genom att fastställa att efterhand som en aktör får större makt utökas även dess intressesfär. Ett exempel på detta är att om den aktör uppnår en stor ekonomisk styrka väcks också behovet av en militär förmåga vilket på längre sikt även leder till en mer aktiv roll på den internationella arenan. Ur ett rent geopolitiskt perspektiv skulle NATO-utvidgningen kunna förklaras genom det klassiska påståendet om att stormakter är expansiva kroppar, vilka aldrig är nöjda med sin maktställning utan strävar efter mer. Detta sätt att förklara utvecklingen kan ses som rudimentärt, men inte desto mindre intressant. NATO:s utvidgning måste

¹²³ Albright, Madeleine; Advancing Americas Strategic Interests, 1998-02-24

betraktas som en bekräftelse på att USA strävar efter att öka sina möjligheter till inflytande i Europa.

"I believe NATO made the right choice. NATO's decision to accept qualified new members will make America safer, NATO stronger, and Europe more stable and united. We recognize, Mr. Chairman, that the decision to build a larger NATO has implications for our security that must be weighed carefully. It involves solemn commitments; it is not cost-free. It can only be justified if it advances Americas strategic interests."¹²⁴

Detta citat belyser på ett tydligt sätt den amerikanska inställningen till Europa och uttalandet kan även uttydas USA betraktar NATO som ett nationellt redskap för att tillgodose amerikanska intressen.

Det är inte enbart utökningen av medlemsantalet inom NATO som utgör ett tecken på att USA utökar sitt inflytande i Eurasien. Den amerikanske försvarsministern håller ett tal i Europa den 13 juni 1998 där han understryker betydelsen av de stater som ligger i utkanterna av Europa. En stat vars geografi medger en unik position som brygga mellan Öst och Väst är Ukraina, och samarbetsavtalet mellan NATO och Ukraina ger USA goda möjligheter att vara med och påverka utvecklingen i Europas "randstater".¹²⁵

Det Euro-Atlantiska Partnerskapsrådet (EAPC) som bildades 1997, efterträdde NACC (North Atlantic Cooperation Council) och omfattar 46 stater. Rådet utgör ett forum för konsultationer där medlemmarna på minister- och ambassadörsnivå träffas regelbundet.

"Almost all of the non-NATO EAPC members have established diplomatic missions accredited to NATO, expanding contacts between NATO and Partners and increasing the efficiency and effectiveness of cooperation. An important achievement of the EAPC has been the establishment of the Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC) at NATO headquarters, following a proposal by the Russian Federation."¹²⁶

¹²⁴ Albright, Madeleine; *Advancing Americas Strategic Interests*, 1998-02-24

¹²⁵ USA:s försvarsminister Cohens tal vid Transatlantic Forum of the Western European Union, 13 juni 1998 (www.defenselink.mil/cgi-bin/dlprint.cgi 2000-11-15)

¹²⁶ NATO:s information om EAPC, <http://www.nato.int/docu/facts/2000/dev-eapc.htm> 2001-03-20

Detta initiativ kan tillsammans med samarbetet inom ramen för PFF (Partnerskap För Fred) och samarbetsavtal med enskilda stater, ses som tecken på att USA söker utöka sin intressesfär i syfte att uppnå ökat inflytande.

5.2.4 Hypotesutvärdering

Jag har funnit att den uppställda hypotesen i huvudsak har kunnat förklara det amerikanska agerandet efter att ha undersökt det empiriska underlaget. När det gäller påståendet om att USA på olika sätt stödjer jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna visar sig genom det sätt amerikanerna utövar sitt ledarskap inom NATO. I detta sammanhang kan nämnas att "lejonparten" av de amerikanska styrkorna i Europa är lokaliserade till Tyskland.

En avgörande faktor för att de amerikanska styrkorna finns i Tyskland och inte någon annan stat är att det torde vara viktigt för USA att försäkra sig om att Europa förblir säkerhetspolitiskt stabilt. Kanske föreligger det också en risk för att spänningar mellan olika aktörer i Europa, åter kommer upp till ytan, om det amerikanska inflytandet i Europa minskar, och ger plats åt gammalt misstroende mellan Europas mäktigaste stater. Denna markering har historiska kopplingar men kan också förklaras av att Tyskland utgör den ekonomiska motorn inom den Europeiska unionen varvid den amerikanska närvaron är viktig ur ett framtida ekonomiskt perspektiv. Även franska försök till att försöka öka Europas betydelse inom den transatlantiska säkerhetspolitiken genom en EU-styrd militär förmåga har CESDP, av USA bemötts med tvivel. När det gäller upprätthållandet av denna balans mellan aktörer kan också Rumsfeld uttalanden om avskräckningens betydelse nämnas. Dessa signaler kan tolkas som att USA försöker använda sig av kärnvapenfrågan för att förstärka den transatlantiska länken och motverka en splittring mellan USA och Europa. Kärnvapnen kan således bli en faktor som USA använder sig av för att kontrollera den Europeiska Unionens tillväxande styrka.

I det studerade underlaget kan det uttolkas att USA känner sin position i Europa hotad av den Europeiska Unionen och som en konsekvens av detta försöker amerikanerna att på olika sätt påverka européerna att inse betydelsen av den transatlantiska länken. I likhet med vad som anslås i hypotesen finns belegg för att USA försöker motarbeta en från USA oberoende europeisk

militär kapacitet. Detta framkommer tydligt när den amerikanska administrationen gång på gång uttrycker sina farhågor om vilka negativa effekter en fristående europeisk krishanteringsförmåga kan få för den transatlantiska länken. Resonemanget bygger på att om inte europeiska resurser satsas på den befintliga strukturen inom NATO så försvagas denna med automatik. Om NATO försvagas så försvagas också USA:s möjligheter att påverka händelseutvecklingen i Europa - vilket i sin tur motverkar amerikanska intressen.

De geografiska förutsättningar som präglar relationen mellan Europa och USA i form av att Atlanten skiljer dem åt samt att de europeiska staternas lokalisering på det eurasiska landmassivet har tydliga återverkningar på den amerikanska europapolitiken. Vikten av att det finns ett amerikanskt brohuvud av allierade i Europa är tydlig. Det finns historiska skäl till att det är eftersträvansvärt för Amerika att behålla sin närvaro i Europa. Även om det har skett generationsskifte bland de ledande i USA, lever minnen i form av amerikansk inblandning i två världskrig på den europeiska kontinenten kvar och utgör grunden för detta ställningstagande. Dessutom finns det betydande ekonomiska intressen i form av nya marknader och redan väl etablerade kontakter med Europa. Dessutom kan detta "brohuvud" utgöra en framtida säkerhetsgaranti mot att en aktör i framtiden försöker dominera hela det eurasiska landmassivet. Hypotesen har således visat sig kunna innehållas i den förda amerikanska politiken under den analyserade perioden.

Än så länge finns det inga officiella tecken från USA att man avser dra sig tillbaka från sin position som en viktig aktör i Europa. Ur ett geopolitiskt - realistiskt perspektiv har amerikanerna en dominerande roll i det transatlantiska samarbetet och kan inom området säkerhetspolitik betraktas som hegemon. Utifrån denna starka position försöker man på bästa sätt tillvara ta de amerikanska intressena i Europa såväl ekonomiskt, politiskt som militärt vilket också stödjer hypotesen.

Samtidigt som den Europeiska Unionen befinner sig i en expansiv fas söker också NATO nya vägar. Trots att man verkar återhållsamt när det gäller stödet för ESDP så driver ökar man aktiviteten inom NATO. Ett exempel på detta är

NATO:s utvidgning med tre nya medlemmar under 1999. Alliansen har även uppträtt aktivt i länder som ligger i direkt anslutning till Europa, vilket kan vara tecken på att den territoriella bilden av det nya Europa ligger väl i linje med NATO:s fortsatta sökande efter en identitet samt att det också utökar USA:s intressesfär. Denna utveckling tolkas som om att USA med olika metoder strävar efter att öka sitt eget inflytande i Europa.

Att den ekonomiska frågan om hur kostnaderna för det transatlantiska kollektiva skyddet skall betalas väcks samtidigt som den europeiska debatten om EMU och kostnaderna för detta kan tolkas som ett tecken på att utformningen av en ny europeisk militär förmåga inte är det som man avsåg med "burden sharing". Å ena sidan kan den ekonomiska aspekten av transatlantiska länken i form av frågor som - vem som skall betala, och att USA:s börda bör bli mindre - ha underlättat för utvecklingen av ESDI. Än så länge rör sig utformningen inom de ramar som kan anses tolererbara av USA men vid några tillfällen har gränsen för dessa tangerats. Å andra sidan kan den ekonomiska argumentationen, om fördelningen av kostnader, från USA:s sida syfta till att de vill belysa kostnadsfrågan för CESDP och därigenom förmå de europeiska staterna att överväga konceptet ytterligare en gång.

De händelser som har varit särskilt viktiga för utvecklingen av den europeiska krishanteringsförmågan har varit Gulfkriget, konflikterna i Bosnien/Serbien samt flygkriget i Kosovo. Dessa tre händelser har avslöjat de europeiska staternas militära tillkortakommanden vid en jämförelse med den amerikanska förmågan. Särskilt viktig som vändpunkt bedöms Kosovokriget ha varit för de europeiska länderna när det gäller förståelsen av att EU borde inneha förmågan att verka inom krisförebyggande- och fredsbevarande verksamhet, krishantering och även vid regelrätta krigshandlingar. Denna successiva utveckling kännetecknas av att det krävs tålamod och fingertoppskänsla hos de inblandade parterna. Den stegvisa utvecklingen måste ges tid och de som är medlemmar inom NATO måste successivt invigas i tanken - att de försök till en gemensam försvarskomponent i Europa som tidigare har misslyckats - kan bli verklighet i framtiden.

Under de åtta åren med Bill Clinton som president kritiserades den amerikanska statsledningen ofta av den utrikes- och säkerhetspolitiska expertisen för att sakna en genomtänkt linje. Clinton och hans regering hoppade mellan kontinenter och uppdrag utan någon säker kompass, sades det. Clintons försvarare hävdade å sin sida att världen efter det kalla krigets slut var komplicerad och att det inte fanns någon självklar strategi att hålla sig till.

Den Clintonstyrda utrikespolitiken präglades av ett aktivt hävdande av ekonomiska, snarare än militära intressen och med frihandel och globalisering som viktiga prioriteringar tillsammans med motstånd mot kärnvapenspridning och främjande av mänskliga rättigheter. I förhållande till andra länder och grupperingar talade Clintonadministrationen inte bara om allianser utan också strategiska partnerskap, även med motståndare som Ryssland och Kina.

Med George W Bush som president talas det åter om vikten av att koncentrera åtaganden till vad som hör till USA:s nationella intresse i ganska snäv mening. USA ska bara utnyttja sin militära överlägsenhet för att bringa stabilitet till områden som är av verklig betydelse för USA och Västvärlden. Försvarsdepartementet i Pentagon styrs av Donald Rumsfeld, som hade samma roll redan under president Ford på 1970-talet och det kan finnas en risk att Europa får vänta på uppmärksamhet, särskilt som Rumsfeld har en uttalad skepsis till Europa och dess förmåga att stärka sitt militära samarbete för att hantera internationella konflikter och kriser. Från generalen Colin Powells utrikesdepartement är tonen litet annorlunda. Powell var överbefälhavare under Gulfkriget och bedöms vara präglad av kriget när det gäller synen på internationellt samarbete vilket för med sig europeiska förhoppningar om ett gott samarbetsklimat.

Sammantaget bedömer jag att USA:s villrådiga inställning kan grunda sig i osäkerheter när det gäller europeernas långsiktiga målsättning för ESDI/ESDP. Även amerikanarna torde ha insett att den europeiska krishanteringsförmågan har varit en process som inte ens de direkt inblandade staterna har vetat var den kommer att sluta. Med detta resonemang är det lättare att förstå varför USA ibland har givit positiva signaler och ibland givit uttryck för avvisande

tveksamhet. Med all sannolikhet vet inte ens EU: s egna medlemmar var denna utvecklingsprocess kommer att sluta.

Det finns dock delar i hypotesen som i mindre grad kan förklaras av analysen. En del av det som får mindre stöd från det empiriska underlaget är frågan om USA känner sig hotat av EU i ett globalt perspektiv. Snarare är det mer troligt att USA ser EU som ett potentiellt hot inför framtiden. Även om detta påstående inte får ett direkt stöd av det studerade underlaget finns det inte heller något som direkt motsäger påståendet. När det gäller EU som regionalt hot anser jag detta lättare att påvisa.

5.2.5 Slutsatser

Efter att ha analyserat de officiella amerikanska dokumenten från perioden 1996 - 2001 och dessutom försökt förklara USA:s inställning till det transatlantiska samarbetet med hjälp av en hypotes, avser jag avsluta med att utvärdera analysen av USA:s europapolitik och hypotesprövningen genom att använda mig av de tre "indikatorerna" som formulerades i kapitlet "*praktisk tillämpning, uppsatsens analytiska ramverk och hypotes*" och som bygger på Spymans, Laynes, Huntingtons och Brzesinskis teoritolkningar.

Eftersträvar USA balans & geopolitisk pluralism i Eurasien?

Enligt ett geopolitiskt synsätt är det övergripande strategiska intresset att verka för balans mellan aktörer i Eurasien, där USA innehar ett starkt inflytande. Detta uppnås genom att övriga aktörers försök till ökat inflytande motverkas och att hot mot den amerikanska säkerhetspolitiska hegemonin reduceras.

Till stor del kan jag finna stöd för detta påstående i det empiriska underlaget. Även om USA på ett flertal punkter visat att man är beredda att låta den Europeiska Unionen växa och ta åt sig ett allt större ansvar på det eurasiska landmassivet, kvarstår det faktum att man bevakar sin egen och andra aktörers position. Analysen pekar på att viljan till bibehållen amerikansk hegemoni är stor, framförallt inom det försvars- och säkerhetspolitiska området. De tveksamheter som USA visat mot att Europeiska Unionen med en militär kapacitet utanför NATO:s ram, växer och blir en internationell komplett aktör, stärker detta påstående.

Med detta resonemang som grund torde det inte vara särskilt vågat att dra slutsatsen att den transatlantiska länken är mycket viktig för USA. Man kan

ställa sig frågan – varför? Ur ett geopolitiskt-realistiskt perspektiv kan detta förklaras med att USA vill vidmakthålla sin ohotade position som ledande aktör i Europa och vilket med automatik leder till påverkansmöjligheter på hela det eurasiska landområdet. Om den europeiska militära förmågan utvecklas inom NATO:s ram betyder det att dessa stridskrafter användning kan påverkas av amerikanerna – detta är inte möjligt om den placeras utanför NATO. Sammantaget kan sägas att USA använder NATO som instrument för att inom Europa verka för balans mellan aktörer genom att binda dessa till sig och bibehålla den egna dominansen. Av de bilaterala samarbetsavtal som NATO träffat med Ukraina och Ryssland kan uttolkas att NATO som USA:s instrument stödjer den geopolitiska pluralismen i Europa.

Motorbetar USA en europeisk försvarsidentitet?

Enligt ett geopolitiskt - realistiskt synsätt använder sig USA av försvarsalliansen NATO som instrument för att utöva hegemoni på det eurasiska landmassivet i syfte att tillgodose sina politiska, ekonomiska och militära intressen och därför motorbetar USA en egen europeisk försvarsidentitet.

Stödet för detta andra påstående bedömer jag som starkare än det som föreligger för det första. Stödet består framförallt av två delar. För det första har USA tydligt visat att man inte är beredda att låta européerna själva skaffa sig militära medel utanför NATO:s ram, vilket skulle kunna leda till ett säkerhetspolitiskt konkurrensförhållande.

Detta kan förklaras av att USA eftersträvar att även i framtiden vara den starkaste enskilda aktören inom transatlantiska samarbetet. För det andra har USA fortfarande 100 000 soldater placerade i Europa vars närvaro på ett tydligt sätt visar att det är viktigt för USA att utöva sitt ledarskap gentemot Europa. Denna styrkedemonstration från USA utgör i sig en faktor som motverkar att Europa utvecklar en egen militär förmåga.

Under den för studien aktuella perioden har den grundläggande inställningen; att NATO i framtiden skall bilda grundstommen i det europeiska försvaret; inte förändrats även om enskilda EU medlemmar vid enstaka tillfällen gjort uttalanden som antytt detta. Således är den huvudsakliga anledningen för fortsatt amerikansk närvaro i Europa och en fortsatt amerikansk argumentation mot ett europeiskt försvarsinitiativ, förankrat i motivet att USA riskerar att

förlora sitt inflytande. Som en konsekvens är det inte förvånande att USA skärper tonen i takt med att den europeiska integrationen fördjupas. Denna europeiska integrationsprocess torde innebära att samtidigt som USA stödjer den finner man den som skrämmande i ett framtidsperspektiv.

Ökar USA sitt inflytande i Europa?

Enligt ett offensivt realistiskt synsätt är det centralt för USA att öka sitt eget inflytande i Europa samtidigt som USA verkar för ett Europa som är ekonomiskt inriktat och motverkar en politisk aktör med integrerad utrikespolitik. Utvidgningen av NATO är ett redskap för USA:s strävan mot större inflytande i Europa.

Detta påstående får också stöd av de analyser som är genomförda. Utöver det starka inflytande som USA av hävd har haft i Europa sedan andra världskrigets slut har amerikanska initiativ också tagits för att stärka de egna möjligheterna att styra utvecklingen i Europa. Ett tydligt exempel på detta är utvidgningen av NATO, vilken innebar att det geografiska område inom vilket USA direkt kan påverka - har utökats. Dessutom har NATO genom att teckna samarbetsavtal med stater i Europas (och Rysslands) närområde, visat att den amerikanska intressesfären har utökats.

Det officiella amerikanska argumentet för den transatlantiska länken är att USA och Västeuropa är så starkt sammanlänkade med varandra genom sin historia och gemensamma värderingar. Detta är dock inte, enligt min uppfattning, tillräckliga skäl för att ha 100 000 soldater stationerade på europeiskt fastland. Snarare bygger den transatlantiska länken ur amerikanskt perspektiv på att man kan behålla och kanske också förstärka sina möjligheter att ha ett stort inflytande i Europa. Samtidigt finns det fördelar för de europeiska staterna med en amerikansk aktiv närvaro i Europa. Europa kan sägas få delar av sina försvarskostnader subventionerade av USA.

På frågan om USA stödjer en utveckling mot en europeisk försvarsförmåga, blir svaret både ja – och nej. USA stödjer helhjärtat ESDI, dvs. så länge det är inom NATO:s ram som de militära förmågorna skapas. En sådan lösning ligger väl i linje med NATO:s utvecklingsprogram DCI. När européerna däremot planerar för att skapa en självständig förmåga utanför det transatlantiska samarbetet, är den amerikanska inställningen synnerligen negativ.

6 RESULTATUTVÄRDERING

Huvudsyftet med uppsatsen att ur ett realistiskt - geopolitiskt perspektiv belysa hur USA betraktar den Europeiska Unionens säkerhetspolitiska utveckling i form av ESDI och CESDP presenteras genom att uppsatsens två frågor besvaras.

- *Vad har USA:s politik gentemot Europa kännetecknats av när det gäller EU: s utveckling mot en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik från NATO-toppmötet i Berlin 1996 fram till idag?*

Den amerikanska politiken har kännetecknats av dubbelhet gentemot Europa under den undersökta perioden. Denna dubbelhet består i att å ena sidan framkommer *positiva* argument i form av att USA anser att desto mer integrerat Europa blir desto bättre partner till USA utgör man. Åsikter som stärker den positiva linjen är att, den europeiska krishanteringsförmågan bidrar till att européerna själva tar ett större ansvar för sin egen säkerhet genom att förmågan till att snabbt reagera och insätta åtgärder ökas. Det framkommer också synpunkter om att NATO blir effektivare om Europa skapar en militär förmåga samtidigt som det ligger inom ramen för "burden sharing". Å andra sidan finns det också *negativa* amerikanska synpunkter om att det existerar ekonomisk obalans mellan NATO och EU, när det gäller prioritering och satsning på militära resurser, och att Europa i första hand skall se till att NATO blir så effektivt som möjligt - innan man påbörjar något nytt. Om européerna tillåts skapa en egen militär förmåga finns det en risk för att NATO:s förmågor dupliceras och att ingen egentlig effekthöjning sker. Det transatlantiska samarbetet äventyras om ESDI/ESDP skapas som en del utanför NATO och ESDI/ESDP riskerar att bli en byråkratisk institution utan någon reell förmåga.

- *Hur kan USA:s förda politik i Europa förklaras?*

I uppsatsen har jag använt en geopolitisk - realistisk hypotes för att förklara den amerikanska politiken. Eftersom jag i undersökningen av det empiriska underlaget har funnit att hypotesen i huvudsak får stöd av det studerade materialet kan det fastslås att USA:s politik i Europa har präglats av strävan att undvika att en enskild aktör dominerar Eurasien. Denna strävan har USA visat

genom att på olika sätt stödja jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna och på detta sätt skapat förutsättningar för geopolitisk pluralism. Vidare har analysen visat att USA känner sin hegemoni hotad av den växande Europeiska Unionen och söker därför motarbeta de försök att bygga upp en från USA oberoende europeisk militär kapacitet. USA:s politik i Europa kan också förklaras av att man eftersträvar att förstärka sin position på det eurasiska hjärtlandet, för att därigenom balansera ekonomiska, politiska och militära hot mot amerikanska intressen. USA:s politik mot Europa förs med påverkan av faktorer som hör samman med såväl USA:s som Europas geografiska betingelser.

7 REFLEKTION

Det analyserade underlaget ger vid handen att samtidigt som man tävlar mot varandra på det ekonomiska planet kan globala aktörer samarbeta inom ett annat område i detta fall när det gäller säkerhetspolitik. Min förklaring till detta beteende är att båda parter har accepterat de spelregler som gäller dem emellan och att båda i stor utsträckning låter marknadskrafterna styra utvecklingen. Här betyder också de gemensamma värderingarna mycket för hur man väljer att lösa konflikter.

Att försöka identifiera och med säkerhet kunna förklara de *verkliga motiven* bakom USA:s inställning till ESDI/ESDP ter sig som en mycket svår uppgift utan tillgång till amerikanska interna dokument med en hög grad av sekretesskydd. Den metod som står till buds är att med hjälp av ett identifierat beteende försöka förklara komplexa skeenden genom att belysa dem ur en viss synvinkel med hjälp av en systemteori.

Det synsätt som använts i denna uppsats benämns som realistiskt - geopolitiskt. Även om uppsatsens empiriska del har fokuserats vid utvecklingen av en gemensam militär kapacitet har jag samtidigt försökt se de amerikanska argumenten i en europeisk kontext - en europeisk utveckling som en enhet. Här har den alltmer integrerade ekonomin, genom en gemensam valuta och en egen "riksbank" tillsammans med den planerade utvidgningen av unionen haft en stor betydelse. Denna vinkling av problemet skulle förespråka att en liberalistisk teoriansats används för att förklara det amerikanska agerandet.

Det valda empiriska materialet medför att *endast det amerikanska perspektivet* är belyst i uppsatsen, vilket torde vara en brist, eftersom en objektiv bild eftersträvas. Här kan det tänkas vara lämpligt att även undersöka den transatlantiska länken ur ett europeiskt perspektiv för att erbjuda en mer allsidig belysning av problemområdet. Jag är väl medveten om att med en annan systemteoretisk inriktning som tolkningsgrund skulle resultatet bli ett annat. Som motvikt till den i uppsatsen valda teorin kunde en mer liberal - demokratisk tolkning av det empiriska underlaget användas för att tillsammans med den valda inriktningen, mer allsidigt belysa problemområdet. Sanningen kan troligtvis hittas i en blandning mellan dessa två ytterligheter.

Om jag efter att ha använt en geopolitisk - realistisk syn på problemställningen skulle föreslå hur en framtida analys skulle kunna genomföras, torde det vara produktivt att analysera huruvida den officiella amerikanska policyn överrensstämmer med praktiskt agerande i sakfrågor. Ett annat uppslag för kommande studier av den transatlantiska länken kan vara att basera en studie på jämförelsen mellan den av Clinton förda europapolitiken med den som Bush står för. Om resultatet från analysen av den amerikanska europapolitiken under perioden 1996 - 2001 jämförs med den som genomfördes av Mike Winnerstig för perioden 1990 - 1997 upptäcks att de stora "linjerna" i den amerikanska politiken inte har förändrats.

8 SAMMANFATTNING

Huvudsyftet med uppsatsen är att ur ett realistiskt - geopolitiskt perspektiv belysa hur USA betraktar den Europeiska Unionens säkerhetspolitiska utveckling i form av ESDI och CESDP. Anledningen till detta ämnesval är att jag vill göra en ansats att finna vilka övergripande faktorer som påverkar relationen mellan USA och Europa idag och i någon mån även i framtiden. För att underlätta för läsaren att förstå teoriansatsen och hur jag avser koppla denna mot det empiriska underlaget redovisas den geopolitiska - realistiska systemteorin och uppsatsens analytiska ramverk.

Den första delen av uppsatsens analys behandlar frågan om vad som har kännetecknat USA:s politik gentemot Europa av när det gäller EU: s utveckling mot en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik från NATO-toppmötet i Berlin

1996 fram till idag. Analysen av det empiriska underlaget visar att den amerikanska inställningen i frågan har präglats av dubbelhet.

Å ena sidan framkommer *positiva* argument i form av att USA anser att ju mer integrerat Europa blir desto bättre partner till USA utgör man. Åsikter som stärker den positiva linjen är att, den europeiska krishanteringsförmågan bidrar till att européerna själva tar ett större ansvar för sin egen säkerhet genom att förmågan till att snabbt reagera och insätta åtgärder ökas. Det framkommer också synpunkter om att NATO blir effektivare om Europa skapar en militär förmåga samtidigt som det ligger inom ramen för "burden sharing".

Å andra sidan finns det också *negativa* amerikanska synpunkter om att det existerar ekonomisk obalans mellan NATO och EU, när det gäller prioritering och satsning på militära resurser, och att Europa i första hand skall se till att NATO blir så effektivt som möjligt - innan man påbörjar något nytt. Om européerna tillåts skapa en egen militär förmåga finns det en risk för att NATO:s förmågor dupliceras och att ingen egentlig effekthöjning sker. Det transatlantiska samarbetet äventyras om ESDI/ESDP skapas som en del utanför NATO och ESDI/ESDP riskerar att bli en byråkratisk institution utan någon reell förmåga.

Med Spymans, Laynes, Huntingtons och Brzesinskis geopolitiska - realistiska teorier som grund formuleras en hypotes, vilken prövas i uppsatsens andra analysdel vilken också utgör uppsatsens kärna. Hypotesprövningen har som mål att klarlägga frågan; *Hur kan USA:s förda politik i Europa förklaras?* Metoden har varit att analysera tal, uttalanden och kommunikéer från USA:s president, utrikesminister och försvarsminister från perioden 1996 - 2001 och undersöka huruvida den uppställda hypotesen kan förklara den förda politiken.

Eftersom jag i undersökningen av det empiriska underlaget har funnit att hypotesen i huvudsak får stöd av det studerade materialet kan det fastslås att USA:s politik i Europa har präglats av strävan att undvika att en enskild aktör dominerar Eurasien. Denna strävan har USA visat genom att på olika sätt stödja jämvikten mellan de tongivande europeiska aktörerna.

Vidare har analysen visat att USA känner sin hegemoni hotad av den växande Europeiska Unionen och söker därför motarbeta de försök att bygga upp en från USA oberoende europeisk militär kapacitet. USA:s politik i Europa kan också förklaras av att man eftersträvar att förstärka sin position på det eurasiska hjärtlandet, för att därigenom balansera ekonomiska, politiska och militära hot mot amerikanska intressen. USA:s politik mot Europa förs med påverkan av faktorer som hör samman med såväl USA:s som Europas geografiska betingelser.

9 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckt litteratur

Andrén Nils. (1997). *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar*. Norstedts juridik

Beng Ooi Kee & Petterson Bengt. (1999). *Sun Tzu Krigskonst*. Stockholm: Gotab,

Braudel F. (1972). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*. rev, edn, trans. By S. Reynolds. London: Collins

Brzezinski Zbigniew. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostratic Imperatives*. New York: Basic books/Harper Collins

Dougherty James E & Robert L Pfaltzgraff JR. (1997). *Contending Theories of International Relations - A Comprehensive Survey*. Fourth edition. Addison-Wesley Educational Publishers Inc

Doyle Michael W. (1997). *Ways of War and Peace*. New York: W. W Norton & Company Inc

Gilpin Robert. (1983). *War and change in world politics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press

Kearns G. (1984). *Closed Space and Political Practice: Fredrick Jackson Turner and Halford Mackinder. Environment and Planning. Society and Space 1*

Kegley Charles W & Wittkopf JR, Eugene R (1997).; *World Politics - Trend and Transformation (ed 7)*; Worth Publishers,

Mackinder H.J. (1944). *Democratic Ideals and Reality: A study in the Politics of Reconstruction (1919)* Suffolk:Penguin Books

Maddox Lars. (1999). *US Grand Strategy Alternatives after the Cold war*, FHS, Stockholm

Nester William. (1995). *International relations: Geopolitical and Geoeconomic Conflict and Cooperation*. New York: HarperCollins College Publishers

Sloan G. R. (1988). *Geopolitics in United States Strategic policy 1890-1987*. New York: St Martins Press

Sloan Geoffrey. (2000). *Sir Halford J. Mackinder: The Heartland Theory Then and Now*. International Affairs 76, 3

Waltz Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley

Publishing Company, US,

Winnerstig Mike. (2000). *A World Reformed - The United States and European Security from Reagan to Clinton*. Stockholm: Studies in Politics 75, Stockholm University - Department of Political Science. Akademitryck AB,

Winnerstig Mike. (2000). Kapitel 6, Allians eller maktbalans?. Europeisk säkerhetspolitik av Aggestam, Engelbrekt, Wagnsson, Winnerstig, Lund, Studentlitteratur

Källor från internet

Amerikanska administrationens officiella sökmotor: www.first.gov
(2001-04-15)

CIA factbook <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html>
(2001-02-22)

DoD News Briefing www.defenselink.mil/news/ (2000-11-15)

EU i Washington-hemsida <http://www.eurunion.org/> (2001-02-22)

EU officiella hemsida; Ordförandeskapets sammanfattningar;
<http://europa.eu.int/council/off/conclu/> (2000-11-13)

European Community Studies Association
<http://www.ecsanet.org/conferences.htm> (2001-02-27)

Europeiska Rådets hemsida för förkortningar <http://tis.consilium.eu.int>
(2001-03-02)

Federation of American Scientists. <http://www.fas.org/index.html>
(2001-03-20)

Franska ambassaden i USA www.ambafrance-us.org (2001-03-29)

NATO Ministerial Communiqués (on-line library) www.nato.int/docu/comm
(2000-11-13)

Svenska ordförandeskapets hemsida
<http://www2.riksdagen.se/Internet/EU svar.nsf> (2001-02-20)

The Center for Strategic and International Studies at George Washington University (CSIS). www.csis.org (2001-04-03)

The White House, Office of the Press Secretary www.whitehouse.gov
(2000-11-15)

US Policy Issues Archive <http://www.usis.it/policy/archive> (2001-01-09)

USA:s konsulat i Hong Kong <http://www.usconsulate.org.hk> (2001-03-20)

Utrikespolitiska institutets hemsida <http://www.ui.se/> (2001-02-20)

Övriga artiklar och publikationer

Charter on a Distinctive Partnership between The North Atlantic Treaty Organization and Ukraine. (1997). 0385-98 NATO GRAPHICS STUDIO

Defense Monitor. (2000). *European Security and Defense Identity*. Vol.29 Issue 1, p1 3p, 1chart

Department of Defense. (December 2000). *Strengthening Transatlantic Security - A US Strategy for the 21 Century*. US

Hallenberg Jan och Huldt Bo. (2000). *Will the United States Remain an Actor in European Security?* Opublicerad uppsats. Strategiska institutionen. Stockholm: FHS

Huntington S.P. (1991): *America's changing strategic interests*, Survival, vol.XXXII, no 1, january/February

Layne Christopher. (2001). *US Hegemony and the Perpetuation of NATO: NATO Enters the 21st Century*. editor Ted Galen Carpenter. London : Frank Cass,

Rossiiskaya Gazeta. (18 januari 2000). *The Russian National Security concept* pp.3-4,

Saeter Martin, (1 september 1997). *EU etter Amsterdammötet - Hvor hender det?* nr 2, Norsk utrikespolitisk institutt

Saeter Martin. (15-22 november 1999). *EU mot et nyt årtusen - Hvor hender det?* nr 12-13. Norsk utrikespolitisk institutt

The White House. (December1999). *A National Security Strategy for a new century*

The White House. (March 1990). *National Security Strategy of the United States*.

Ulriksen Ståle. (11 maj 1999). *USA og EU - Hvor hender det?* nr 12-13. Norsk utrikespolitisk institutt

Föreläsningar:

General Sir Rupert Smith, Deputy SACEUR: The United Kingdom, föreläsning vid FHS 2001-01-18

CENTRALA TRANSATLANTISKA AKTÖRER

USA

Bakgrund

Militär styrka har traditionellt varit den viktigaste komponenten för en stat att projicera styrka på den säkerhetspolitiska arenan. Förhållandet mellan en stats militära styrka och dess vitala säkerhetspolitiska intressen kan uttolkas av Machiavellis tes; "*avgörande för kriget är inte guld, utan goda soldater; detta eftersom guld allena inte kommer att skapa goda soldater, men goda soldater kommer alltid att skapa guld*".¹

I geopolitiska termer har den traditionella målsättningen med den amerikanska "Grand Strategy" varit att undvika att en "landmakt" skall kunna dominera den eurasiska landmassan.² Med hjälp av de enorma naturresurser som området då skulle besitta i kombination med en kraftfull industriell utveckling kunde USA hotas antingen direkt genom en expansion över sjöterritoriet eller genom en långsam ekonomisk strypning. Detta utmynnade i ett kallt krig vilket inte enbart handlade om geopolitik och staters säkerhet – även ideologier spelade en nyckelroll.³

Å ena sidan har USA på grund av sitt geografiskt avskilda läge varit skyddat med omgivande hav som buffertzona. Dessa geografiska förutsättningar har under perioder i USA:s historia påverkat ledarna att inta en isolationistisk inställning till sin omvärld.⁴ Å andra sidan kan man också bli avskuren från sitt kontaktnät om en ny hegemon dominerar det eurasiska landmassivet. USA har med detta resonemang som grund under framförallt efterkrigstiden varit benägna att ingå allianser med Västeuropa och Japan.⁵ Säkerhetspolitiska

¹Nester William. (1995). *International relations: Geopolitical and Geoeconomic Conflict and Cooperation*. New York: HarperCollins College Publishers, s 101

²Maddox Lars, US Grand strategy alternatives after the cold war (1999 FHS, Stockholm)s 2

³Ibid. s 3

⁴Kegley & Wittkopf, *World politics*, - Trend and Transformation s 47

⁵James E Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, jr, *Contending Theories of International Relations - A Comprehensive Survey* fourth edition (Addison-Wesley Educational Publishers Inc. 1997) s 156

överenskommelser har träffats mellan USA och det Eurasiska hjärtlandets randstater i syfte att förebygga Sovjetisk världsdominans. Denna uppfattning har också präglat den amerikanska diplomatin under efterkrigstiden. Särskilt tydligt har detta varit under Nixon- Kissinger epoken i mitten på 1970-talet och de efterföljande regeringarna under kalla kriget.

Ett klassiskt realistiskt resonemang inom maktbalanstänkandet är påståendet om att fienden till min fiende är min vän.⁶ Det kalla kriget präglades starkt av en kamp mellan ideologier som delade upp Europa i två delar. Dessa ideologiska skiljaktigheter kan idag inte längre uttydas bland aktörerna på det eurasiska landmassivet.⁷ Ett exempel på USA:s geopolitiska ansträngningar kan sägas vara försöken att förbättra kontakterna mellan USA och Kina i syfte att undvika en försoning mellan de två största makterna på den Eurasiska halvön - Ryssland och Kina vilket hade påverkat USA:s ställning som supermakt i det globala perspektivet.⁸ Halford Mackinders och Nicholas J. Spykmans teorier om hjärtlandet och randstater på det eurasiska landmassivet har präglat den amerikanska politiken gentemot Sovjetunionen i form av doktrinen "Containment" som användes för att isolera Sovjet från ytterligare expansion.⁹

USA och Europa

I såväl den dagliga politiska debatten som inom forskningen under de senaste åren har man ifrågasatt om och i så fall varför USA skulle ha något intresse av att även efter det kalla krigets slut vara en deltagare i den europeiska säkerhetspolitiken. Både USA:s inställning till idéerna om en oberoende europeisk försvarskapacitet inom ramen för EU snarare än inom NATO, och den bakomliggande politiken vad gäller NATO:s utvidgning österut kan ge goda svar på denna frågeställning.

⁶ William Nester, 1995, Geopolitical and Geoeconomic conflict and Cooperation, s 99

⁷ William Nester, 1995, Geopolitical and Geoeconomic conflict and Cooperation, s 100

⁸ Dougherty James E., Pfaltzgraff, jr Robert L, 1997, s 156

Är USA:s politik på dessa områden styrd av en supermakts traditionella och geopolitiskt definierade maktpolitiska egenintressen, eller kan det kalla krigets slut ha bidragit till att de gängse maktpolitiska övervägandena fått ge vika för andra - t.ex. förhållandena att EU är en union av västliga demokratier och att Östeuropa och Ryssland demokratiserats, vilket skulle möjliggöra en radikalt annorlunda amerikansk hållning? Relationen mellan USA och EU är viktig både för det amerikanska och det europeiska välståndet. USA har vidmakthållit täta band med EU och dess föregångare sedan 1953, när amerikanska observatörer skickades till den europeiska försvarsgemenskapen och till den europeiska kol- och stålunionen. Under president Clintons presidentperioder har samarbetet med EU breddats och fördjupats avsevärt. Detta har gjorts bland annat genom antagandet av "den nya transatlantiska agendan" (NTA) 1995.¹⁰ EU är USA:s största handelspartner och den största investeringspartnern. Den totala handeln mellan USA och EU var 507 miljarder US dollar 1999. Befolkningsmässigt har EU 375 miljoner invånare och USA har 270 miljoner.¹¹

För de amerikanska företagen som har ett utbyte med EU så har det amerikanska inflytandet i Europa två innebörder¹²; för det första är det viktigt för de amerikanska företagen att kunna exportera produkter till Europa och på detta sätt få tillgång till den växande marknaden. För det andra och kanske viktigaste hänseendet så är det viktigt att affärsklimatet inom EU är bra för etablering av de amerikanska storföretagen. Utvecklingen mot en gemensam europeisk valuta kan innebära både för och nackdelar för USA. Dels riskerar euron att minska betydelsen av den amerikanska dollarn och förstärka Europas förmåga att vara en global aktör inom det ekonomiska området. Å andra sidan finns det fördelar för de amerikanska företag som är etablerade i Europa då de endast behöver fokusera på en valuta. Det är viktigt att veta i detta

⁹ Ibid

¹⁰ Winnerstig, Mike: Kapitel 6, Allians eller maktbalans?, 2000, s 196

¹¹ Fact Sheet, European Union, Office of the Press Secretary www.whitehouse.gov/WH/New/Europé-0005/factsheets/the-european-union.html, 2000-11-15

¹² Peterson John, European Community Studies Association, <http://www.ecsanet.org/conferences.htm>, 2001-02-27

sammanhang att värdet av amerikanska direktinvesteringar i Europa överstiger värdet av den amerikanska exporten till Europa vilket innebär att möjligheterna att expandera och utöva handel mellan länder i Europa ökar med en valuta.¹³

Fyra av medlemsländerna i forumet för det sju rikaste länderna i världen samt Ryssland - G8, är medlemmar av den Europeiska Unionen. Konkurrensen mellan de tre ekonomiska supermakterna USA, Japan och EU har i stort format det globala ekonomiska klimat som finns i världen idag. Lanseringen av Euron som en gemensam valuta för huvudparten av EU-länderna kommer att skärpa den ekonomiska konkurrensen mellan framförallt EU och USA.¹⁴

På den globala ekonomiska arenan har det blossat upp konflikter mellan dessa i form av oenighet när det gäller regler för internationell handel. Ett exempel som bör nämnas är de båda parternas olika uppfattning i frågan om handel med Cuba. USA har hotat att straffa de länder som bedriver denna verksamhet. Detta innebär att europeiska företag som har verksamhet på Kuba kan utestängas från den amerikanska marknaden. Vidare har EU givit handelsfördelar till före detta europeiska kolonier genom Lomé-avtalet. En konsekvens av detta avtal är att bananer som är producerade i Mellanamerika blir pålagda en högre skatt än bananer från tidigare brittiska kolonier. USA har använt WTO som forum för att ta upp frågan och har också fått visst stöd för sina protester. Protesterna grundas i att i stor omfattning är amerikanska företag som förestår de mellanamerikanska odlingarna och handelshinder för dessa företag betraktas som hinder för att tillgodose amerikanska ekonomiska intressen i regionen.¹⁵

Fler exempel på problem kan nämnas mellan EU och USA är deras olika uppfattningar om användandet av bioteknik i samband med köttproduktion. Även utvecklingen inom försvarsindustrin är befogad att tas upp då det traditionellt har varit så att de europeiska länderna har varit utestängda från den

¹³ Ibid.

¹⁴ Ståle Ulriksen *USA og EU - Hvor hender det?* 11 maj 1999 nr 12-13; Norsk utrikespolitisk institutt

¹⁵ Ibid

amerikanska marknaden medan USA har varit huvudleverantör av militära system till många av de europeiska länderna. Det finns nu en risk att EU:s inre marknad kommer att påverka unionen så att samma restriktioner införs för amerikansk industri i Europa, som europeisk industri möter i USA.¹⁶

Europeiska Unionen

Förhandlingarna kring EU-fördragen är av stor vikt i den formella integrationsprocessen då dessa specificerar EU:s kompetensområden och institutionella ansvar och ger genom detta ledtrådar om vart unionens arbete är på väg.¹⁷ Den Europeiska Unionen skiljer sig från de flesta internationella institutioner eftersom den bygger på möjligheten att överskrida ett rent mellanstatligt samarbete och ersätta (komplettera) detta med ett överstatligt dito. EU saknar dock två viktiga beståndsdelar vilket handikappar ett kollektivt internationellt aktörskap i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. För det första saknar EU en effektiv överstatlig politisk organisation som juridiskt och demokratiskt kan representera Unionens alla medborgare. För det andra så har EU ingen utbyggd försvarskomponent som kan ställas till förfogande för att stödja GUSP-deklarationer. Majoriteten av EU:s medlemsländer är försvarspolitiskt organiserade inom NATO och den Västeuropeiska Unionen VEU.¹⁸ Kopplingen mellan fördjupning av samarbetet inom unionen och utvidgningen av antalet medlemsländer medför att EU-processen gradvis omformar hela Europa. Fördjupningen avser graden av avtalsbundna förpliktelser, institutionell utbyggnad och omfånget av sakområden som underställs för EU:s organ att styra över.¹⁹

"Den första pelaren"

Införandet av den Ekonomiska- och monetära unionen den 1 januari 1999 är det mest tydliga integrationstecknet inom EU trots att tre av de femton

¹⁶ Ibid

¹⁷ Winnerstig, Mike: Kapitel 6, Allians eller maktbalans?, 2000, s 75

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Martin Saeter, 1999

medlemsstaterna har valt att stå utanför²⁰. Den gemensamma penningpolitiken binder konkret samman de enskilda staterna.

²⁰ De länder som valt att stå utanför EMU är: storbritannien, Sverige och Danmark.

Den Europeiska centralbanken tillsammans med det system av medlemsländernas centralbanker är på ett tydligare sätt än andra institutioner inom EU överstatliga, eftersom de inte kan ta emot instruktioner från politiska myndigheter. Införandet av den nya valutan euron skall genomföras i de elva EMU-länderna under första halvan av år 2002.²¹ Den nya valutan finns ännu så länge bara i elektronisk form. I januari 2002 kommer sedlar och mynt i euro att introduceras i de länder som deltar i valutaunionen. En stabilitets- och tillväxtpakt ska skapa budgetdisciplin för samtliga EU-länder i den tredje etappen av EMU.²²

Tanken är att projektet i ett politiskt perspektiv skall stärka Europas relativa vikt, och inflytande globalt, vilket anses viktigt med tanke på Europas fortsatta beroendeförhållande till USA i såväl ekonomiskt – politiskt som säkerhets- och försvarspolitiskt hänseende. Även den europeiska motståndskraften mot de negativa effekterna av de globala kapitalrörelserna beräknas öka. Den fördjupning av samarbetet som skapas genom EMU kommer få konsekvenser för säkerhetspolitiken. Om EU-medlemskapet i sig själv skapar en solidaritet som motiverar stöd till en medlem som utsätts för kris eller hot, förstärks denna solidaritet genom det samtidiga medlemskapet i EMU.²³

"Den andra pelaren"

Den internationella politiken under 1991 dominerades av kriget mellan Irak och den USA-ledda FN-koalitionen. En av slutsatserna efter kriget var att det hade varit USA som dominerat insatserna och att det europeiska bidraget hade varit splittrat och svagt. Inför EG:s regeringskonferens i Maastricht i december 1991 framlades därför ett antal förslag för att effektivisera en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik, ett framtida gemensamt och oberoende europeiskt försvar samt en förbättrad europeisk förmåga att hantera kriser.²⁴ Den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP) upprättades genom

²¹ Martin Saeter, 1999

²² Svenska ordförandeskapets hemsida, utvidgningseffekter 2001-02-20

²³ Åström, Sverker, Säkerhetspolitiska konsekvenser av EU:s utvidgning, SOU 1997:143, s 44

²⁴ Winnerstig, Mike: Kapitel 6, Allians eller maktbalans?, 2000, s 219

Maastrichtfördraget, som trädde i kraft den 1 november 1993. GUSP-bestämmelserna reviderades genom Amsterdamfördraget, som undertecknades den 2 oktober 1997 och trädde i kraft den 1 maj 1999. Artiklarna 11- 28 i fördraget om Europeiska Unionen ägnas i dag särskilt åt GUSP Maastrichtfördraget ger också unionen en gemensam säkerhetspolitik som omfattar alla säkerhetsfrågor, bland annat ett gradvis utarbetande av en gemensam försvarspolitik.

Denna gemensamma försvarspolitik skulle kunna leda till ett gemensamt försvar, om Europeiska Rådet beslutade det. GUSP påverkar emellertid inte den särskilda karaktären hos vissa medlemsstaters säkerhets- och försvarspolitik, samtidigt som den är förenlig med den politik som förs inom ramen för NATO. I Fördraget om Europeiska Unionen anges bland annat att unionen kommer att anlita Västeuropeiska Unionen (VEU) för att utarbeta och genomföra de beslut och åtgärder som har försvarsmässiga konsekvenser. VEU skulle dessutom kunna införlivas med unionen: denna integration förutsätter ett beslut i Europeiska Rådet samt ett beslut som de femton medlemsstaterna antar och ratificerar. De som utarbetade Amsterdamfördraget avsatte en viktig plats för Petersberguppgiften²⁵. Europeiska Rådet tillkännagav från mötet i Florens den 21 och 22 juni, 1996, att närmare band mellan Europeiska Unionen och VEU granskas för att avgöra om deras framtida förbindelser till följd av resultaten från NATO-mötet i Berlin i juni.²⁶ Vid detta NATO-möte beslutades det att en europeisk säkerhets- och försvarsidentitet (ESDI) skulle byggas upp inom ramen för NATO.²⁷ Unionen redovisar från mötet i Cardiff den 15 och 16 juni, 1998 att Europeiska Rådet välkomnar den fransk-brittiska förklaring²⁸ som gjordes den 4 december 1998 i Saint-Malo.²⁹

²⁵ VEU:s ministerråd i juni 1992 fastställde uppgiften till att omfatta; humanitära insatser och räddningsinsatser, fredsbevarande insatser, eller fredsskapande åtgärder.

²⁶ Europeiska Rådet, Florens; Ordförandeskapets slutsatser; (2000-11-13)

²⁷ Strengthening European Security and Defence Capabilities (www.nato.int/docu/facts/2000/dev-esdi.htm) 2001-03-20

²⁸ Denna deklaration redovisas bilaga 3

²⁹ Joint declaration issued at the British-French summit, Saint-Malo, France, 3-4 December 1998 (<http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?1795>) 2001-03-19

Unionen enades om en strategi för Europa vilken presenteras vid Europeiska Rådet i Wien den 11 och 12 december. I detta dokument presenteras den praktiska tillämpningen av de nya instrumenten för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Den höge representanten, enheten för GUSP-planering och tidig förvarning syftar till förbättrade beslutsmekanismer inom unionen.³⁰

Inom ramen för Amsterdamfördragets genomförande utsåg Europeiska Rådet *Javier Solana Madariaga* till den nya posten som rådets generalsekreterare och hög representant för den gemensamma utrikes och säkerhetspolitiken. Detta offentliggjordes vid mötet i Köln den 3 och 4 juni, 1999. Vidare godkändes en särskild bilaga om förstärkningen av GUSP, där huvudbudskapen var att EU skall spela sin roll fullt ut på den internationella scenen och skall därför inneha de medel och resurser som krävs. I detta syfte måste unionen ha förmåga till självständigt handlande som stöder sig på trovärdiga militära styrkor, möjlighet att besluta sig föra att använda dem och vara redo till detta, för att reagera vid internationella krislägen utan att detta strider mot åtgärder som vidtas av NATO. En europeisk krishanteringsförmåga skall utvecklas som både EU:s NATO-medlemmar och EU:s neutrala och icke allierade medlemmar kan delta fullt ut i. Europeiska Rådet välkomnar resultaten från NATO:s toppmöte i Washington. I samband med att EU övertar de VEU-funktioner som är nödvändiga för att uppfylla sina nya åtaganden inom ramen för Petersbergsuppdragen har VEU fullgjort sitt syfte. Medlemsstaternas olika ställning beträffande kollektiva försvarsgarantier kommer inte att påverkas. Alliansen (NATO) förblir grunden för medlemsstaternas kollektiva försvar.³¹

I sammanfattningen från Helsingfors den 10 och 11 december redovisades att unionen erkänner att FN:s säkerhetsråd har huvudansvaret för bevarandet av internationell fred och säkerhet. Europeiska Rådet betonar att det är fast beslutet att utveckla möjligheter att fatta självständiga beslut och att, när NATO i sin helhet inte är engagerat, inleda och utföra EU-ledda militära

³⁰ Europeiska Rådet, Wien, 11-12 dec, 1998; Ordförandeskapets slutsatser (2001-03-25)

³¹ Europeiska Rådet, Köln, 3-4 juni, 1999; Ordförandeskapets slutsatser (2001-03-25)

operationer som svar på internationella kriser. På grundval av riktlinjerna från Europeiska Rådet i Köln och ordförandeskapets rapport enades Europeiska Rådet om att medlemsstaterna senast 2003 måste vara i stånd att inom 60 dagar sätta in och därefter under minst ett år underhålla styrkor på upp till 50 – 60 000 man som klarar hela skalan av Petersbergsuppgifter.³²

Det togs beslut om att nya politiska och militära organ och strukturer skall inrättas inom rådet så att unionen får möjlighet att ombesörja den nödvändiga politiska och strategiska ledningen av operationer. Rådet fattar beslut om den politik som är relevant för unionens engagemang i alla faser och aspekter av krishantering inklusive beslut att genomföra Petersberguppgifterna i enlighet med artikel 23³³ i EU-fördraget. Vidare framgår det att NATO förblir grunden i det kollektiva försvaret av sina medlemmar och kommer även i fortsättningen att spela en viktig roll vid krishantering. Utformningen av den gemensamma europeiska säkerhets- och försvarspolitikerna kommer att ske utan åsidosättande av förpliktelserna enligt artikel 5 i Washingtonfördraget och artikel V i Bryssel fördraget, vilka kommer att finnas kvar för de medlemsstater som är parter i dessa fördrag.³⁴

I Santa Maria da Feira den 19 och 20 juni fastslogs att förbättringar av den europeiska militära kapaciteten är av central betydelse för den gemensamma europeiska säkerhets- och försvarspolitikens trovärdighet och effektivitet. Principer och metoder för arrangemang har fastställts så att det blir möjligt för europeiska NATO-medlemmar som inte är medlemmar i EU och andra länder som är kandidater till anslutning till EU att bidra till EU:s militära krishantering. Principer för samråd med NATO om militära frågor och villkor för att utveckla förbindelserna mellan EU och NATO har också fastställts inom

³² Europeiska Rådet, Helsingfors, 10-11 dec, 1999; Ordförandeskapets slutsatser (2000-11-13)

³³ Med konstruktiv röstnedläggelse avses förslaget om att inrätta ett förfarande inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, enligt vilket en medlemsstat skulle kunna avstå från att rösta i rådet utan att hindra enhällighet. Denna möjlighet infördes genom Amsterdamfördraget i en ny artikel 23 i Fördraget om Europeiska Unionen som föreskriver att om röstnedläggelsen åtföljs av en formell förklaring, skall medlemsstaten befrias från att tillämpa beslutet, men måste i gengäld godta att beslutet är förpliktande för unionen. Medlemsstaten skall undvika handlande som kan skada unionens insatser på grundval av detta beslut. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/cig/g4000k.htm#k16>) 2001-03-20

³⁴ Europeiska Rådet, Helsingfors, 10-11 dec, 1999; Ordförandeskapets slutsatser (2000-11-13)

fyra områden vilka omfattar säkerhetsfrågor, kapacitetsmål, villkor för EU:s tillgång till NATO:s resurser samt fastställande av fasta samrådsarrangemang.³⁵

"Den tredje pelaren"

Pelare tre inom EU berör rätts- och inrikespolitik, och är det område där samarbetet i huvudsak äger rum mellan medlemmarnas regeringar utan någon direkt överstatlig inblandning. Men integrationen inom de övriga pelarna påverkar successivt även denna. Som en konsekvens av en gemensam inre marknad suddas de nationella gränserna ut. Den fria rörligheten för EU:s medborgare mellan länderna ställer krav på ett likartat regelsystem dem emellan när det gäller inrikespolitiska frågor såsom visum, invandring, asylkontroll, kriminalitetsbekämpning och människosmuggling. Dessa skall kunna hanteras av unionens yttre gränser och eftersom dessa problem kan beröra ett tredje land är det svårt att betrakta den tredje pelaren åtskiljd från pelare två.³⁶

"Utvidgningen"

Vid sitt toppmöte i december 1997 enades stats- och regeringscheferna från de femton medlemsländerna om att i slutet av mars 1998 starta formella förhandlingar med Cypern, Estland, Polen, Slovenien, Tjeckien och Ungern. Många, däribland de svenska och danska regeringarna, Europaparlamentet och näringslivet i Europa hade velat se en gemensam förhandlingsstart för alla ansökarländerna. Istället fick de nöja sig med en kompromiss som innebar att en konstruktion som kallas "anslutnings- och förhandlingsprocessen" inrättades. Den innebar att alla länder, undantaget Turkiet, fick kandidatstatus men att det skulle finnas två "spår", ett snabbt och ett långsammare. På snabbspåret återfanns Cypern, Estland, Polen, Slovenien, Tjeckien och Ungern, med vilka medlemskapsförhandlingar inleddes den 31 mars 1998. På det långsammare spåret sattes de länder som inte ansågs ha kommit lika långt i sin utveckling. Dessa länder var Bulgarien, Lettland, Litauen, Rumänien och

³⁵ Europeiska Rådet, Santa Maria da Feira den 19 - 20 juni, 2000; Ordförandeskapets slutsatser (2000-11-13)

Slovakien. Senare anslöts även Malta till denna grupp, där man ägnade sig åt att förbereda länderna för att kunna öppna förhandlingar. För att ett land ska bli medlem i EU måste det leva upp till tre kriterier, som fastställdes på EU:s toppmöte i Köpenhamn 1993.³⁷ Därav går de under benämningen Köpenhamnskriterierna.³⁸

Vid Europeiska Rådets möte i Helsingfors den 10-11 december 1999 beslutades att förhandlingar även skulle inledas med länderna i den andra gruppen. Sedan februari i år förhandlar därför EU med tolv av kandidatländerna. Det trettonde, Turkiet, fick vid toppmötet i Helsingfors status som kandidatland. EU:s stats- och regeringschefer ansåg däremot inte att Turkiet var redo för förhandlingar om medlemskap, på grund av de politiska och ekonomiska förhållanden som för närvarande råder i landet.³⁹

Medlemskapsförhandlingarna förväntas pågå i flera år och de länder som startade först måste inte vara de som ansluter sig först. Det finns alltså inget som hindrar att de länder som började förhandla i februari byter spår och går före de som förhandlat i snabbspåret. En bedömning är att de första nya medlemmarna kan komma att ansluta sig tidigast under 2003 eller 2004, och troligen då med någon form av övergångsarrangemang⁴⁰.

Trots att unionen inledningsvis kommer att få ställa upp med ekonomiska resurser för att få dessa före detta östländer till en samhällsekonomisk acceptabel nivå finns enorma möjligheter till expansion för dessa länder inom alla samhällsområden. I Agenda 2000⁴¹ görs dock helt klart att utvidgningen kommer att medföra betydande merkostnader för de nuvarande 15

³⁶ Martin Saeter EU mot et nyt årtusen - Hvor hender det?

³⁷ Utvidningseffekter, Svenska ordförandeskapets hemsida (2001-02-20)

³⁸ Köpenhamnskriterierna innebär att politiskt måste landet vara en stabilt fungerande demokrati och ett rättssamhälle som respekterar de mänskliga rättigheterna. Ekonomiskt måste landet ha en fungerande marknadsekonomi, som klarar av att hantera EU:s gemensamma marknad. Administrativt måste landet ha förmåga, genom bl.a. fungerande myndigheter, att kunna tillämpa och övervaka EU:s gemensamma regelverk.

³⁹ Utvidningseffekter, Svenska ordförandeskapets hemsida (2001-02-20)

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Målen för agenda 2000 är att förse unionen med en mer effektiv politik samt att ställa upp en lämplig finansiell ram inom vilken denna politik skall utvecklas.

medlemsländerna, även om kostnaderna kommer att spridas ut över en lång tid. I EU:s långtidsbudget för perioden 2000-2006 har drygt 80 miljarder euro⁴² öronmärkts för utgifter i samband med och inför utvidgningen.⁴³

NATO

NATO⁴⁴ bildades 1949 och dess kollektiva försvarsdimension har alltmer kommit i bakgrunden och dess roll som säkerhetsbyggande organisation framträtt allt mer. Nya uppgifter som att befrämja stabilitet och fred i Central- och Östeuropa liksom att medverka i internationell krishantering har tillkommit. Vid ett NATO-toppmöte i Madrid den 8 juli 1997 beslutades att NATO skulle utvidgas med Polen, Tjeckien och Ungern. De upptogs som medlemmar i NATO vid en ceremoni den 16 mars 1999.⁴⁵

Vid ett toppmöte i januari 1994 initierades Partnerskap för fred, PFF⁴⁶, ett nytt samarbetsprogram mellan Nato och intresserade OSSE-stater (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa). Grundläggande för PFF är att varje enskild stat bestämmer inom vilka områden och på vilket sätt den är beredd att samarbeta. Förmågan att samverka i fredsfrämjande operationer, räddningsinsatser och internationella humanitära operationer är viktiga mål för PFF.⁴⁷

I maj 1997 fattades beslut om att bilda ett Euroatlantiskt partnerskapsråd, EAPR. EAPR är ett konsultativt politiskt samarbetsorgan mellan NATO:s medlemmar och de länder som deltar i Partnerskap för fred. Syftet är att utöka det militära och politiska samarbetet mellan PFF-länder och NATO och att ge

⁴² Beräknat på 1999 års priser

⁴³ Utvidningseffekter, Svenska ordförandeskapets hemsida (2001-02-20)

⁴⁴ I Nato är följande länder medlemmar: Belgien, Danmark, Frankrike, Grekland, Island, Italien, Kanada, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Spanien, Storbritannien, Tjeckien, Turkiet, Tyskland, Ungern och USA. Av EU:s medlemsländer är det Finland, Irland, Sverige, och Österrike som inte är med i NATO.

⁴⁵ Svenska ordförandeskapets hemsida: EU-svar (2001-03-28)

⁴⁶ Följande 29 stater (utöver NATO-länderna) deltar i PFF: Albanien, Armenien, Azerbajdzjan, Bulgarien, Estland, Finland, Georgien, Irland, Kazakstan, Kirgistan, Kroatien, Lettland, Litauen, Makedonien, Moldavien, Rumänien, Ryssland, Schweiz, Slovakien, Slovenien, Sverige, Tadzjikistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Vitryssland och Österrike. Detta innebär att samtliga EU-länder deltar i PFF.

partnerländerna större inflytande vid fredsbevarande operationer. Det första mötet inom ramen för EAPR hölls i samband med NATO -toppmötet i Madrid i juli 1997. I och med att EU för närvarande bygger upp en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik med möjlighet att sätta in styrkor i krisområden för att stoppa eller förhindra krig har diskussioner inletts kring hur relationerna mellan NATO och EU ska se ut i framtiden. Vid EU:s toppmöte i Nice konstaterades att de två organisationerna ska förbli självständiga, men att EU kommer att vara beroende av NATO:s resurser om den militära delen av krishantering ska kunna fungera. Förhandlingar om relationen mellan de två kommer att fortsätta under 2001.⁴⁸

VEU

VEU bildades formellt 1954 som en försvarsallians där de deltagande länderna förband sig att hjälpa varandra vid militära anfall. Det militära samarbetet begränsades emellertid av att VEU skulle agera i nära samarbete med NATO. Efter att ha haft en mycket undanskymd roll under lång tid fick VEU under 1980-talet en ökad betydelse. VEU blev en del av Europas säkerhetsstruktur vid sidan av bl.a. NATO och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) med den dubbla målsättningen att utvecklas till EU:s försvarspolitiska komponent och att stärka NATO:s europeiska del. Vid VEU:s ministermöte i Petersberg 1992 antogs en deklaration om bl.a. inriktningen för den fortsatta verksamheten där de så kallade Petersbergsuppdragen ingick. Dessa handlar om uppdrag för humanitära insatser och räddningsinsatser, för fredsbevarande uppdrag och för internationell krishantering inklusive fredsskapande åtgärder.⁴⁹

Enligt det ursprungliga EU-fördragets artikel J.4 var den Västeuropeiska Unionen en integrerad del av Europeiska Unionens utveckling. VEU gavs i uppdrag att utarbeta och genomföra de av EU:s beslut som berörde försvaret.

⁴⁷ Svenska ordförandeskapets hemsida: EU-svar 2001-03-28

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Ibid

Artikel J.4 ersattes genom Amsterdamfördraget, som trädde i kraft den 1 maj 1999, med en ny artikel 17. Där slås fast att VEU stödjer EU i utformningen av försvarsaspekterna inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, GUSP. Närmare institutionellt samarbete ska främjas enligt fördraget som även öppnar för att VEU slutligen kan införlivas med EU. Genom Amsterdamfördraget fick EU möjlighet att besluta om att genomföra Petersbergsuppdrag. Liksom tidigare skulle VEU omsätta besluten i handling. Även de EU-länder som endast deltog i VEU som observatörer fick genom Amsterdamfördraget full rätt att delta då eventuella Petersbergsuppdrag skulle genomföras.⁵⁰

Vid EU:s toppmöte, då medlemsländernas stats- och regeringschefer möts i Europeiska Rådet, i Köln den 3-4 juni 1999 godkändes en rapport från det tyska ordförandeskapet om att förstärka den gemensamma europeiska säkerhets- och försvarspolitik. I Helsingfors, december 1999, beslutade Europeiska Rådet att man skulle utveckla en mer effektiv militär kapacitet och nya politiska och militära strukturer för att uppfylla Petersbergsuppgifterna. Målet är att EU ska ha självständig kapacitet att fatta beslut och leda militära uppdrag där NATO inte är inblandat. I Marseilledeklarationen från november 2000 gjorde VEU:s ministerråd klart att de välkomnar utvecklingen mot en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik på EU-nivå, eftersom den anses kunna gynna alla VEU:s länder. Som en följd av detta beslutade man att VEU:s militära stab skulle lägga ner sin verksamhet, att EU ska ta över dialogen med länder utanför EU, samt att VEU:s kontakter med Nato ska upphöra. Vid Europeiska Rådets möte i Nice i december 2000, bekräftades att EU övertar krishanteringsfunktionen som VEU haft till nu. För detta ändamål ska EU upprätta ett satellitcenter och ett institut för säkerhetsstudier. Därmed har inte VEU införlivats med EU så som öppnades för i Amsterdamfördraget. Däremot har EU inrättat en egen kapacitet för att utföra de uppdrag som VEU tidigare

⁵⁰ Ibid

anmodades utföra. Vissa delar av VEU kommer dock att finnas kvar även efter EU:s övertagande.⁵¹

Kommentarer inför analysen

Två processer blir avgörande för Europeiska Unionens utveckling i framtiden: en utvidgning med 13 eller fler länder och det pågående arbetet med att reformera och fördjupa integrationen, känt som Agenda 2000. De två processerna hänger intimt samman och de kommer att innebära stora förändringar av unionen under det 21:a århundradet.⁵²

Under sista halvan av 1990-talet har EU:s utveckling varit präglad av frågan om unionens plats i det större Europa. De stora omvälvningarna som började 1989 med Berlinmurens fall, och som ledde till upplösningen av både östblocket och Sovjetunionen lyfte åter fram frågan om hur europeisk politik skulle skötas. En huvudfråga var om och hur de östeuropeiska länderna skulle komma med i det som hade varit ett västligt samarbete.⁵³

Snart insåg EU:s medlemsländer att det endast var ett fullvärdigt medlemskap som var acceptabelt för de forna öststaterna. Men debatten inom unionen hade varit livlig. Storbritannien ansåg att det bästa skulle vara om EU:s integrationsprocess tog ett eller några steg tillbaka och att man därigenom skulle underlätta för de östliga länderna. Frankrike och Tyskland fick dock stöd för att inte ett ensamt land skulle kunna blockera för vidare unionsutbyggnad. Det skulle också bli möjligt för de som var mer integrationsvänliga att fortsätta processen utan att för den skull all medlemsländer måste vara med. Det viktigaste var att unionen hade en kärngrupp av länder som var tillräckligt stark för att driva utvecklingen framåt. Dessa resonemang om "kärngrupp", olika hastigheter fick till slut Storbritannien att inse att det var tvunget att kompromissa för att inte tappa inflytande inom unionen.⁵⁴

⁵¹ Ibid

⁵² Utrikespolitiska institutets hemsida (<http://www.ui.se/>) 2001-02-20

⁵³ Martin Saeter, 1999, EU mot et nyt årtusen, Hvor hender det,?

⁵⁴ Ibid

Om man betraktar unionen i ett historiskt perspektiv har ett fördjupat samarbete inom unionen varit en förutsättning för att utvidgning av antalet medlemmar skall genomföras. Detta tillvägagångssätt har varit mycket omdiskuterat och kommer att vara det även framöver. Likaväl gäller det även den planerade utvidgning som unionen står inför i början på 2000-talet. Argumenten för ett sådant tillvägagångssätt är för det första att unionen skall vara så stark att den kan tåla de nya påfrestningar som nya medlemmar bär med sig. För det andra är ansökarlandet tvunget att acceptera hela den existerande lagstiftningen innan det kan bli räknat som en fullvärdig medlem. Syftet är naturligtvis att förebygga att unionen att försvagas och i värsta fall upplösas.⁵⁵

Militär styrka betyder inte lika mycket idag som tidigare för konflikter och hur de uppkommer. Detta faktum är mycket tydligt i förhållandet mellan USA och Europa vilka i mångt och mycket delar samma värderingar som och båda är resultatet av en gemensam historia. Dessa förhållande skapar också en särskild relation där militära påtryckningsmedel står långt ner på listan över verktyg som används för att lösa problem dem emellan. Den globala ekonomin till vilken de flesta stater på klotet bidrar genom sin handel bildar en viktig faktor som generellt verkar återhållande för utvecklingen av konflikter. Detta förhållande gäller alla stater såväl stora som små. Över 20 000 bilaterala avtal är ingångna mellan 190 stater världen över för att främja parternas handel dem emellan. Dessa fredliga avtal, ofta av ekonomisk karaktär, är dock inte befriade från konflikter även om militära medel inte direkt är inblandade.⁵⁶

Konflikterna utkämpas i stället på en annan arena där den part som på bästa sätt kan mobilisera och använda sig av det egna samhällets resurser. Som en följd av detta resonemang kommer stater att fortsätta att kämpa för försvaret och utökandet av sin nationella säkerhet och sitt välstånd. Kraft projiceras inte enbart genom pipan på ett gevär utan även genom välfyllda kassavalv, laboratorier, fabriker och utbildningsinstitutioner. Ett medel som stater kan

⁵⁵ Ibid

⁵⁶ William Nester, 1995, s 102

använda för att förändra maktbalansen mellan två (eller flera) parter är dess förmåga att utnyttja de totala resurserna inom landet på bästa möjliga sätt och på detta sätt skaffa sig en bättre position än sina rivaler.⁵⁷

⁵⁷ Ibid

Empiriskt underlag

1996

Albright, Madeleine K., House International Relations Committee, 2 November 1996, Opening Statement by the Secretary of State,	US Mission to NATO (http://www.nato.int/usa/state/s961102a.htm) 2000-11-22
Christopher, Warren; A New Transatlantic Community for the 21st Century, 1996-09-09	US Department of State Dispatch, 09/09/96, vol 7, issue 37, p449, 4p 2001-03-21
Slocombe Walter B, U.S. Hopes for NATO's European Security Role Washington, June 14, 1996	DoD http://www.defenselink.mil/speeches/1996/s19960614-slocombe.html (2001-04-11)
Annual report from DoD to the President and Congress, 1996	DoD (http://www.dtic.mil/execsec/adr96/chapt_1.html) 2001-03-17
NATO Ministerial Communiqué M-NAC-1, 1996 nr 63, Berlin	NATO on-line library (www.nato.int/docu/comm) 2000-11-13
Warren Christopher - Harvard, 19 Jan, 1996; "Leadership for the Next American Century"	Americas Consulate Hong Kong (http://www.usconsulate.org.hk/pas/bkgr/fp/960119.htm) 2001-03-17
Warren, Christopher, Prag 10 March, 1996; A democratic and undivided Europe in our time	FAS (http://www.fas.org/man/nato/offdocs/us_96/dos960320.htm) 2001-03-17
Ministerial Communiqués Meeting, NAC - Berlin 3-4 July, 1996;	NATO on-line library (www.nato.int/docu/comm) 2000-11-13

1997

Annual report from DoD to the President and Congress, 1997	DoD (http://www.dtic.mil/execsec/adr97/chap1.html#top) 2001-03-17
Press Conference by the President and Prime Minister Blair, The White House, Office of the Press Secretary, London, England	The White House (www.whitehouse.gov/WH/New/Europe/19970530-3336.html)2000-11-15
Press Conference by President Clinton, Prime Minister Kok and President Santer, The White House, Office of the Press Secretary, Hague, Netherlands	The White house (www.whitehouse.gov/WH/New/Europe/19970528-4095.html)2000-11-15
Albright, Cohen press briefing, Madrid, 8 July 1997	The White House (http://www.whitehouse.gov/WH/New/Spain/19970709-2913.html)2000-11-15

1998

Albright, Madeleine; Advancing Americas Strategic Interests, 1998-02-24	US Department of State Dispatch, Mar98, Vol.9, Issue 2, p13, 6p 2001-03-21
Annual report from DoD to the President and Congress, 1998	DoD (http://www.dtic.mil/execsec/adr98/msg.html#top) 2001-03-17
Defense William S. Cohen Prepared statement to the Senate Armed Services Committee, Feb. 3, 1998; New Defense Strategy: Shape, Respond, Prepare.	DoD (http://www.defenselink.mil/speeches/1998/t19980203-secdef.html) 2001-04-11
Joint declaration issued at the British-French summit, Saint-Malo, France, 3-4 December 1998	Foreign & Commonwealth office, London (http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?1795) 2001-03-19
USA: s försvarsminister Cohens tal vid Konferensen om säkerhet i München - "NATO at 50"	DoD (www.defenselink.mil/news/feb 1998/t02121998_t207wehr.html) 2000-11-15
USA: s försvarsminister Cohens tal vid Transatlantic Forum of the Western European Union, 13 juni 1998	DoD (www.defenselink.mil/cgi-bin/dlprint.cgi) 2000-11-15

1999

Annual report from DoD to the President and Congress, 1999	DoD (http://www.dtic.mil/execsec/adr1999/msg.html) 2001-03-17
DoD News Briefing, Secretary of Defense, William S. Cohen; Toronto, Canada 21 september 1999	DoD (www.defenselink.mil/cgi-bin/dlprint.cgi) 2000-11-15
DoD News Briefing, Secretary of Defense William S. Cohen ; Garmisch, Germany, 1 December, 1999	DoD www.defenselink.mil/news/Dec1999/t12021999_t201mars.html (2000-11-15)
NATO generalsekreterare Solanas tal vid konferensen "NATO AT FIFTY" , London, 9 mars, 1999	FAS (http://www.fas.org/man/nato/news/1999/99030902_tpo.htm) 2001-03-18
The White House, Office of the Press Secretary, Remarks by the president and president Chirac in joint press availability, Elysee Palace, Paris, France 17 juni 1999	The White House (www.whitehouse.gov/WH/New/html/19990617.html) 2000-11-15
The White House, Office of the Press Secretary, Remarks by the president and president Chirac in joint press availability, Elysee Palace, Paris, France 17 juni 1999	The White House (www.whitehouse.gov/WH/New/html/19990617.html) 2000-11-15
Washington summit Communiqué,	The White House (www.whitehouse.gov/WH/New/NATO/statement#.html) 2000-

Washington, 24 april 1999

11-15

2000

Strengthening Transatlantic Security

DoD

(<http://www.defenselink.mil/pubs/eurostrategy2000.pdf>) 2001-03-19

William S. Cohen, 36th Munich Conference on Security Policy, Germany; February 5 2000

DoD

(www.defenselink.mil/speeches/2000/s20000205-secdef.html) 2000-11-15

Cohen says - NATO Could Become Relic
By Jim Garamone American Forces Press Service

DoD

http://www.defenselink.mil/news/Dec2000/n12052000_200012055.html 2001-04-18

Annual report from DoD to the President and Congress, 2000

DoD

(<http://www.dtic.mil/execsec/adr2000/toc.html>) 2001-03-17

2001

Powell on Libya, ESDI, Iraq, Middle East, NMD, Balkans...

US Policy Issue Archive,

(<http://www.useu.be/ISSUES/pow0206.html>)2001-02-20

**JOINT DECLARATION ISSUED AT THE BRITISH-FRENCH
SUMMIT, SAINT-MALO, FRANCE, 3-4 DECEMBER 1998**¹

The Heads of State and Government of France and the United Kingdom are agreed that:

1. The European Union needs to be in a position to play its full role on the international stage. This means making a reality of the Treaty of Amsterdam, which will provide the essential basis for action by the Union. It will be important to achieve full and rapid implementation of the Amsterdam provisions on CFSP. This includes the responsibility of the European Council to decide on the progressive framing of a common defence policy in the framework of CFSP. The Council must be able to take decisions on an intergovernmental basis, covering the whole range of activity set out in Title V of the Treaty of European Union.

2. To this end, the Union must have the capacity for autonomous action, backed up by credible military forces, the means to decide to use them, and a readiness to do so, in order to respond to international crises.

In pursuing our objective, the collective defence commitments to which member states subscribe (set out in Article 5 of the Washington Treaty, Article V of the Brussels Treaty) must be maintained. In strengthening the solidarity between the member states of the European Union, in order that Europe can make its voice heard in world affairs, while acting in conformity with our respective obligations in NATO, we are contributing to the vitality of a modernised Atlantic Alliance which is the foundation of the collective defence of its members. Europeans will operate within the institutional framework of the European Union (European Council, General Affairs Council, and meetings of Defence Ministers). The reinforcement of European solidarity must take into account the various positions of European states. The different situations of countries in relation to NATO must be respected.

3. In order for the European Union to take decisions and approve military action where the Alliance as a whole is not engaged, the Union must be given appropriate structures and a capacity for analysis of situations, sources of intelligence, and a capability for relevant strategic planning, without unnecessary duplication, taking account of the existing assets of the WEU and the evolution of its relations with the EU. In this regard, the European Union will also need to have recourse to suitable military means (European capabilities pre-designated within NATO's European pillar or national or multinational European means outside the NATO framework).

4. Europe needs strengthened armed forces that can react rapidly to the new risks, and which are supported by a strong and competitive European defence industry and technology.

5. We are determined to unite in our efforts to enable the European Union to give concrete expression to these objectives.

¹ <http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?1795> 2001-03-19

Abstract

The United States, the European Union and Geopolitics

The aim of this essay is to identify and explain the security strategy of the United States for Europe during the period 1996 - 2001 from a geopolitical - realistic theoretical perspective.

In order to achieve this objective, two auxiliary questions are posed: Firstly, what was characteristic of the U.S. policy towards the European Union's development of a Common Security and Defense Policy, from the NATO summit in Berlin, 1996, to the present day? Secondly, can this policy be explained by geopolitical - realistic theory?

One of the most important conclusions of this essay is that the official U.S. stance toward the above-mentioned developments in Europe has been mainly positive. A second conclusion is that the U.S. emphasizes the improvement of European capabilities, within NATO, in order to strengthen the transatlantic link. The U.S. is, however, concerned that the current process within the European Union may lead to a weakening of the transatlantic link.

The essay's main conclusion is that the U. S security strategy for Europe during the period of 1996 - 2001 can mainly be explained by geopolitical - realistic theory. This is demonstrated through the successful empirical testing of a geopolitical - realistic hypothesis.

Keywords:

The United States of America, The European Union, NATO, Geopolitics, ESDI, ESDP